T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖÇMEN KADINLARIN GÜVENSİZLİK ALGISI: EDİRNE ÖRNEĞİ

ELİF GENCAY

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. DENİZ EROĞLU UTKU

EDİRNE 2021

Tezin Adı: Göçmen Kadınların Güvensizlik Algısı: Edirne Örneği

Hazırlayan: Elif GENCAY

ÖZET

Küreselleşmenin yansımalarından biri olan uluslararası hareketliliğin temel çıkış noktası insanların güvenliklerini artırma istekleridir. Toplumsal hayatta dezavantajlı olan kadınlar bu amaçla hareketliliğe katılmakta ve göç sürecinden oldukça fazla etkilenmektedir. Göçmen kadınlar, hareketlilik sonrasında da göç ettikleri toplumlarda çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların başında sağlık hizmetlerine erişememe yer almaktadır. Bu tez, "Eleştirel Teori" ile "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli" çerçevesinde Edirne'de yaşayan göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin güvenlik algılarını nasıl etkilediğini incelemektedir. Araştırmada, yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler sonucu elde edilen veriler "tematik analiz" yöntemi ile incelenmektedir. Analiz sonunda, göçmen kadınların sağlık hizmetlerinden faydalanamamalarının güvensizlik algılarını artırdığı ve bu durumun tersine ya da başka bir ülkeye göç etme eğilimleri gibi gelecek göç planlarını etkilediği ortaya çıkmaktadır. Çalışma, alandan toplanan orijinal verilerin sunulması ile hem göç hem toplumsal cinsiyet çalışmalarına katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eleştirel Teori, Çatışma ve Göç Kültürleri, göç, kadın, toplumsal cinsiyet, Edirne, sağlık hizmetleri, güvensizlik algısı.

Name of the Thesis: Migrant Women's Perception of Insecurity: The Case of Edirne

Prepared By: Elif GENCAY

ABSTRACT

The main motivation behind the international mobility that is the one of the results of the globalisation, is people's desire to increase their security. Women as being one of the disadvantaged groups of the societies participate the migration process in order to reach this objective. Migrant women might face with a variety of problems even if they settle in another country. Accessing to health care is one of these significant problems of these women. By drawing on "Critical Theory" and "Conflict and Migration Cultures Model", this thesis investigates health care access of migrant women living in Edirne and its role to influence their security perception. The study conducted a "thematic analysis" by using data collected from face-to-face interviews with migrant women. As a result, this study explores that the failure of immigrant women to benefit from health care services increases the perception of insecurity and this feeling affects their future migration plan. All in all, this thesis contributes to both migration and gender studies by providing original data from the field.

Keywords: Critical Theory, gender, Conflict and Migration Cultures Model, migration, Edirne, health care, perception of insecurity.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ders dönemim boyunca bilgilerini esirgemeyen Trakya Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü hocalarına, tezimin tüm aşamalarında akademik anlamda danışmanlığının yanı sıra ilgisi, bilgisi ve tecrübeleriyle destek olan tez danışmanım, değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Deniz Eroğlu Utku'ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yaşanmışlıklarını paylaşmaktan çekinmeyen ve görüşmeyi gönüllü olarak kabul eden katılımcılara ve bu süreçte yanımda olan başta ailem olmak üzere herkese teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**

ABSTRACT ..... **ii**

TEŞEKKÜR ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **iv**

KISALTMALAR ..... **vi**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM **8**

1.1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE **8**

1.1.1. Güvenlik **8**

1.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algısındaki Değişim **9**

1.1.3. Birey Güvenliği **10**

1.2. GÖÇ VE GÜVENLİK İLİŞKİSELLİĞİ **14**

1.2. 1. Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli **14**

1.2.2. Göçmen Güvenliği **19**

1.3. GÖÇ VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSELLİĞİ **20**

1.3.1. Bir Güvensizlik Unsuru Olarak Toplumsal Cinsiyet **20**

1.3.2. Bir Güvensizlik Unsuru Olarak Sağlık **26**

1.3.2.1. Uluslararası ve Ulusal Mevzuatlarda Sağlık Hakkı 27

1.3.2.2. Göçmenlerin Sağlık Hizmetlerine Ulaşımı 30

1.3.2.3. Göçmen Kadınların Karşılaştıkları Sağlık Sorunları 33

2. BÖLÜM **37**

2.1. TÜRKİYE'NİN GÖÇ TARİHİ VE EDİRNE'NİN ÖNEMİ **37**

2.1.1. Türkiye'nin Göç Tarihi **37**

2.1.1.1. Türkiye'nin Göç Politikaları 41

2.1.1.2. Türkiye'nin Göçmenlere Yönelik Sağlık Politikaları 47
2.1.2. Edirne'nin Göç Tarihi 51
3.BÖLÜM 56
3.1.YÖNTEM 56
Giriş 56
3.1.1. Nitel Araştırma 56
3.1.2. Araştırma Deseni: Fenomenoloji (Olgubilim) 58
3.1.3. Veri Toplama Yöntemi 59
3.1.4. Veri Analiz Yöntemi 63
3.1.5. Etik 65
3.1.6. Geçerlik ve Güvenirlik 66
3.1.6.1 Geçerlik ve Güvenirlik Stratejileri 69
3.1.7. Çalışmanın Kısıtları ve Sınırlılıkları 72
4. BÖLÜM 73
4.1. SAHA ÇALIŞMASI VE BULGULAR 73
Giriş 73
4.1. 1. Güvensizlikten Güvenli Yere Geçiş 73
4.1.2. Hareketlilik Sermayelerinin Belirlediği Göç Süreci 77
4.1.3. Sağlık Hizmetlerine Erişimin Bariyerleri 82
4.1.4. Sağlık Güvenliğinin Hareketlilikteki Rolü 88
5. SONUÇ 92
6. KAYNAKÇA 101
7. EKLER 121

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Bkz. : Bakınız

BM : Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

CEDAW: Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IOM: Uluslararası Göç Örgütü

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

MFA: Ministry of Foreign Affairs

SIHHAT: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi Projesi

SUT: Sağlık Uygulama Tebliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

WHO: World Health Organization

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Çatışma Göç Kültürü Modeli'nde Çatışma ve İnsani Güven(sizlik) Eksenleri……...……..16

Şekil 2. Göçmenlerin Bakış Açısından Sağlık Bakım Erişiminden Engeller ve Belirleyiciler……...……...…….30

Şekil 3. Edirne Haritası……...51

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri……62

Tablo 2. Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Araştırmalara İlişkin Kavramların Karşılaştırılması……69

GİRİŞ

Göç olgusu, tüm dünyayı etkileyen insani bir gerçekliktir. Dolayısıyla göç hareketliliği kapsamında Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) başta olmak üzere pek çok uluslararası ve ulusal aktörler konuya ilişkin politika üretmeye çalışmaktadır. Bu konu göç yolları üzerinde bulunan ve 2011'den bu yana Suriyeli kitlesel akınlarını karşılayan Türkiye için de her daim önem arz etmiştir. Bu anlamda Türkiye göçe dair bazı uluslararası sözleşmeler, anlaşmalar ve protokollerin tarafı olmuştur (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020):

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,
- Göçmen İşçinin Hukuki Statüsü Hakkında Avrupa Sözleşmesi,
- Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi,
- 1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol,
- Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme,
- Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi,
- Uluslararası Göç Örgütü Kuruluş Anlaşması,
- Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma.

Bu sözleşmeler içerisinde, mültecilere dair uluslararası hukukun temelini "1951 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi" ile "1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol" oluşturmaktadır. Mülteci kavramı, 1951'de Cenevre'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokolü değişikliği ile şu şekilde tanımlanmaktadır:

> *"Irkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili*

ülkenin korunmasından yararlanmak isteyen kişi" (Göç Terimleri Sözlüğü: 65).

Aslında uluslararası hukuk çerçevesinde tüm devletlerin mültecilere uluslararası koruma sağlama konusunda genel yükümlülükleri vardır ve bu sorumluluk uluslararası toplum adına Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği[1] (BMMYK) tarafından yapılmaktadır (Uzun, 2016: 62). 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol, uluslararası korunmaya muhtaç kişiler bakımından somut hükümler içeren evrensel düzenlemelerdir (Kılınç, 2018: 79-86). Türkiye bu anlaşmaların taraf ülkesi olmakla beraber, mülteci statüsü tanımakta coğrafi kısıtlamaya sahiptir. Coğrafi kısıtlamanın sonucu olarak Türkiye, yalnızca Avrupa Konseyi [2] üyesi ülkelerden gelen sığınmacıları mülteci olarak kabul etmektedir (Servantıe, 2017: 11). Bu kapsamda ülkemizde sığınmacılarla ilgili kabul edilen yasal düzeydeki ilk temel düzenleme ise 04.04.2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kabul edilen "6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu"dur (YUKK). Bu kanuna göre, uluslararası koruma çeşitleri mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü olarak üç ayrı başlıkta

[1] "BMMYK, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1950 yılında, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra milyonlarca mülteciye yardım etmek amacıyla kurulmuştur. O zamandan beri mülteci problemi tüm dünyaya yayılmıştır ve BMMYK kıtaların tümünde mülteci problemlerini çözme konusunda destek sağlarken bu süreç boyunca biri 1954, diğeri de 1981'de olmak üzere iki de Nobel Barış Ödülü almıştır. Bugün BMMYK'nin en önemli görevi, mültecilerin kaçtıkları ülkelere geri gönderilmemelerini ve temel haklarına saygı gösterilmesini garanti altına alarak uluslararası koruma sağlamaktır." (The UN Refugee Agency [UNHCR], *"Mültecileri Korumak"*, 2017: 3).

[2] 5 Mayıs 1949'da kurulan Avrupa Konseyi'nin (AK) amaçları özetle; insan hakları, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmek, azınlıklar, ırkçılık, hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığı, sosyal dışlanma, uyuşturucu madde, çevre sorunlarına çözüm aramak ve Avrupa kültürel benliğinin oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmaktır. AK üye ülkeleri: "Almanya, Andorra, Arnavutluk, Avusturya, Azerbaycan, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çekya, Danimarka, Ermenistan, Estonya, Finlandiya, Fransa, GKRY, Gürcistan, Hırvatistan, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Karadağ, Letonya, Lihtenştayn, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Makedonya, Malta, Moldova, Monako, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, San Marino, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, Türkiye, Ukrayna, Yunanistan" (Ministry of Foreign Affairs [MFA], 2021).

sınıflandırılmıştır (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021). Mülteciler ile şartlı mültecileri birbirinden ayıran unsur yalnızca kişilerin menşe ülkeleridir. Uluslararası korumadan yararlanmak isteyen kişi Avrupa'dan geliyorsa mülteci, Avrupa ülkeleri dışındaki bir ülkeden geliyorsa şartlı mülteci sıfatına sahip olmaktadır. İkincil korumadan yararlanabilecek kişiler ise mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen fakat ülkesine döndüğünde kanunda belirtilen olumsuz durumlarla karşılaşabilecek kimseleri kapsamaktadır.

Uluslararası düzenlemelerle beraber, AB aday ülkesi ve AB sınır ülkesi olarak bu birlik ile olan ilişkilerde Türkiye'nin göç konusuna yaklaşımı da önemlidir. Türkiye'nin de 1980'li yıllardan sonra göç alan bir ülke konuma gelmesi sonucunda düzensiz göçle mücadele için stratejiler geliştirdiği görülmektedir. Bu doğrultuda düzensiz göçle mücadele etkinliğini artırmak amacıyla 15.07.2018 tarihinde yayımlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile "Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi" [3] kurulmuştur. Düzensiz göçle mücadele, ülkelerin kendi başlarına kaderlerini tayin edebileceği bir mesele olmaktan çıktığı için uluslar; ikili, bölgesel ve küresel gruplar oluşturarak bu mücadeleyi sürdürme eğilimde bulunmaya başlamıştır (Tepealtı, 2019: 132). Türkiye düzensiz göç konusunda daha etkin ve verimli çalışmalara olanak sağlanabilmesi amacıyla yukarıda belirtildiği gibi birçok ulusal ve uluslararası kurumla işbirliği içine girmiştir. İşbirliği içine girilen kurumların başında Uluslararası Göç Örgütü (IOM), BMMYK ve çeşitli ulusal sivil toplum kuruluşları gelmektedir. Ayrıca düzensiz göçte uluslararası işbirliği sürecinin etkili yöntemlerinin başında "Geri Kabul Anlaşmaları" bulunmaktadır (Ölmez Kıyıcı ve Kaygısız, 2018: 468). Geri Kabul Anlaşmaları, başka bir devlete yasadışı giriş yapan ya da o devlette yasadışı bir şekilde bulunan kişinin tespit edilip bir devlet tarafından geri kabul edilmesi anlamına gelmektedir. Özellikle AB'ye üye olan

[3] Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi'nin görevleri şu şekildedir: "Düzensiz göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek; düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek; Türkiye'nin taraf olduğu geri kabul anlaşmalarına ilişkin hükümleri yürütmek; Genel Müdür tarafından verilen diğer görevleri yapmak." (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021).

devletlerle, AB'ye yönelik düzensiz göçe "kaynak" veya Türkiye gibi "transit" ülke olan ve AB üyesi olmayan ülkeler arasında ikili ya da tüm AB üye devletleri taraf olacak şekilde imzalanmaktadır. AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanarak 25 Haziran 2014 tarihinde TBMM tarafından onaylanmıştır (Kılınç, 2018: 86-95; T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü; T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı). Geri Kabul Anlaşması ile Türkiye, Suriyeli mültecilerin krizini vize muafiyeti ve para yardımları talebiyle fırsata çevirmeye çalışırken, AB mültecilerin sayısını azaltmayı amaçlamıştır. AB sınırlarına yasadışı girişlerin genellikle Yunanistan sınırından gerçekleşmesi Türkiye ile bağlantılı olarak düşünüldüğünde uygun şartlar oluştuğunda Türkiye'nin mültecileri geri alma yükümlülüğü ortaya çıkmaktadır (Mercan, 2016: 14-15). Bu düzenlemelerin yanı sıra "Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi", 4 Haziran 2013 tarihinde Türk Vatandaşlığı Kanunu'nda değişiklik yapılarak Türk vatandaşı ile evlenen yabancıların Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için asgari üç yıl evliliğin sürdürülmesi zorunluluğu, "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun", "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" gibi yasal gelişmeler ile göç düzenlenmeye çalışılmıştır (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020).

Görüldüğü üzere, farklı coğrafyalardan, bireysel ve kitlesel çapta önemli sayıda göçmen karşılayan Türkiye, göçü düzenleme için önemli adımlar atmış ve bir yandan uluslararası işbirliklerine dâhil olurken diğer yandan yasal mevzuatında çeşitli reformlar gerçekleştirmiştir. Bu noktada, çalışma tüm bu düzenlemelerin ana öznesi olan göçmenlere dönmektedir. Uluslararası alanda ortak kabul edilen bir "göçmen" tanımı söz konusu değildir. Türk Dil Kurumu göçmen kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: "*Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir*". Ortak ve sabit bir tanım bulunmasa da göçmen kavramı en genel anlamıyla, maddi ve manevi yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla başka bir ülkeye ya da bölgeye hareket eden kişi olarak tanımlanabilir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2020: 37). Göç kavramının kullanımında sıklıkla kısa/uzun süreli ya da kalıcı göç; ekonomik, siyasal, çevresel veya sosyal göç; gönüllü/gönülsüz göç; uluslararası/ulusal göç gibi ayrımlar yapılmaktadır. Ancak her türlü göç hareketini çatısı altında toplayan göçmen kavramı oldukça geniş kapsamlıdır (Çakran ve Eren,

2017: 4). Göç, ister savaştan kaçanlara isterse ekonomik güvensizlikten kurtulmak isteyenlere özgü olsun, herkes için külfetli bir durum olduğundan göçmenlere dair yapılan sınıflandırmalar yapay kabul edilmektedir (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 170). Bu çalışmada ulusal ve uluslararası girişimlerle, giriş, çıkış, kalışları düzenlenemeye çalışılan, çeşitli sınıflandırmalarla –mülteci, sığınmacı, yasadışı- gibi haklar konusu kısıtlanan ya da genişletilen bu kişilerin Türkiye'deki güvenlik algılarını incelemek hedeflenmektedir. Bu bağlamda bu tez, şiddetli çatışma nedeniyle güvensizlik algısı oluşan ve güvenlik arayışı doğrultusunda göç eden kadınların sağlık sorunlarına değinecektir. Sağlık hizmetlerine erişimin göçmen kadınların güven(siz)lik algılarını nasıl etkilediği araştırılacaktır.

Güvenlik tartışmaları öncelikle uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde kendine yer bulmuş, "kimin güvenliği" ve "tehdit eden nedir?" soruları bu tartışmaların merkezinde yer almıştır. Kuramsal alandaki bu tartışmalar giderek devlet güvenliği odağından bireye yönelmekte böylelikle karşımıza bireylerin güvenlik ihtiyaçlarının bileşenlerinin sorgulanması çıkmaktadır. Bu noktada, bu tez sıklıkla uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde tartışılan güvenlik konusunu, bireylerin güvenliğini esas alarak kamusal hizmetlerden faydalanma noktasında tartışacaktır. Bu tartışmayı, toplumsal hayatta dezavantajlı konumda bulunan göçmen kadınlar özelinde gerçekleştirecek, hizmetler konusunu da sağlık hizmetleri ile kısıtlı tutacaktır.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde güvenlik kavramı ilk olarak salt devlet odaklı olarak düşünülmüştür. Soğuk Savaş'ın son yıllarından itibaren çeşitlenen tehdit algıları, tek boyutlu olan güvenlik kavramını çok boyutlu bir olgu haline getirmiştir. Güvenlik olgusunun çok boyutlu niteliğe sahip olması geleneksel güvenlik anlayışının eleştirilmesiyle ortaya çıkan eleştirel teori ile gerçekleşmiştir. Eleştirel Güvenlik Çalışmaları öncülerinden Barry Buzan, Ken Booth ve Andrew Linklater devlet güvenliğinin yanı sıra toplum ve birey güvenliğini öne çıkarmıştır. İnsani güvenlik kavramı açısından kalkınma ve güvenlik arasındaki ilişki oldukça önemli bir konudur. Kalkınma sorunları birçok durumda birey, devlet veya küresel

ölçekte çatışma ya da şiddete sebebiyet verebilmekte ve uluslararası düzeyde göç edilmesine neden olmakta dolayısıyla çatışmalara yol açabilmektedir.

Bu çalışma amaçların uyuşmadığı her ilişkide çatışma olduğunu benimseyen, göçmenleri ve göç olgusunu kategorilere ayırmayarak göçü güvensizlikten kaçınma olarak ele alan "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli" çerçevesinde yürütülecektir. Diğer bir deyişle güvensizliğe yol açabilecek pek çok faktör sıralanabilir. Ancak bu tez belirlenen araştırma sorusuyla sağlık hizmetlerine erişimin göçmen kadınların güven(siz)lik algısı üzerindeki etkisine odaklanacaktır. "Sağlık hizmetlerine erişim göçmen kadınların göçmenlik deneyimlerini nasıl etkiliyor? Güvensizlik algılarını artırıp artırmamada nasıl bir rol oynuyor? Özelde, Edirne'deki göçmen kadınların bu alanda deneyimleri nasıl?" soruları ile bu konu araştırılmak istenmektedir. Bu amaçla, ilk bölümde kavramsal ve kuramsal çerçeve kapsamında "Eleştirel Teori" ve "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli" incelenecektir. Ardından göç ve toplumsal cinsiyet ilişkiselliği ele alınacak; uluslararası ve ulusal mevzuatlarda sağlık hakkı, göçmenlerin sağlık hizmetlerine ulaşımı ve göçmen kadınların sağlık sorunlarına değinilecektir.

İkinci bölümde, Türkiye'nin göç tarihi ve Edirne'nin göç bakımından önemi incelenecektir. Bu kapsamda Türkiye'nin göç politikalarından bahsedilecek ve göçmenlere yönelik sağlık politikaları, göçmenlerin yasal statü ya da statüsüzlükleri paralelinde ele alınacaktır. Çalışma, Edirne özelinde gerçekleştirileceğinden dolayı Edirne'nin göç tarihi ve önemi yine bu bölümde işaret edilecektir.

Kavramsal ve kuramsal çerçeve ve ardından tarihsel arka plan ile çalışmanın yapıtaşları oluşturulduktan sonra üçüncü bölümde, çalışma yöntemi açıklanacaktır. Bu amaçla ilk olarak, nitel araştırma hakkında bilgi verilerek bu çalışmayla uyumu, nitel araştırmanın özellikleri aktarılacaktır. Daha sonra çalışmanın veri toplama aracı olan görüşme tekniği hakkında bilgi verilerek, bu tekniğin avantajları ve dezavantajları anlatılacaktır. Ardından çalışmada kullanılan veri analiz yöntemi aydınlatılacaktır. Son olarak çalışmanın etiği, geçerlik-güvenirliği, kısıtları ve sınırlıkları ortaya konulacaktır.

Dördüncü bölümde ise hedeflenen on katılımcıdan elde edilen veriler tematik analiz yöntemiyle irdelenecektir. Belirlenen kodlar ve temalar çatısı altında incelenen bulgular, teorik çerçeve ışığında yorumlanacaktır. Sonuç bölümünde tüm bu işaret edilen noktalarla beraber, bu araştırmanın tartışması, literatüre katkısı ve sonraki çalışmalar için olası yol göstericiliği paylaşılacaktır**.**

1. BÖLÜM

1.1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

İnsanlık tarihini etkileyen en önemli unsurlardan biri olan göç, çatışmaların meydana getirdiği güvenlik sorunları sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Bu çalışma, göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin güvenlik algılarını nasıl etkilediğini araştırdığından dolayı göç, güvenlik perspektifinden ele alınacaktır. Bu nedenle öncelikle güvenlik kavramı aydınlatılacaktır.

Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde güvenlik tartışmaları, güvenliği "dar" bir şekilde salt askeri odaklı olarak ele alan geleneksel yaklaşım ile güvenliği daha "geniş" yorumlayan eleştirel yaklaşım arasında gerçekleşmektedir. Küreselleşme ile birlikte yaşanan değişim ve dönüşümün beraberinde getirdiği çeşitli tehditler yeni güvenlik anlayışını ortaya çıkarmıştır. Bu kısımda, güvenlik kavramının tarihsel evrimi incelenerek kavramsal ve kuramsal çerçeve oluşturulacaktır.

1.1.1. Güvenlik

Güvenlik olgusu insanlık tarihi kadar eskidir. Ancak güvenlikle ilgili çalışmalar II. Dünya Savaşı ardından ortaya konulmaya başlanmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplininin en temel kavramlarından biri olan güvenlik kavramı (Sancak, 2013: 123) zamanla değişen şartlara paralel olarak dönüşüme uğramaktadır. Dolayısıyla dinamik bir disiplin kapsamında yer alan güvenlik kavramının ortak ve kalıplaşmış bir tanımı bulunmamaktır. Her ne kadar üzerinde uzlaşılan mutlak bir tanım bulunmasa da güvenlik tanımının özünde yeryüzünde yaşayan tüm canlıların temel amaçlarından biri olan varlığını korumak ve sürdürmek yer almaktadır. Bütün canlılar gibi devletlerde varlığını koruyarak devam ettirmeyi gözetmektedir (Bakan ve Şahin, 2018: 136).

Tehdidin olduğu ortamda güvensizlik meydana gelmektedir. Güvenlik, risk ve korkunun var olmaması, tehlike ya da tehditlerin bulunmaması halidir. Güvenlik kavramı anlam bakımından muğlak ve esnektir. Uluslararası ilişkiler disiplini

içerisinde bu durumu ilk kez Arnold Wolfers öne çıkarmaktadır (Brauch, 2008: 4). Kavramın muğlak olmasında birçok unsur etkili olsa bile bu durum en çok tehdit algılarının farklılıklarına dayandırılmaktadır. Arnold Wolfers, objektif güvenlik ve subjektif güvenlik olarak güvenliğin iki yüzüne dikkat çekmekte ve güvenlik olgusunu şu şekilde tanımlamaktadır: "Güvenlik, objektif anlamda kazanılmış değerlere yönelik tehditlerin yokluğu; subjektif anlamda ise bu değerlere yönelik herhangi bir saldırı olacağı korkusunun bulunmamasıdır." (Wolfers, 1952: 484-485; Aktaran: Şener, 2017: 6). Buradan anlaşılacağı üzere tehdit hem gerçek olgulara hem de öngörülere dayanmaktadır. Tehditleri ve öngörüleri barındıran güvenlik algısının zamanla değiştiği görülmektedir.

1.1.2. Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Algısındaki Değişim

Güvenlik kavramı II. Dünya Savaşı ardından incelenmeye başlanan bir kavramdır. II. Dünya Savaşı ardından bir tarafta Amerika Birleşik Devletleri'nin diğer tarafta Sovyetler Birliği'nin bulunduğu iki kutuplu uluslararası sistemde ulusal güvenlik konusunun öne çıktığı görülmektedir (Sancak, 2013: 129). Ulusal güvenlik, ulus devlet sınırlarında bulunmayan dış tehditleri ve bu tehditlere yönelik önlemleri içermektedir. Ülke sınırları ve ulus devletin egemenliği korunması gereken alanlar olarak görülmektedir. Bu çıkarları korumak için ise gerçekçi yaklaşımın -realist teorinin- yüksek politika olarak adlandırdığı siyasi alan ve askeri güç üzerine odaklanılmıştır (Polat, 2017: 85). Dolayısıyla tehdit algısı nettir ve tehditler sabit niteliktedir. Bu dönemde güvenlik yalnızca askeri boyut olarak ele alındığından dolayı kapsamının dar tutulduğu görülmektedir (Yılmaz, 2007: 70). Devlet, güvenliğin hem öznesi hem de güvenliği temin eden aktör olarak konumlandırılmaktadır.

Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle beraber meydana gelen etnik ve dini temelli çatışmalar geleneksel yaklaşımla açıklanamamıştır. Özellikle 1990'lı yıllarda Yugoslavya'da meydana gelen iç savaş ve soykırım ile 11 Eylül 2001'de ortaya çıkan terör saldırıları yalnızca askeri güç bağlamında devletlerarası çatışmalara odaklanmanın yetersiz olduğunu görmekte etkili olmuştur (Erdem, 2016: 256). Soğuk Savaş sonrasında askeri tehditlerin azalmasıyla beraber ekonomik çöküş,

kıtlık, terörizm, iç çatışmalar, salgın hastalıklar, çevre kirliliği, etnik ayrıcalıklar gibi askeri nitelikte olmayan ve ikinci planda tutularak daha az önemsenen sorunlar tehdit olarak algılanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla bu dönemde güvenlik olgusu daha geniş bir tanıma sahip olmuştur.

Savaş sonrasındaki dönemde hız kazanan küreselleşme ile beraber yaşanan değişim ve dönüşüm yeni güvenlik anlayışının ortaya çıkmasına etki eden en önemli faktördür (Karabulut, 2009: 2). Soğuk Savaş sonrasında tehdit algılarındaki çeşitlilik ile güvenlik olgusunda "genişleme" ve "derinleşme" meydana gelmiştir. Askeri konular dışında çevresel ve ekonomik tehditleri, insan haklarını ve göçü konularına dahil ederek genişleyen güvenlik kavramı; uluslararası, global ve birey düzeyinde değerlendirilerek derinleşmiştir. Genişleme ile güvenlik tehditlerinin kaynağı, derinleşme ile güvenliğin kimin için sağlanması gerektiği ifade edilmektedir (Aksu ve Turhan, 2012: 70). Güvenlik kapsamının genişlemesinin hem olumlu hem de olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Çeşitli yeni tehditlerin güvenlik kapsamına alınarak farklı alanlarda tedbirler alınması olumlu bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Ancak devleti ve vatandaşları korumak amacıyla meşru güç kullanma gibi durumlar olumsuz sonuçları meydana getirmektedir (Born, 2003: 6). Bu doğrultuda bir sonraki kısımda birey güvenliği incelenecektir.

1.1.3. Birey Güvenliği

1990'lardan sonra değişmeye başlayan güvenlik olgusu kapsamında yalnızca devletlerin değil insanların da güvenliğini koruma altına alma düşüncesi benimsenmeye başlanmıştır. Devlet güvenliğinden birey güvenliğine geçiş aşamasında birçok faktörün etkisi bulunmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, sosyo-ekonomik kalkınma sorunları, küreselleşme ve etnik çatışmaların baş göstermesi bu faktörlerden bazılarıdır (Aksu ve Turhan, 2012: 74). Bu noktada devlet güvenliğinden birey güvenliğine geçiş sürecinde önemli bir yere sahip olan Eleştirel Güvenlik Çalışmaları'na değinmek gerekmektedir.

Eleştirel Teori, Soğuk Savaş döneminin sonlanmaya başladığı 1980'li yıllardan itibaren uluslararası ilişkiler disiplinine dâhil olan bir yaklaşımdır. Bu teorinin güvenlik alanını analiz etmek için kullanılması 1990'lı yılların başında

gerçekleşmiştir (Kolasi, 2014: 122). Eleştirel Güvenlik Çalışmaları içerisinde çeşitli bakış açıları bulunmaktadır ve bu çalışmaların temelini Britanya'daki Abersywth Okulu oluşturmaktadır (Yorulmaz, 2014: 119). Bu çalışmalar, uluslararası ilişkiler disiplinindeki diğer teorilerin devleti merkeze alan ve devlete odaklanan tutumlarına tepki olarak ortaya çıkmıştır.

1980'li yılların başlaması ile beraber güvenlik kavramı Barry Buzan ve Richard Ullman tarafından yeniden tanımlanmaya çalışılmıştır. Ullman, doğal felaketler, uluslararası göç, dünya ölçeğinde nüfus artışı gibi güvenlik tehditlerine vurgu yapmıştır. Buzan ise güvenliğin üç düzeye ve beş temel alana sahip olması gerektiğini öne sürmüştür. Düzeyler kapsamında ulusal güvenlik, birey güvenliği ve uluslararası güvenlikten söz etmiştir. Yalnızca askeri boyutta ele alınan güvenlik olgusunun sosyal, siyasi, ekonomik ve çevresel boyutlarının da olduğunu işaret etmiştir (Erdem, 2016: 258). Buzan'ın öne sürdüğü beş güvenlik alanını önemlilik bakımından karşılaştırmamak gerekmektedir. Bunun nedeni her güvenlik alanının önem derecelerinin zamana ve koşullara bağlı olarak değişiklik gösterebilme ihtimalinin var olmasıdır. Ayrıca askeri alan kapsamında olmayan tehditler öngörülebilir nitelikte değildir. Dolayısıyla güvenlik meseleleri askeri olmayan diğer ihtimallerle hesaplanarak ele alınmalıdır (Özkösedağ, 2017: 117).

Eleştirel Güvenlik Çalışmaları, güvenliğin öznesi olarak yalnızca devleti gören geleneksel yaklaşımın aksine toplulukları, grupları ve bireyleri güvenliğin öznesi kapsamında değerlendirmiştir (Rumelili ve Karadağ, 2017: 2). Ken Booth, devlet güvenliği yerine insan güvenliğini ön planda tutmuştur ve devleti yalnızca bireyin güvenliğini temin eden araç olarak tanımlamıştır. Birey güvenliğini öne çıkaran Booth, özgürleşme ve güvenliği bir madalyanın iki yüzü gibi görerek güvenliğin güç ya da düzen ile değil, özgürleşme ile üretildiğini vurgulamıştır (Kolasi, 2014: 146). Cox, Linklater ve Habermas gibi düşünürler Kantçı kozmopolitan bir dünya resmini yani etiksel evreselliği gündeme getirmiştir. Linklater, kozmopolitan bir dünya kurulmasına vurgu yaparak, ulusal güvenliğin küresel sistemin düzenleyici mekanizmalarında olumsuz girdi etki gösterebileceğini dile getirmiş ve Habermas bu doğrultuda çoğulcu bir dünya sisteminin sağlıklı

yürütülebilmesi adına ulusal güvenlik kavramının güçlü etkisinin törpülenmesi gerektiğini öne sürmüştür (Emeklier ve Sandıklı, 2012: 31). Bu noktada küresel sivil toplum örgütleri önemli bir yere sahiptir. Habermas, araçsal ussallık yerine iletişimsel ussallığı getirmiştir. İletişimsel ussallık, aynı söz hakkına sahip bireylerden oluşan bir toplumun anahtarıdır. Eleştirel teori kapsamında amaçlanan da herkesin daha çok temsil edildiği bir toplumdur (Eroğlu Utku, 2017: 106).

Eleştirel Okulun yol göstericiliği ile, birey güvenliği ve devlet güvenliği birbirinden ayrışan kavramlar olarak ele alınmaktadır. Bu doğrultuda devlet, bireylerin hak ve özgürlüklerini ihlal edebilecek en önemli unsurlardan biri olarak dahi düşünülebilir. Devlet ile bireyin karşı karşıya geldiği durumlarda güçler arasında eşitsizlik söz konusu olmaktadır. Bu durum bireylerin ihlallerle karşılaşmaması hatta temel haklarının yok edilmemesi için bireylerin devlete karşı korunmasını bir zorunluluk haline getirmiştir (Aksu ve Turhan, 2012: 72). İnsani güvenlik kavramı, bireysellik ve evrensellik, bölünmezlik ve kişisel özgürlük, bireysel haklar ve kolektif hakların ikiliklerini içeren insan merkezli bir yaklaşımdır. Hem devletin otoritesini hem de bireyin özgürlüğünü hesaba katması gereken bir denge noktasına ulaşılmalıdır (Dorn, 2011). Dolayısıyla insani güvenliği temin ederken güvenlik ile özgürlük dengesinin sağlanması oldukça önemlidir.

1994 yılında Birleşmiş Milletlerin İnsani Kalkınma Raporu yayımlaması, insani güvenlik kavramının uluslararası ilişkiler disiplini içerisindeki dönüm noktası olmuştur (Erdem, 2016: 261). Bu rapor insanların gündelik hayatlarında karşılaştıkları sorunlar üzerine yoğunlaşmıştır (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı [UNDP], 2020). İnsanların güvenliklerini tehdit eden açlık, salgın hastalıklar, etnik çatışmalar, siyasi baskılar gibi sorunlara odaklanılarak geleneksel güvenlik yaklaşımlarının tek boyutlu (askeri güç odaklı) güvenlik anlayışından çok boyutlu yeni bir güvenlik anlayışına geçilmiştir. İnsani güvenlik, insan yaşamı ve onuruyla ilgilenmektedir. Dolayısıyla askeri boyuta pek fazla odaklanılmamıştır. İnsanların özgürlüklerinin korunması ve genişletilmesi, yaşam kalitelerinin korunması ve yükseltilmesi amaçlanmıştır.

İnsani güvenlik kavramı normatif ve analitik bir yapıya sahiptir. Güvenlik sorunlarının birey-toplum temelinde ele alınması ve buna uygun bir şekilde politika oluşturulması normatif yapıyı yansıtırken, güvenlik sorunlarını incelemede kullanılabilecek çerçeve sağlaması ise analitik özelliğini göstermektedir (Barbak, 2018: 12).

Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu, insani güvenliği yedi kategoride ele almıştır (UNDP, 1994: 22-23):

- Ekonomik / İktisadi Güvenlik: İnsanların belirli bir gelire ya da işe sahip olması ve hayatını belirli standartlarda sürdürebilmesidir.
- Gıda Güvenliği: İktisadi ve fiziki anlamda her zaman temel gıda ihtiyaçlarının sağlanmasıdır.
- Sağlık Güvenliği: Sağlıksız hayat şartlarından ve hastalıklardan korunmayı içermektedir.
- Çevre Güvenliği: Çevresel bozulmanın önlenmesi, tabii kaynakların sağlanması, insanların çevreye verdiği tahribatlardan korunmayı kapsamaktadır.
- Bireysel Güvenlik: İnsanların vatandaşı olduğu devlet ya da farklı devletlerin fiziksel şiddetinden korunmasıdır.
- Topluluk Güvenliği: Etnik ve mezhepsel kimlikler ile geleneksel ilişkilerin ve değerlerin korunmasıdır.
- Siyasal Güvenlik: İnsanların temel hak ve özgürlüklerinin sağlanması ve korunmasıdır.

İnsani Kalkınma Raporu insani güvenlik konusuna önemli açıklamalar getirmekle beraber, bazı eksik noktaları da içeriğinde bulundurmaktadır. İnsani güvenliği yedi temel kategoride ele alan bu raporda kategoriler arasında net bir ayrım söz konusu değildir. Diğer bir ifade ile yaşamın bekası için gerekli olan unsurlar ile daha kaliteli yaşam koşullarına sahip olmak için gerekenler arasında keskin bir çizgi bulunmamaktadır. Ayrıca insani güvenlik kavramı açısından kalkınma ve güvenlik arasındaki ilişki oldukça önemlidir. Kalkınma sorunları birçok durumda birey, devlet veya küresel ölçekte çatışma ya da şiddete sebebiyet verebilmektedir. Yoksulluk,

doğal felaketler gibi faktörler ülke içinde ya da uluslararası düzeyde göç edilmesine neden olmakta ve dolayısıyla çatışmalara yol açabilmektedir (Erdem, 2016: 265).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ardından geleneksel güvenlik yaklaşımı ile devlet merkezli bir anlayış terk edilerek güvenlik alanları genişletilmiş ve uluslararası sistemde farklı tehditler ve aktörler incelenmeye başlanmıştır. İnsani güvenliğin kavramsallaşması ise BM 1994 İnsani Kalkınma Raporu ile gerçekleşmiştir. İnsani güvenlik olgusu BM içerisinde günden güne daha çok yer almaya başlamıştır. Bu çalışma insani güvenlik kavramı içerisinde göçmen güvenliğine odaklanacaktır. Bu noktada göçmenleri güvenliksiz hissettiren ve göçe motivasyon sağlayan nedenlerin düşünülmesi gerekmektedir. "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli" bu noktaları değerlendirmek için teorik çerçeveyi sunmaktadır.

1.2. GÖÇ VE GÜVENLİK İLİŞKİSELLİĞİ

Bireyler, güvensizlik algısı yaratan çeşitli faktörler sonucunda daha güvenli bir yere gitme eğilimi göstermektedir. Güvensizlik algısını ortaya çıkaran faktörler tek bir çatı altında toplanabilir: "çatışma". Ancak buradaki çatışma kavramı, yalnızca silahlı çatışmalar ya da savaşları değil; gerilimleri ve anlaşmazlıkları da içermektedir. Bu noktada "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli"ni incelemek gerekmektedir.

1.2. 1. Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ardından tehditler çeşitlenmiş ve insani güven(siz)lik sınır ve güvenlik çalışmalarının yanı sıra uluslararası göç çalışmalarının odak noktası haline gelmiştir. Ulusal güvenlik disiplini referans objesi olarak devleti görmekte iken, söz konusu insani güvenlik olduğunda bireyler, aileler, hanehalkları ve sosyal gruplar nesne olarak değerlendirilmiştir (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 164). İnsani güvenlik, yaşam güvencesinin yanı sıra birey ve toplum güvenliğini, ekonomik ve siyasal güvenliği, gıda, sağlık ve çevre güvenliğini içerdiğinden dolayı devlet güvenliğine göre çok daha geniş bir kapsama sahiptir (UNDP, 2020).

Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli oluşturulurken büyük ölçüde Ralf Dahrendorf'un (1959) çatışma tanımı benimsenmiştir. Benimsenen çatışma tanımı, çatışmanın yalnızca silahlı çatışmalar ya da savaşlarda değil; gerilimlerde, anlaşmazlıklarda veya yarışmalarda da meydana gelebileceğini içermektedir. Kısacası bu çatışma tanımına göre amaçların uyuşmadığı her ilişkide çatışma mevcuttur (Dahrendorf, 1959: 135; Aktaran: Sirkeci, 2012: 356-357). Çatışmalar kendisini güvensizlik algısı olarak göstermektedir. Güvensizlik algısının birey ya da grup seviyesinde gerçekleşmesi ise çatışmanın yoğunluk derecesine bağlıdır. Bireyler ailelerin, hanehalklarının, çeşitli etnik ve dini grupların, cemaatlerin, cinsiyet gruplarının ve bunlara benzer birçok grubun etkisi sonucunda göç etme veya göç etmeme kararı almaktadır. Göç etme kararı tek bir faktörün sonucunda değil, bir süreç sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu süreci şekillendiren unsur da çatışmanın beraberinde getirdiği insani güvensizlik algısının derecesidir (Sirkeci ve Cohen, 2015: 9-11).

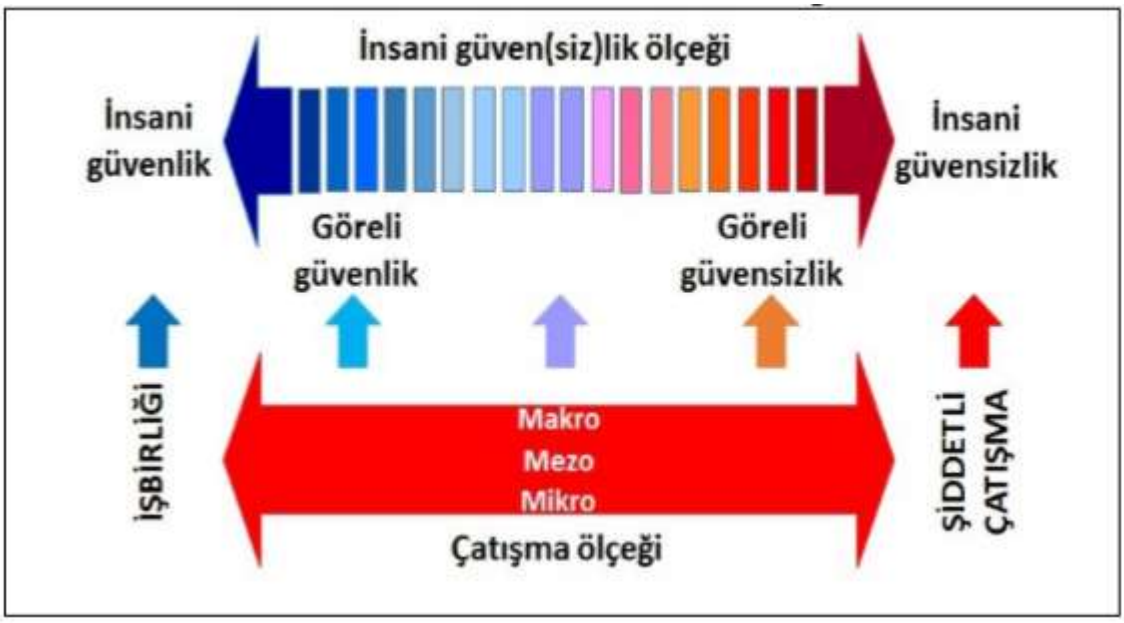
Çatışma Modeli'ndeki diğer bir önemli nokta yaygın olan sınıflandırmaların aksine kaçak göçmen, sığınmacı, mülteci, düzensiz göçmen ve göçmen işçi tanımlarını idari kararların ürettiği yapay sınıflandırmalar olarak görmektedir (Atilla Demir ve Yazgan, 2019: 233). Hareketlilerin aynı yapısal nedenlerle ve birbirine benzer güvensizlik algısı yaratan sebeplerle hareketliliğe yani göçe yöneldiği bilinmektedir. Bireyleri bu şekilde sınıflandırarak aralarında net bir ayrım yapılmasının yapay olduğunun vurgulanmasının özünde ise insan hareketliliğinin dinamik nitelikli yapısı bulunmaktadır (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 169). Crawley ve Skleparis'in (2018) de vurguladığı üzere, göçmenlik deneyimi üzerinde yapılan bu ayrımlar "doğal" ve "sabit" kategoriler değildir ve bu yapay kategoriler günün sonunda bazı göçmenler için gittikleri ülkelerde ayrımcılıkla karşılaşma, suçlanma ya da haklara erişememe gibi güvenliksizlik durumlarına yol açmaktadır.

Göç Çatışma Modeli'nde göçmen ve göç kavramları yerine "hareketli" ve "hareketlilik" kavramları kullanılmaktadır (Atilla Demir ve Yazgan, 2019: 229-233). Eğer göç hareketlilik olarak kabul ediliyorsa bu sürecin durağan olması beklenemez. Bu süreç dinamik ve süreklilik gerektirmektedir. Çatışma ve Göç Kültürü Modeli,

hem insanların neden göç ettiği hem de neden göç etmediğiyle ilgilenmekte; insanların göç etmelerinin nedenini çatışma ve insani güven(siz)lik olarak öne sürmektedir. Bu modelde iki noktaya dikkat çekilmektedir: "İnsani güvenlik algısının derecesi ve yönü", "insanların göç edebilme yetenekleri arasındaki farklılık". Güvensizlik; işsizlik, etnik ayrımcılık, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve buna benzer birçok unsur sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Ayrıca somut olgulardan kaynaklanabildiği gibi soyut olgulardan da kaynaklanabilmektedir. Çatışma ve güvensizlik durumu insani güvenlik çerçevesinde yeryüzünün her yerinde geçerlidir. Ancak her yerde geçerli olsa dahi biçim ve derece bakımından farklılık gösterebilmektedir. İnsani güvenlik algısının yoğunluk derecesi göç edilip edilmeyeceğini belirlediği gibi göçün yoğunluk ve hızını da belirlemektedir (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 165). Göç etme kararında insani güvenlik algısının yoğunluğu etkili olduğu için çatışmalar ve göç arasında her zaman ve her yerde doğru orantı görülmemektedir. Diğer bir ifade ile her insan yaşananlardan aynı seviyede etkilenmeyebileceğinden dolayı çatışma ve insani güvensizlik algısı her yerde göçle yani insan hareketliliği ile sonuçlanmayabilmektedir (Atilla Demir ve Yazgan, 2019: 233).

Bu teorik yaklaşımla her yerde çatışmanın şiddetinin aynı olmayabileceği ve buna bağlı olarak insani güven(siz)lik algısında ve insanların etkilenme seviyelerinde farklılık görülebileceği düşüncesi çalışmanın temelinde yer almaktadır. Bazı insanlar yaşadıkları ortamdaki olumsuz şartları ya da çatışmayı kabullenirken bazı insanlar savaş ve çatışma gibi olumsuz şartlar barındıran yeri terk etmektedir. Diğer bir deyişle hareketlilik meydana gelmeyebilir ya da hareketlilik meydana gelirse bunun yoğunluğu ve hızı farklılık gösterebilmektedir (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 165).

Şekil 1. Çatışma Göç Kültürü Modeli'nde Çatışma ve İnsani Güven(sizlik) Eksenleri

Kaynak: Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 166.

Yukarıda görüldüğü gibi bu model çatışma derecesini temel almaktadır. Çatışma mikro, mezo ve makro olmak üzere üç seviyede meydana gelebilmekte ve bu seviyeler arasında çapraz bir şekilde de çatışmalar oluşabilmektedir (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 166). Burada iki uç nokta belirlenmiştir. Bir tarafta insani güvenliğin hâkim olduğu işbirliğine dayalı eşitlik durumu, diğer tarafta ise şiddet ve çatışmanın bulunduğu güvensizlik durumu vardır. Bu iki uç nokta arasında insanların çatışmasının derecesine göre gösterdiği tepkiler yansıtılmıştır. Dolayısıyla insani güvensizlik algısının yoğunluğu ve yönü ile göç kararının ortaya çıktığını savunan bu yaklaşıma göre bireyler ve topluluklar kendilerini daha güvende hissedecekleri yere doğru hareket ederek o tarafa göç etme kararı almaktadır. Bu hareket noktasıyla pek çok çalışma, menşe ülke kaynaklı çatışmaların göçü etkileyen ve çok boyutlu düşünülmesi gereken bir neden olduğunu ortaya koymaktadır (Bkz., Hourani ve Sensenig- Dabbaus, 2007; Sirkeci ve Martin, 2014; Tuzi, 2019; Araç, 2019).

Göç; silahlı çatışmalardan, ekonomik güvensizlikten ya da herhangi bir yeri terk etmek için gerçekleştirilse dahi tüm bireyler için külfetli bir durumdur. Göç edenler ve etmeyenler arasındaki temel fark göç edebilme kabiliyetleri ve göç edenlerin bazı niteliklere sahip olmasıdır. Bu nitelikler hareketliliğin şartları veya

sermayeleri olarak değerlendirilebilmektedir. Dört şart ya da sermayeden ilki fiziki sermayedir. Ülkelere yasal olarak girişler zorlaştıkça ve önü kesildikçe göç etmek daha zor hale geleceğinden dolayı fiziksel bakımdan dayanıklı olunması anlamına gelmektedir. Her çeşit göç ekonomik bakımından oldukça maliyetlidir. Dolayısıyla mali sermaye yani yeteri kadar para ya da mal gerekmektedir. Göç hareketlerinin gerçekleşebilmesi için en azından belirli bir seviyede bilgi ve beceriye -göç edilecek yerde konuşulan dili bilmek gibi- sahip olunmalıdır. Buna da beşeri sermaye denilmektedir. Son olarak bireyler arasındaki bağlardan oluşan toplumsal sermayeye ihtiyaç duyulmaktadır. Tüm bu gereklilikler düşünüldüğünde göç edebilme potansiyelinin en çok alt-orta sınıflarda olduğu görülmektedir. Alt ve orta sınıf mensubu bireylerin bulundukları yerde kendilerini güvensiz hissetmeleri, koşullarını iyileştirmeyi istemeleri ve sosyo-ekonomik bakımdan gelişmeye odaklanmaları bu durumu desteklemektedir (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019: 171).

İbrahim Sirkeci ile Jeffrey H. Cohen'in geliştirdiği Çatışma Modeli'nde, çatışmaların ve güvensizlik algısının evrilmesi sonucunda göçün süreklilik kazandığı savunulmuştur. Göç edilen yerde ayrımcılık, ırkçılık ve çeşitli yapısal ya da kurumsal düzeydeki olumsuz koşullar göç edenlerde güvensizlik algısına sebep olabileceğinden dolayı göç edenler tekrardan geri dönmeye veya farklı bir ülkeye göç etmeye karar verebilmektedir. Göç kültürleri de göçün devamlılığını açıklamaktadır. Eğer ki göç kültürü oluşursa çatışma ve güvensizlik algısının etkisi azalsa bile göçlerin devam etmesi söz konusu olabilmektedir (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019: 30).

Göçmen güvenliğine değinmeden önce, özellikle neo-liberal küreselleşmeyle göç akımlarının artış göstererek "sığınmacılık", "mültecilik", "yasadışı göçmenlik", "ekonomik göçmenlik", "kaçak göçmen" ya da "koruma altında bulunan sığınmacılar/mülteciler" gibi gruplandırmalar ile idari kayıtlarla ilgili sebepler üzerinden göç çeşitliliği yaratıldığı; ancak bu çalışmada Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli'nin referans alınarak, akademide yaygın olan tüm bu sınıflandırmaların idari kararların yapay sınıflandırmaları olduğu kabul edilmekte; göçmenlerin aynı yapısal nedenlerle ve birbirine benzeyen güvensizlik algısı yaratan

kişisel sebeplerle göçe yöneldiği bilinmekte ve ayrım yapılmadan "göçmen" olarak değerlendirilmektedir.[4]

1.2.2. Göçmen Güvenliği

İlk olarak güvenlik yalnızca devlet güvenliği olarak değerlendirilmiş ancak Soğuk Savaş'ın ardından eleştirel güvenlik yaklaşımıyla beraber güvenlik konusunda referans objesi olarak insan ön plana çıkarılmıştır. Bu süreç sonucunda merkezinde insan olan göç ve güvenlik ilişkisine eleştirel yaklaşan çalışmalar ortaya konulmuştur (Eroğlu Utku, 2017: 107). Eleştirel Güvenlik Çalışmaları ile beraber çeşitli tehditlerin var olduğu kabul edilmiş ve bireylerin güvensizlik algılarının oluşmasında birçok faktörün etkili olduğu öne sürülmüştür. Yaşanılan yerdeki siyasal baskı, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği, ayrımcılık, istihdam olanaklarının yetersiz olması, etnik çatışmaların varlığı gibi nedenlerden dolayı bireylerde güvensizlik hali meydana gelmiştir. Bu açıklamaya paralel olarak göçmen kavramını güvenliği tehlike altında olan ve bulunduğu yerden daha güvenli bir yere gitme eğilimi içerisinde bulunan kişi olarak tanımlamak mümkündür (İnce, 2019: 2588).

Uluslararası göç hareketinin artmasıyla beraber göçmenlerin hakları ve bulundukları toplumlara entegrasyonu önemli bir inceleme konusu haline gelmiştir. Özellikle son yıllarda, göç olgusuna ve göçmenlere karşı giderek artan güvensizlik kaygılarının ön planda olduğu görülmektedir (Mandacı ve Özerim, 2013: 106). Göç alan ülkelerin siyasetine dikkat edildiğinde siyasal elitlerin ve politikacıların söylemleri ile bu doğrultuda ülkelerin aldığı önlemler göçmenlerin tehdit olarak algılandıklarını kanıtlar niteliktedir. Aslında göçmenler tehditlerden uzaklaşıp güvenli bir ortamda yaşamak için farklı bir yere yerleşmektedir. Ancak gittiği yerde de ülkelerin koruyucu politikaları sebebiyle yine tehdit altında hissetmektedir (Eroğlu Utku, 2017: 107). Dolayısıyla daha güvenli bir toplumda ve ülkede yaşamak için harekete geçen göçmenlerin hem göç esnasında hem de göç ettikleri ülkede

[4] Bkz. Sirkeci, İ. ,Utku, D. ve Yüceşahin, M. M. (2019): "Göç Çatışma Modelinin Katılım, Kalkınma ve Kitle Açıkları Üzerinden Bir Değerlendirmesi", *Journal of Economy Culture and Society*, Sayı: 59, ss: 199-226.

birçok sorunla ve güvensizlik ortamı yaratacak tehditlerle karşı karşıya kaldığı sonucuna varmak mümkündür.

Yaşadıkları yerde birçok faktörün etkisi sonucunda güvensizlik algısı oluşan insanlar kendilerini daha güvenli hissedecekleri yerlere gitmeye yani güvensizlik ortamını terk etmeye karar vermektedir. Ancak göç alan ülkeler göçmenleri bir tehdit unsuru olarak algılamakta ve kısıtlayıcı politikalar uygulamaktadır. Özellikle düzensiz göçmenlerin maruz kaldıkları sosyal dışlanmanın temel nedeni bulundukları ülkelerin yasal mevzuatları sebebiyle yasadışı durumunda olmalarıdır. Dolayısıyla güvenli bir ortam arayışı içinde olan kişilerin gittikleri yerde de güvenlikleri "tam ve eksiksiz" olarak sağlanamamaktadır (Eroğlu Utku, 2021: 115).

Göç etmeye karar veren bireylerin, göç etmeden önce yaşadıkları yerin sağladığı mevcut imkânlarla çözemedikleri sorunlar bulunmaktadır (Cohen ve Sirkeci, 2011: 110). Göç süreci, göçmenleri yeni ve farklı sorun alanlarında yeni beceriler edinerek mücadele etmeleri gereken bir duruma getirebilmektedir. Göç etmeden önce yaşanılan yerde sahip olunan roller, göç edilen yere değişmeden taşınabileceği gibi üzerine yeni rol ve sorumluluklar da eklenebilmektedir (Şeker ve Uçan, 2016: 203). Diğer bir ifade ile kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri göç sürecinde ve sonrasında yeniden inşa edilebilmektedir. Bu noktada toplumsal cinsiyete değinmek gerekmektedir.

1.3. GÖÇ VE TOPLUMSAL CİNSİYET İLİŞKİSELLİĞİ

Bireyler çeşitli faktörler sonucunda göç etmektedir. Kadınlara özel göç nedenlerine bakıldığında, ataerkil bir toplumda bulunmanın ve toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği kısıtlamaların etkili olduğu görülmektedir (Buz, 2007: 40). Bu doğrultuda kadınlar tarafından güvensizlik unsuru olarak algılanan toplumsal cinsiyet kavramı incelenecektir.

1.3.1. Bir Güvensizlik Unsuru Olarak Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet kavramı, erkekler ve kadınlar arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıkları ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile toplumsal olarak inşa

edilmiş erillik ve dişillik kavramlarıyla ilişkilidir. En önemli nokta ise erkekler ve kadınlar arasında farklılıkların kökeninin biyolojik cinsiyet değil toplumsal cinsiyet temelli olmasıdır (Giddens, 2013: 505).

Cinsiyet (sex), kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılığı ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet (gender) ise kadın ve erkekler için toplum tarafından oluşturularak bireylere empoze edilen rolleri, beklentileri ve öğrenilmiş davranışları içeren bir kavramdır (Ecevit, 2003: 83). Bebeklikten itibaren bireylere kadın ya da erkek olmanın getirdiği davranış biçimleri ve sorumluluklar öğretilmektedir. Simone de Beauvoir, "Kişi kadın doğmaz, kadın olur." diyerek toplumsal cinsiyetin erillik ve dişillik üzerine inşa edilen toplumsal ve kültürel süreçlerle bağlantılı bir kavram olduğuna işaret etmektedir (Tire, 2017: 99). Toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında en başta aile olmak üzere okul, arkadaş ortamı, işyeri ve medya gibi çevresel faktörlerin etkili olduğu bilinmektedir (Connell, 2016: 255). Bu çevresel faktörlerin toplumsal olarak inşa ettikleri kültürün etkisi sonucunda erkekler ve kadınların ilgilendikleri spor dalları, tercih ettikleri kıyafetler, davranışlar ve çalıştıkları işler farklılık göstermektedir. Günlük hayatta farkında olmadan iç içe yaşadığımız bu kavram, ilk olarak doğacak çocuk hazırlıklarını yapan ebeveynlerin davranışlarında meydana gelmektedir (Yılmaz, 2018: 3). Örneğin doğacak bebeğin cinsiyetine göre kız bebek olacaksa pembe ağırlıklı hazırlıklar yapılırken, erkek bebek olacaksa renk tercihi pembe yerine mavi olmakta ve ona göre hazırlıklar yapılmaktadır. Çocukluk çağına gelindiğinde kız çocukları bebeklerle ve mutfak setleri ile oynarken oğlanlar arabalarla oynamaktadır. Daha bu dönemdeyken kız çocukları ev işlerine yönelik bir konum benimseyip anne rolünü içselleştirmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılarak benimsenen ve içselleştirilen toplumsal cinsiyet rolleri, kültürel süreçlerle bağlantılı olduğu için tıpkı kültür gibi durağan değil dinamik bir yapıya sahiptir. Diğer bir ifade ile toplumsal cinsiyet rolleri de farklı gruplara ya da zamana göre değişebilmektedir. Ancak hemen hemen birçok toplumda kadınlar erkekler karşısında ikincil konumda görülmektedir. İkincil konumda kabul edilmeleri cinsiyetleri (sex) ile değil, toplumsal cinsiyetleri (gender) ilişkilidir. Bu durum toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığı ortaya çıkarmakta ve istihdam edilirken kadınların erkeklere göre daha uzun süre çalıştırılmalarına, eşit olmayan ücretle

karşılaşmalarına, karar alma süreçlerinde daha pasif olmalarına sebep olmaktadır (Toker Erdoğan, 2010: 10; Buz, 2007: 40). İkincil konuma dayalı sonuçlar geçmişte günümüze kıyasla daha belirgin bir biçimde kendini göstermektedir.

II. Dünya Savaşı sonrasında savaşta çok sayıda insanın yaşamını yitirmesi ve dolayısıyla Batı ülkelerinin ekonomik olarak toparlanabilmesi ve canlanabilmesi için iş gücüne ihtiyaç duyulmasından dolayı 1950- 1970 yılları arasında milyonlarca işçi Batı ülkelerine göç etmiştir. Söz konusu yıllar arasında göç edenler cinsiyet bazında değerlendirildiğinde her ne kadar erkek işçilerin çoğunlukta olduğu söylense bile kadın işçilerinde göçe dâhil olduğu bilinmektedir. Ancak bu dönemdeki işçi göçünde bekâr erkeklerin baskın olması araştırmacılar ve politika yapıcıların göçü erkek bir olgu olarak görmesine ve göçmen kadınların ikincil bir konumda kalarak uzun bir süre görünmez olmasına yol açmıştır (Biehl ve Danış, 2020: 8). Cinsiyete dayalı işbölümü kapsamında sektörel açıdan bakıldığında göçmen erkekler imalat sanayi ve madencilik gibi iş kollarında, göçmen kadınlar da imalat sanayi ve daha çok hizmet sektöründe çalışma imkânı bulmuştur. 1980-1990'larda Avrupa ülkelerinde doğurganlık oranlarının azalması ile beraber yaşam süresinin uzaması sonucunda yaşlı nüfusun toplam nüfus içerisindeki payının giderek artmasıyla demografik değişim meydana gelmiştir. Yaşlı nüfusun artan payı dolayısıyla ortaya çıkan yaşlı bakımı ihtiyacında, cinsiyete dayalı işbölümüne paralel olarak erkeklerden daha çok kadınlar ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple 1980-1990'lı yıllara gelindiğinde göçmen kadınlar artık ev hizmetleri ve bakım işlerinde çalışmaya başlamıştır. Daha önce karar sürecinde pasif kalarak aile birleşmesi ile göç eden kadınlar artık çalışmak ve kendi ayakları üzerinde durabilmek için göç etmeye başlamıştır. Meydana gelen gelişmeler neticesinde "göçün kadınlaşması" kavramı ortaya çıkmıştır (Toksöz, 2020). Bu süreçte değişime uğrayan demografik yapı iş kollarını şekillendirirken çalışma koşulları daha olumsuz bir hal almıştır. Göçmen kadınlar fabrikalarda istihdam edilirken düşük ücretlerle elverişsiz koşullarda çalışsalar bile kayıtlı işçilik ve sendika üyesi olabilme imkânları bulunmakta iken ev hizmetleri ve bakım işlerinde çalışırken tamamen yasal düzenlemelerin dışında işverenin inisiyatifine göre şekillenen koşullarda hayatlarını sürdürmüşlerdir. Diğer bir ifade ile göçmen kadınların fazla nitelik gerektirmeyen işlerde, uzun saatler

boyunca ve sendikal güvence olmadan oldukça düşük ücretlerle çalıştırılması kadınların işgücüne katılımını arttırıyor gibi görünse bile aslında işverenler ve piyasalar kadınlar için güvenceli istihdam olanakları yaratmamıştır (Toksöz ve Ünlütürk, 2011: 167; Yalçın, 2015: 51). Burada değinilmesi gereken diğer bir nokta ise eğlence ve fuhuş sektörüdür. Fuhuş sektörü, girilmesi daha kolay ve maddi olarak getirisi daha yüksek olduğu için tercih edilebilmektedir. Şüphesiz ki bu tercih göçmen kadınların bulundukları şartlarda hayatını devam ettirebilmek ve ayakta kalabilmek amacıyla gerçekleştirdikleri bir eylemdir. Bu sektörde çalışan kadınlar cinsel, fiziksel veya psikolojik şiddete maruz kalabilmekte ve göç ettikleri ülkenin dilini bilmemeleri maruz kaldıkları sömürüyü arttırabilmektedir (Ünlütürk Ulutaş ve Kalfa, 2009: 16). Görüldüğü gibi göçmen kadınlar, hem kadınlık hem de göçmenlik statülerinden dolayı göç ettikleri toplumda dezavantajlı grup olmaya devam etmekte hatta çalışma izinlerinin olmaması sebebiyle yasal yardım talebinden yoksun kalmaktadırlar.

Toplumsal cinsiyet üzerinde yoğunlaşan göç çalışmaları oldukça yenidir. Bu kapsamda Morokvasic'in "Göçmen Kuşlar Aynı Zamanda Kadındır" adlı makalesi önemli bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır (Biehl ve Danış, 2020: 8). Morokvasic 1970'li yılların ortalarında, ilk defa göç kapsamında itici güç olarak ekonomik zorluklar yerine kadınların bulundukları toplumlardaki kurumsallaşmış ve baskıcı ataerkil güçleri değerlendirerek farklı bir görüş ortaya koymuştur. Kadınların göç etmelerindeki nedenlere bakıldığında genel göç etme nedenlerinin yanı sıra toplumların kadınlara verdiği değer, kadınların düşük statülü görülmesi ya da düşük statülü olması gibi itici güçlerin de ele alınması gerektiğini öne sürmüştür (Dedeoğlu ve Ekiz Gökmen, 2011: 21). Diğer bir ifade ile ataerkil bir toplumda yaşama ve kadınlardan beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği kısıtlamalar da kadınların göç etmesine neden olmaktadır (Buz, 2007: 40). Birçok itici gücün etkisiyle göç eden kadınların, göçün zor şartlarından ve olumsuz sonuçlarından en çok etkilenen toplumsal cinsiyet grubu olduğu bilinmektedir. Kapitalist ataerkil sistemde ikincil konumda sayılarak ezilen ve erkeklere oranla daha dezavantajlı koşullara sahip olan kadınlar, göç ederken çok daha fazla risk almış olmaktadır. Kendi yaşadığı toplumda ya da ülkede dezavantajlı olan kadın, daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek için

göç etme kararı almakta fakat göç ettiği yerde hem kadınlık hem de göçmenlik statülerinden dolayı daha donanımsız ve savunmasız kalmaktadır (Uçan Çubukçu, 2013: 230).

Göçmen kadınlar göçmen erkeklerden farklı olarak hem göç sırasında hem de göç ettikleri toplumda ya da ülkede toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayalı şiddete ve ayrımcılığa maruz kalmakta ve kendilerini güvende hissetmemektedir (Hanbay Çakır ve Karabacak, 2019: 6). Bazı uluslararası ve ulusal belgeler bu konuya ilişkin dolaylı olarak koruma mekanizması sağlarken, bazıları ise doğrudan konuya ilişkin hükümler içermektedir. Uluslararası belgeler kapsamında 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB), 1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS), 1979 Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (Convention on The Elimination of All Forms of Discrimination Against Women-CEDAW) ve 2011 İstanbul Sözleşmesi bulunmaktadır. İHEB ve AİHS'de kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin bir düzenleme yoktur. Fakat yaşam hakkı, işkence ve eziyet yasağı, ayrımcılık yasağı ve özel hayatın gizliliğinin korunmasına ilişkin hükümler ile dolaylı olarak şiddet mağduru kadınlar bakımından önemli bir koruma mekanizmasıdır. Kadınlara yönelik her türlü cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi, ortadan kaldırılması ve kadınların insan haklarının korunması amacıyla çıkarılan ilk uluslararası sözleşme ise CEDAW'dır. Bu sözleşme cinsiyet ayrımcılığının yasaklanmasını ve ortadan kaldırılmasını, kadın-erkek eşitliğinin fiilen de hayatın her alanında gerçekleştirilmesini ve bunları sağlamanın devletlerin sorumluluğu olduğunu savunmaktadır (Parlak Börü, 2017: 50-51). Kadınların insan haklarının korunmasında uluslararası çerçeveyi oluşturan önemli adımlardan biri olan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 1325 No.'lu kararı ise silahlı çatışmaların kadınlar ve kız çocukları üzerindeki etkileri, kadınların barışın sağlanmasındaki rolü, barış ve çatışma süreçlerinin toplumsal cinsiyet boyutlarına odaklanarak kadınların çatışmaların önlenmesi, yönetilmesi ve çözülmesiyle ilgili ulusal, bölgesel ve uluslararası kurum ve mekanizmalarda, tüm karar alma düzeylerinde daha fazla temsil edilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır (BM 1325 Eylem Planı). Bu karar uluslararası kuruluşların ve çatışan tarafların yanı sıra çatışmadan kaçanların sığındıkları ülkelere de cinsel istismar ve cinsiyet temelli

ayrımcılığın ortadan kaldırılması, kadınların ve kız çocuklarının çatışma süresince temel haklarının korunması ve kaynaklara eşit erişimlerinin sağlanması ile toplumsal cinsiyet eşitliği boyutunun çatışma süresince ve çatışma sonrasındaki süreçlerde yer almasında önemli rol ve sorumluluklar düştüğünü işaret etmektedir (Genç ve Öztürk, 2016: 70). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin mülteci kadınlar açısından bir zulüm olarak kabul edilmesi 2011 yılında çıkarılan, tam adı "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi" [5] olan İstanbul Sözleşmesi ile gerçekleşmiştir (Hanbay Çakır ve Karabacak, 2019: 13-16). İstanbul Sözleşmesi içerisinde "Göç ve İltica" başlıklı ayrı bir bölüm yer almaktadır. Ayrıca sığınmacı ve hukuki statüsü ne olursa olsun göçmen kadınların tümüne ilişkin özel düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin 61. maddenin içeriğine bakıldığında geri göndermeme ilkesinin şiddet mağduru kadınlar için de uygulanması gerektiği yer almaktadır (Türk Kadınlar Birliği, 2020). Ancak 20/03/2021 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti adına 11/05/2011 tarihinde imzalanan ve 10/02/2012 tarihli ve 2012/2816 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanan Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nin Türkiye Cumhuriyeti bakımından feshedilmesine, 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 3'üncü maddesi gereğince karar verildiği açıklanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 2021). İktidar (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP), sözleşmenin "eşcinselliği normalleştirme sonucu doğurabilecek olmasını" fesih gerekçesi olarak göstermiştir (Sayın, 2021). Sözleşmenin feshi ardından Türkiye'deki mevzuatlarda kadınları korumak, kadına yönelik şiddetle baş edebilmek için gerekli bütün araçların mevcut olduğu belirtilmiştir.

Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadelede başvurulabilecek ulusal belgeler ise Anayasa, Medeni Yasa, Ceza Yasası, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'dur. Ulusal belgeler kapsamında ilk olarak Anayasa'ya bakıldığında kadına yönelik şiddete dair doğrudan bir hüküm yer almadığı görülmektedir. Fakat bazı maddeler (m.10, m.12,

[5] Bkz. Council Of Europe, "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi", https://rm.coe.int/1680462545.

m.19, m.20, m.41, m.90) eşitliği ve kadına yönelik şiddet meydana geldiğinde başvurulacak temel düzenlemeleri içermektedir (T.C. Anayasası, 2020). Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddetin engellenmesinde önemli araçlardan biri de Türk Medeni Kanunu'dur. Mültecilerin Türkiye'de evlenmeleri ya da boşanmaları Türk Medeni Kanunu'na göre gerçekleştirilmektedir. Türk Ceza Kanunu'na göre, Türkiye'de işlenen suçlarda fail veya mağdur ister Türk vatandaşı ister yabancı olsun Türk Hukuku uygulanmaktadır. Dolayısıyla şiddete maruz kalmış mülteci kadınlara karşı işlenen suçlara da aynı hükümler uygulanarak failleri cezalandırılmaktadır. 6284 sayılı Kanun ile ilk defa toplumsal cinsiyet kavramı ve kadınlara yönelik cinsiyete dayalı şiddetin ayrımcılık ve insan hakları ihlaline yol açtığı bir yasal düzenleme metinde yer almıştır. Yasa, vatandaş kadınların yanı sıra tüm mülteci kadınları da koruması altına almaktadır (Hanbay Çakır ve Karabacak, 2019: 17-20). Göçmen kadınlar, göç ettikleri ülkelerde her ne kadar uluslararası ve ulusal belgeler ile korunmaya çalışılsa da yeterince koruma sağlanamamakta ve ev içerisinde de nadiren ataerkil iktidarın baskısından kurtulabilmektedirler (Şeker ve Uçan, 2016: 210). Ayrıca dini ve etnik ayrımcılık, eğitim ve dil bakımından yetersizlik gibi nedenlerle dezavantajlı duruma gelen göçmen kadınlar, psikolojik baskılara maruz kalarak yoğun stres yaşamakta ve birçok sağlık sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır.

İşaret edildiği üzere, göç süreci tüm göçmenler için zorlu ve bireyleri dezavantajlı duruma sokarken, bu dezavantajlılık durumu kadın göçmenler için katlanmaktadır. Birçok açıdan dezavantajlı duruma düşen kadın göçmenler için, bu tez çalışmasının odağı "sağlık" konusudur. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde ulusal ve uluslararası mevzuatlar kapsamında sağlık hakkı ele alınacak ve göçmenlerin sağlık hizmetlerine ulaşımını etkileyen faktörlere değinilerek göçmen kadınların karşılaştıkları sağlık sorunlarından bahsedilecektir.

1.3.2. Bir Güvensizlik Unsuru Olarak Sağlık

Göçmenler, göç sırasında ve sonrasında birçok sağlık sorunu ile karşı karşıya kalabilmekte; göç ettikleri ülkelerde uygulanan politikalar sonucunda sağlık

haklarından yoksun hale gelebilmektedirler. Dolayısıyla birçok uluslararası belge ve ulusal politikalarla bu hakların koruma altına alınması amaçlanmaktadır.

1.3.2.1. Uluslararası ve Ulusal Mevzuatlarda Sağlık Hakkı

Sağlık kavramının dar ve geniş kapsamlı tanımları bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun (TDK) sağlık tanımı şöyledir (TDK, 2020): "Bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet". Dünya Sağlık Örgütü'nün [6] (World Health Organization-WHO) kurucu belgesinde ise sağlık şu şekilde tanımlanmaktadır: "Sadece hastalık ya da zafiyet durumunda olmama değil, aynı zamanda fiziksel, akli ve sosyal açıdan tam anlamıyla iyi durumda olma hali". Sağlık kavramının tanımlandığı ve sağlık hakkının benimsendiği ilk uluslararası belge olan Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Anayasası'ndan sonra, sağlık hakkı İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer almıştır.

10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi incelendiğinde, 25. madde kapsamında sağlık hakkının temel hak olan yaşam hakkı çerçevesinde düzenlendiği ve ayrıca sosyal güvenlik hakkının da dâhil edildiği görülmektedir. İHEB 25. maddesi şöyledir (Danıştay, 2020):

> *1. Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.*

[6] 1948 yılında kurulan Dünya Sağlık Örgütü'nün temel amacı tüm insanların mümkün olan en yüksek sağlık düzeyine ulaşmalarıdır. Örgüt bu amacı gerçekleştirmek için uluslararası sağlık çalışmalarının yönetimi ve eşgüdümünü sağlamaktadır. Türkiye 9 Haziran 1949 tarihinde, 5062 sayılı Kanunla Dünya Sağlık Örgütü Anayasası'nı onaylayarak örgüte üye resmen olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'nün Türkiye'deki ülke ofisi 1959 yılında Ankara'da kurulmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı; WHO).

2. Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.

İHEB'in temelini oluşturduğu 1966 BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 12. maddesi, sağlık hakkını "Sağlık Standardı Hakkı" başlığı altında ele almaktadır ve madde kapsamı şöyledir (BM Enformasyon Merkezi Ankara, 2020):

"1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, herkesin mümkün olan en yüksek seviyede fiziksel ve ruhsal sağlık standartlarına sahip olma hakkını tanır.

2. Bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bu hakkı tam olarak gerçekleştirmek amacıyla alacakları tedbirler, aşağıdakiler için de alınması gerekli tedbirleri içerir:

a) Varolan doğum oranının ve bebek ölümlerinin düşürülmesi ile çocukların sağlıklı gelişmelerinin sağlanması;

b) Çevre sağlığını ve sanayi temizliğini her yönüyle ileriye götürme;

c) Salgın hastalıkların, yöresel hastalıkların, mesleki hastalıkların ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrolü;

d) Hastalık halinde her türlü sağlık hizmetinin ve bakımının sağlanması için gerekli şartların yaratılması."

Bu maddeler değerlendirildiğinde taraf devletlerin alacağı tedbirlerin yönelmesi gereken amaçlar sıralanmakta ve dolayısıyla sağlık hakkının hayata geçirilebilmesi adına taraf devletlerin alması gereken somut önlemler öngörülmektedir. Bu düzenlemeler oldukça somut ve pratikte uygulanabilir hükümleri içermektedir. Ancak bu sözleşme salt raporlar temeline dayanan denetim yöntemi benimsediğinden dolayı bireysel ya da devletlerarası şikâyet temeline dayalı bir koruma söz konusu değildir (Uçar Akbulut ve Akbulut, 2012: 266-267). İHEB ve

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin yanı sıra Avrupa Sosyal Şartı'nın 11. maddesinde "Sağlığın Korunması Hakkı" başlığı altında ve Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin 35. maddesindeki "Sağlık Hizmetleri" başlık kapsamında sağlık ve sağlık hizmetlerine ilişkin hükümler yer almaktadır (Kocadal, Tekin, Gökşin ve Erbaş, 2019). Ulusal düzeyde değerlendirildiğinde Türkiye'de sağlık hakkının 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası'nda bulunduğu görülmektedir. 1961 Anayasası'nın 49. maddesinde "devletin, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla görevli olduğu; yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayan tedbirleri alması gerektiği" ifadesi yer almaktadır. 1982 Anayasası'nın 56. maddesinin "Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması" başlığı kapsamı ise şu şekildedir (T.C. Anayasası, 2020):

> *"Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.*
>
> *Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.*
>
> *Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.*
>
> *Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.*
>
> *Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir."*

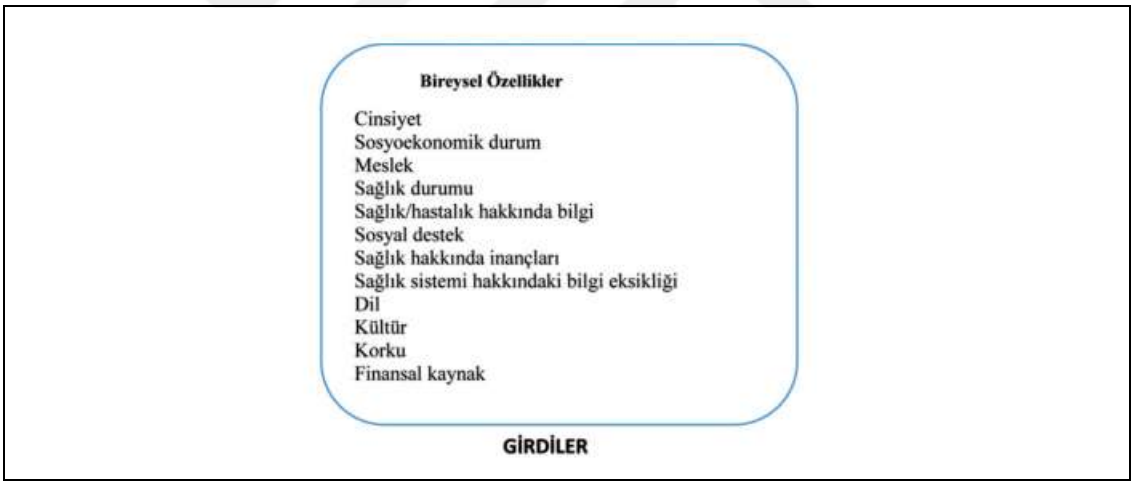
Görüldüğü gibi sağlık hakkı, uluslararası ve ulusal mevzuatlarda düzenlenmekte ve söz konusu ülkenin vatandaşı olsun ya da olmasın tüm bireylerin sağlık hakkı en temel insan hakkı olmasına dayandırılarak devletlerin bunu sağlama sorumlulukları ve zorunlulukları olduğunu ortaya koymaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ülkenin vatandaşı olmayanların da sağlık hakkından söz

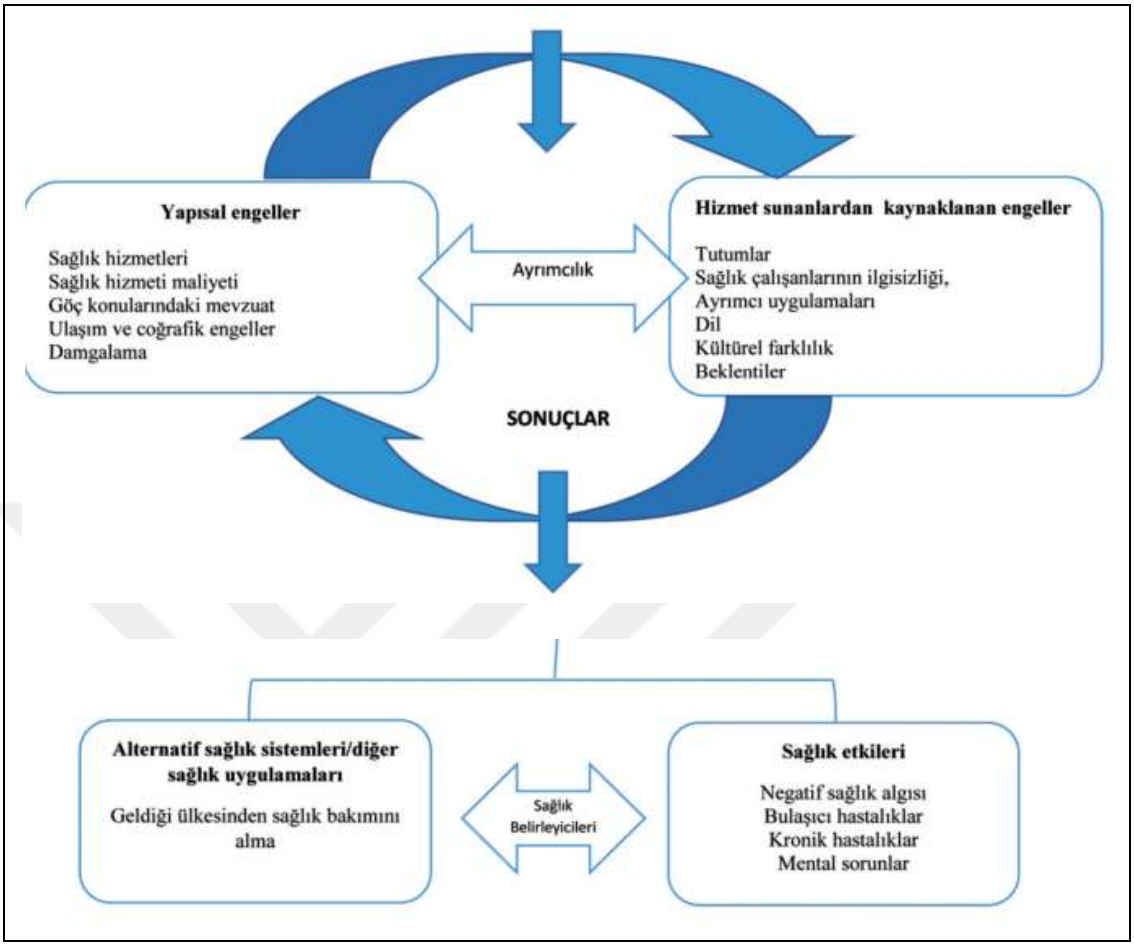
edilmesidir. Diğer bir ifade ile çeşitli sebeplerden dolayı uluslararası göç edenlerin, yani göçmenlerin de en temel insan hakkı olan sağlık hakkının devletler tarafından sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır.

1.3.2.2. Göçmenlerin Sağlık Hizmetlerine Ulaşımı

Sağlık hizmetlerine erişim ırk, cinsiyet, sosyal sınıf ya da her ne farklılık olursa olsun tüm bireylerin hakkıdır. Ancak göçmenlerin yaşadıkları sağlık sorunları sağlık hizmetlerine erişimlerinde birtakım engellerle karşılaştıklarına işaret etmektedir. Sağlık hizmetlerine erişimi engelleyen faktörler bütüncül olarak değerlendirilerek üç kategoride toplanmaktadır.

Şekil 2. Göçmenlerin Bakış Açısından Sağlık Bakım Erişiminden Engeller ve Belirleyiciler

Kaynak: Beşer ve Tekkaş Kerman, 2017: 146.

Yukarıdaki şekilde görüldüğü gibi göçmenlerin sağlık hizmetlerinden faydalanmaları ve sağlık hizmetlerine erişimini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Hizmet maliyetlerinin yüksek olması, sağlık sigortasının bulunmaması, dil engeli, sosyal ayrımcılık ve bilgi eksikliği gibi birçok faktör sağlık hizmetlerine ulaşılmasını olumsuz etkilemektedir (Kara ve Nazik, 2018: 60-61). Göç edilen yerin diline hâkim olmayan göçmenler, iletişim kurmakta zorlanmaktadır. Bu durum sosyal dışlanmanın yanı sıra herhangi bir sağlık sorunu yaşandığında doğru teşhis konulmamasına da neden olabilmektedir. Dil bilmeyen göçmenin yanında dil bilen ve çeviri yapan biri olsa bile sağlık çalışanlarının tıbbi terimler kullanması taraflar arasında sağlıklı iletişimi engelleyebilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir faktör daha bulunmaktadır: ayrımcılık. Sağlık personellerinin göçmenlere olan davranışları birçok ülkede rapor edilmektedir. Bu durum sonucunda

dışlanmaktan ve ayrımcılığa uğramaktan endişe duyan göçmenler, sağlık personeline güvenememektedir (Ertem ve Keklik, 2019: 47). Hastanın sağlık personeline olan güvensizliği gerek teşhis konulurken gerekse teşhis konulduktan sonra tedavi sürecinde etkili olabilmektedir. Teşhis konulurken hastanın güvensizlik hissetmesi doğru teşhis konulmasını engelleyebilmekte ve teşhis konulması ardından ilaç tedavisi sürecinde tedaviye gerektiği gibi devam etmemesi durumu ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca göçmenlerin sağlık hizmetlerine nasıl ve nereden ulaşacaklarını bilmemeleri ve ekonomik seviyelerinin düşük olması da sağlık hizmetlerine erişimde önem arz etmektedir. Göçmenlerin sahip oldukları diplomaların, göç ettikleri ülkede geçersiz olması onları ekonomik sıkıntıya düşürmekte özellikle de göçmen kadınların düşük statülü işlerde sigortasız olarak çalışmaları doğrultusunda sosyal güvencelerinin olmaması sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını engellemektedir. Fakat gidilen ülke vatandaşıyla yapılan evlilik yasal güvencenin bir aracı olabilmektedir (Gönül, 2020: 93). Böylece yasal statü kazanan göçmen kadınlar, eşlerinin sosyal güvencesinden yararlanabilmektedir. Bekâr olan ya da eşlerinin sosyal güvencesi olmayan göçmen kadınlar ise sağlık hizmetlerini satın almak durumunda kalmaktadır. Sağlık hizmetlerinin pahalı oluşu göçmen kadınları zor durumda bırakmakta ve bu zor durumdan kurtulmak isteyenler evlilik yoluyla sağlık sigortasından yararlanmak amacıyla gittikleri ülkede formalite evliliklere yönelebilmektedir. 04/04/2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun "Yardım ve Hizmetlere Erişim" başlıklı 89. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendi 24/12/2019 tarih ve 30988 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kanun ile sağlık sigortalarına ilişkin yeni bir düzenleme yapılmıştır. Yeni düzenlemeyle beraber, sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin genel sağlık sigortaları, uluslararası başvuru kaydından itibaren bir yıl süreyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanacaktır. Özel ihtiyaç sahipleri ve İçişleri Bakanlığınca sigorta kaydının devamı uygun görülen yabancılar için bir yıllık süre sınırının aranmayacağı belirtilmektedir. Kanun hükmüne göre kayıt tarihinden itibaren Türkiye'de bir yılını dolduran, 18 yaş üstü uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin genel sağlık sigortaları sonlandırılmıştır. Bu nedenle 18 yaş üstü uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinden herhangi bir sağlık güvencesi

olmayan ve özel ihtiyaç sahibi olanların kayıtlı oldukları İl Göç İdaresi Müdürlükleri'ne özel ihtiyaç durumlarını gösteren belgeler ile müracaat etmeleri halinde bir yıl süre sınırı aranmaksızın genel sağlık sigortalarının karşılanmaya devam edileceği açıklanmıştır (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). Geçici koruma kapsamındaki kişiler ise Göç İdaresi Müdürlüğü'nün öngördüğü şehirde yaşamaları halinde genel sağlık sigortalarından yararlanabilmektedir.

Göçmenlerin sağlık hizmetlerine ulaşımını başta dil bilmeme olmak üzere olumsuz yönde etkileyen birçok faktör sonucunda, literatürde göçmen kadınların sıklıkla maruz kaldıkları sağlık sorunlarına ilişkin çalışmalar bulunmakla birlikte genellikle bu çalışmalar yalnızca ruhsal sağlık, fiziksel sağlık ya da üreme sağlığı gibi yalnızca bir kategoriyi ele almaktadır. Bu çalışmada göçmen kadınların karşılaştıkları sağlık sorunları herhangi bir kategori ayrımına başvurulmadan genel olarak değerlendirilecektir.

1.3.2.3. Göçmen Kadınların Karşılaştıkları Sağlık Sorunları

Dünya genelinde giderek artan göçler sonucunda tüm bireyler etkilenmektedir. Göç olgusu sonucunda insanlar doğup büyüdükleri memleketlerini veya uzun süre yaşadıkları yerleri terk etmektedir. Daha önce bahsedildiği gibi Göç ve Çatışma Kuramı'na göre insanlar kendilerini güvende hissetmediklerinde o ortamdan uzaklaşıp daha iyi hayat şartlarının olduğu güvenli bir ülkeye göç etmeye karar vermektedir. Göç süreci, tüm bireyler için travmatik olsa da bu süreçten en çok etkilenen gruplar arasında yer alan kadınlar üzerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan sosyal ve psikolojik sorunların da eklendiği daha derin izler bırakmaktadır (Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 56; Berger, 2004; Aktaran Şeker ve Uçan, 2016: 200). Göç öncesinde başlayan stresi göç sırasındaki zorlu göç koşulları takip etmekte ve süreç belirsizlikler, travmatik olaylar, şiddete maruz kalma gibi olaylarla devam etmektedir. Ardından göç sonucunda kültürel uyum sorunları, ayrımcılık, sosyal dışlanma, eğitim seviyesine uygun olmayan niteliksiz işlerde çalışma gibi birçok stres faktörüyle karşı karşıya kalınmaktadır. Burada öncelikle strese değinilmesinin sebebi, stresin hem ruhsal hem de bedensel olarak birçok sağlık

sorununu tetiklemesidir. Bu kısımda göçmen kadınların karşılaştıkları sağlık sorunları üzerinde durulacaktır.

Göçmenlerde ve özellikle de kadın göçmenlerde en çok görülen sağlık sorunları olarak belirtilen sorunlar şunlardır (Karadağ ve Altıntaş, 2010: 56; Ertem ve Keklik, 2019: 48):

- Depresyon,
- Kaygı bozuklukları,
- Post travmatik stres bozuklukları,
- Uyku bozukluları,
- Beslenme bozuklukları,
- Fiziksel şiddet ve buna bağlı yaralanmalar,
- Cinsel istismar,
- Cinsel yolla bulaşan edinilmiş bağışıklık sistemi eksikliği sendromu (HIV/AIDS),
- İstenmeyen gebelikler ve riskli gebelikler,
- Düşükler, doğum komplikasyonları,
- Düzensiz adet kanamaları ve vajinal enfeksiyonlar gibi üreme sağlığı sorunları,
- İshal, kızamık, sıtma, solunum yolu enfeksiyonları, HIV/AIDS gibi bulaşıcı hastalıklar,
- Hipertansiyon, diyabet, kalp hastalıkları, kanser, astım gibi kronik hastalıklar ve komplikasyonları,
- Diş sağlığı sorunları.

Göç olgusunun kadınların sosyal yaşamında, iş hayatında ve dolayısıyla ekonomik durumunda, eğitim hayatında, sağlık durumunda ve daha birçok alanda etkili olduğu bilinmektedir. Kadınların daha fazla stres yaşamalarının sebebi ise statüsü düşük ve zayıf olarak görülmelerinden dolayı maruz kalabilecekleri davranışların ya da eylemlerin endişesidir. Bu koşulların beraberinde getirdiği yoğun

stres sonucunda göçmenler stres sorunları, depresyon, uyku bozuklukları ve kaygı bozuklukları gibi çeşitli psikolojik rahatsızlıklarla karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca vasıfsız ve düşük ücretli işlerde çalışan göçmenler ekonomik bakımdan elverişsiz bir hayat sürdüklerinden yetersiz ve dengesiz beslenmektedir. Maddi gelirlerinin az olması ve hayat şartlarının pahalılığı sonucu alım gücü düşen göçmenler daha çok karbonhidrat ve yağ ağırlıklı olarak beslenmektedir. Bu nedenle özellikle göçmen kadınların beden kitle indeksinin fazla olduğu bilinmektedir (Gümüş ve Bilgili, 2015: 65).

Göçmen kadınlar ile ilgili en önemli sağlık sorunlarından biri de fiziksel şiddet ve bu davranışın sonucunda meydana gelen yaralanmalardır. Kadınlar, göçmen olmalarının yanı sıra kadın olmalarından dolayı güçsüz, zayıf ve savunmasız algılanmaları sonucunda fiziksel şiddete ve cinsel istismara maruz kalabilmekte, seks işçiliğine zorlanabilmekte, cinsel yolla bulaşan hastalıklarla ve tecavüzler sonucunda istenmeyen gebeliklerle karşı karşıya kalabilmektedir. Sağlık hizmetlerine ulaşamama ya da hiç başvurmama sonucunda istenmeyen gebelikler, düşükler, kötü koşullarda doğuma bağlı olarak meydana gelen sağlık sorunları ortaya çıkmakta ayrıca kısa süreli evlilikler, fuhuşun yaygınlaşması gibi sebeplerle cinsel yolla bulaşan hastalıklar artış gösterebilmektedir (Özgülnar, 2016: 53-54). Özellikle göçmen genç kızların tecavüz barındıran cinsel şiddet görmeleri ve ihtiyaçları karşılığında cinsel ilişkiye mecbur bırakılmaları erken yaşlarda riskli cinsel davranışları ortaya çıkarmaktadır. Göç eden kadınların evlilik yaşları genel olarak küçük olduğundan dolayı doğurganlık sayıları fazladır ve doğurganlıklarını arttırma çabasına girmelerinin nedeni yerleştikleri topluma kendilerini kabul ettirmenin ancak bu şekilde sağlanabileceği düşüncesinin varlığıdır. Ayrıca ilk doğum yaşının küçük olması, eğitim yaşının azalması ve aile planlaması hizmetlerinden yeterince yararlanılmaması gebelik sayılarında artışa sebep olmaktadır (Kurtuldu ve Şahin, 2018: 41; Aydoğan ve Metintaş, 2017: 41). İstenmeyen ve riskli gebelikler, düzensiz adet kanamaları ve vajinal enfeksiyonlar meydana geldiğinde ise geleneksel çözüm yollarına başvurulmaktadır. Geleneksel çözüm yollarına başvurulmasının nedenleri sağlık personeline olan güvensizlik, dil bilmeme sonucunda kendini ifade edememe ve sağlık personelini anlayamama, sağlık personelinin erkek olmasından dolayı

çekinme ve ayrımcılığa maruz kalma gibi endişelerin varlığıdır. Yetişkin göçmenlerde ise göç sonucunda eşlerinden ayrılmaları ardından çok eşli yaşamaya başlamalarıyla cinsel yolla bulaşan hastalıklarda artış gözlemlenmektedir. Çok eşlilik ya da cinsel istismar sonucu meydana gelen HIV gibi cinsel yolla bulaşan hastalıkların tanı ve tedavisinin gecikmesinde dil bariyerinin, sosyal dışlanmasının, ayrımcılığın ve kültür farklılıklarının etkili olduğu bilinmektedir (Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, 2020). Bir diğer önemli sağlık sorunu tedavi edilmediğinde ölümle sonuçlanma riski olan bulaşıcı hastalıklardır. Solunum yolu enfeksiyonları, ishal, kızamık, tüberküloz gibi çeşitli bulaşıcı hastalıklar göçmenlerde daha sık görülmekte ve yetersiz beslenme, hijyenik olmayan çevre koşulları, yetersiz ekonomik şartlar ile göçmenler bulaşıcı hastalıklara biraz daha yaklaşmaktadır (Gümüş ve Bilgili, 2015: 64). Göçmenlerin yerleştikleri ülkenin vatandaşları, bulaşıcı hastalıkları göçmenlerin getirdiğini düşünmektedir. Ancak göç ve bulaşıcı hastalıkların yayılımı arasında bir ilişki söz konusu değildir. Bulaşıcı hastalıkların en önemli belirleyicisi yetersiz ekonomik şartlar diğer bir ifade ile yoksulluktur. Yetersiz ekonomik koşullar sonucunda ortaya çıkan hijyen eksikliği, beslenme bozuklukları ve yetersiz aşılama beraberinde bulaşıcı hastalıkları getirmektedir (WHO, 2021).

Göçlerin kadınlar üzerindeki etkisinden söz edildiğinde akla yalnızca olumsuz etkileri gelmekte ancak göç olgusunun kadın sağlığı üzerindeki etkilerinin kötüleşme yönünde olabileceği gibi iyileşme yönünde de olabileceği literatürde yer almaktadır. Eğer ki göçmen kadınlar, gelir düzeyi daha yüksek bir ülkeye göç edip yasal güvence elde ederlerse sahip olacağı fırsatlar artacak ve dolayısıyla sağlık hizmetlerinden daha çok faydalanarak sağlık durumunu iyileştirebilecektir (Tuzcu ve Ilgaz, 2015: 59). Göçmen kadınların sağlık sorunlarını takiben sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşamaları ve hizmetlerden yararlanamamaları güvenlik algılarında değişim meydana getirmekte ve dolayısıyla güvensizlik algısı kapsamında göç etmeye karar verilmektedir.

2. BÖLÜM

2.1. TÜRKİYE'NİN GÖÇ TARİHİ VE EDİRNE'NİN ÖNEMİ

Göçmenler, geçmişten günümüze Türkiye'nin toplumsal hayatının önemli bir parçası konumundadır. Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerle gerçekleştirilen göçlerin süreklilik gösterdiği ve günümüz Türkiye'sinde de devam ettiği bilinmektedir. Bu çalışma Edirne özelinde gerçekleştirileceğinden dolayı, öncelikle Türkiye'nin ve ardından Edirne'nin geçmişten günümüze dek göç hareketliliklerine değinmek, Türkiye'nin ve Edirne'nin göç bakımından önemini anlamak gerekmektedir.

2.1.1. Türkiye'nin Göç Tarihi

Coğrafi bakımdan önemli bir konuma sahip olan Türkiye, geçmişten günümüze insan hareketliliğinin en yoğun yaşandığı ve yaşanmakta olduğu bir ülkedir (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 13; Karpat, 2015: XXXIX; İçduygu ve Kirişçi, 2009: 1; Efe, 2018: 17). Doğusunda ve güneyinde Orta Doğu ve Asya ülkelerinde yaşanan çatışma ve istikrarsızlıklar; batısında bulunan Avrupa ülkelerinin refah seviyesinin ve insan hakları standartlarının oldukça yüksek oluşu Türkiye'yi Avrupa Birliği ülkelerine geçmek isteyen göçmenler için bir köprü konumuna getirmiştir (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). Türkiye'nin göç bakımından önemini anlayabilmek adına Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar gerçekleştirilen göç hareketlerine değinmek faydalı olacaktır.

Osmanlı'nın benimsediği hoşgörü anlayışı doğrultunda göçmenlere din, dil, ırk ayrımı yapılmamıştır. Hoşgörü anlayışının hâkimiyeti, Osmanlı tarihinde bireysel ve toplu hareketlerin yaşanmasında etkili olmuştur. Osmanlı Devleti'nin özellikle Kırım Savaşı sonrasında yoğun göç hareketlerine sahne olduğu bilinmektedir (Bayraktar, 2007: 407). Her ne kadar göçlerin Kırım Savaşı sonrasında yoğun olarak yaşandığı bilinse bile bu savaş öncesinde ve sonrasında öne çıkan başlıca kitlesel ve bireysel hareketler kapsamında; 1492'de İspanya'dan Osmanlı'ya Yahudilerin getirilmesi, 1672 Thököly Ayaklanması sonrasında İbrahim Müteferrika ile Kont

Ödön Seçenyi'nin ve 1699'da Macar Kralı Thököly Imre ile eşinin Osmanlı İmparatorluğu'na iltica etmesi, 1709 yılında İsveç Kralı Şarl'ın beraberinde getirdiği iki bin kişilik bir grubun ve daha sonra 1718 Pasarofça Antlaşması ardından Macar Kralı II. Rakoczy Ferenc'in Osmanlı'ya sığınması, 1830 Polonya İhtilali'nin liderlerinden Prens Adam Czartorski'nin 1841 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na iltica etmesi, 1848 Macar Özgürlük Savaşı'nı kaybeden Prens Lajos Kossuth ve üç bin civarı Macarın Osmanlı'ya gelmeleri, 1856-1864 yıllarını kapsayan zaman diliminde Rus kaynaklarına göre yaklaşık 493 bin Müslüman Kafkas nüfusun Osmanlı'ya sığınması, Çerkez Sürgünü olarak adlandırılan 1864'te Rus ordusundan kaçan yaklaşık 1 milyon Kafkas nüfusun Osmanlı topraklarına kabul edilmesi ve 1917 Bolşevik İhtilali sonrasında Vrangel'in neredeyse 135.000 kişiyle birlikte Osmanlı'dan koruma talep etmesi bulunmaktadır (Nazır, 2016; T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020).

I. Dünya Savaşı yıllarında bugünkü Türkiye coğrafyasında 16 milyon kişinin yaşadığı ve bu nüfusun yaklaşık 3 milyonunun Müslüman olmadığı söylenmektedir. Müslüman ve Müslüman olmayanların arasındaki oran, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonraki birkaç yıl içerisinde azalış göstermiştir. Bu durumun temel nedeni ulus devlet anlayışıdır. Daha açık bir ifadeyle, I. Dünya Savaşı'nın bağımsızlık savaşı niteliği taşıması sonucunda ulus devlet anlayışı yayılarak toplumun Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasını söz konusu olmuştur. 1915 yılında "Ermenilerin Tehciri" ve 1923 Lozan Antlaşması kapsamında Yunanistan ile Türkiye arasında gerçekleştirilen "Nüfus Mübadelesi", ulus devlet oluşumu sürecinde nüfusun homojenleşmesini sağlayan önemli iki gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 54). 30 Ocak 1923 tarihinde Yunanistan ile yapılan Türk ve Rum Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol'e göre, 1 milyon 200 bin Anadolu Rum'u Türkiye'den ayrılırken 400 bin Rumeli Müslüman'ı Türkiye'ye gelmiştir (Demirhan ve Aslan, 2015: 37; Aktar, 2012: 32). Gelişmeler değerlendirildiğinde bu dönemde nüfusun saflaştırılmasının hedeflendiğini görmek pek de zor değildir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan göç hareketleri Cumhuriyet'in kuruluş döneminden günümüze dek varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren Türkiye'ye yönelik kitlesel göç hareketleri ilk olarak 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan 384 bin kişinin gelmesiyle başlamıştır. Daha sonra 1923-1945 yıllarında Balkanlardan 800 bin kişi, 1933-1945'te Almanya'dan 800 kişi, 1988'de Irak'tan 51 bin 542 kişi, 1989 yılında Bulgaristan'dan 345 bin kişi, 1991'de I. Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'tan 467 bin 489 kişi, 1992-1998 yılları arasında Bosna'dan 20 bin kişi, 1999'da Kosova'da yaşanan olaylar sonrasında 17 bin 746 kişi, 2001'de Makedonya'dan 10 bin 500 kişi ve en son Nisan 2011- Mart 2019 tarihleri arasında Suriye'de meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle neredeyse 3.6 milyon kişinin gelmesiyle Türkiye, eğitim ve çalışma gibi amaçlarla gelen yabancılar haricinde toplam 6.5 milyondan fazla kişiye kucak açmıştır (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). Yaşanan bu kitlesel göç hareketleri dışında 1960 yılında Türkiye'den batı ülkelerine çalışmak amacıyla göç verilmesi dikkat çekmektedir. Ancak genel çerçeveye bakılırsa 1950-1980 yıllarını kapsayan dönemde Müslüman olmayanların çeşitli sebeplerle Türkiye'den göç etmeye devam ettiği görülmektedir (Demirhan ve Aslan, 2015: 38). Diğer bir ifade ile bu dönemde Müslüman olmayanların Türkiye'den göç etmesi, Müslüman ve Türk olanların ise Türkiye'ye gelmesi nüfus saflaştırma ve homojenleştirme amacının önemli bir ölçüde gerçekleştirildiğini işaret etmektedir.

1980'lerin sonundan itibaren, küreselleşme ve Türkiye'nin yakın coğrafyasında bulunan ülkelerde yaşanan karışıklıklar, istikrarsızlıklar, ekonomik ve siyasal dönüşümlerin etkisi ile ülkeye giriş-çıkış yapanların çeşitlenmesi Türkiye'nin göç politikalarında bazı değişimler yaşanmasına neden olmuştur (Aktel ve Kaygısız, 2018: 593). Türkiye'ye gerçekleştirilen göçler kapsamında önceden sürekli Türk soyundan ya da Türk kültürüne bağlı göçmenler bulurken, 1980 sonrasındaki değişimle birlikte modern Türkiye'ye ilk kez kökenleri Müslüman ve Türk olanların dışındaki kişilerin yani yabancıların göçü gerçekleşmiştir (İçduygu ve Aksel, 2013: 174-175; İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 57-58). Hem Türkiye'nin karşılaştığı göç türünün değişmesi hem de Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin etkisiyle göçe ilişkin politika ve kurumsal düzenlemeler daha da belirginleşmeye başlamıştır.

Avrupa'da yapılan uluslararası göç değerlendirmelerinde, "göç veren", "göç alan" ve "göç geçiş ülkesi" sıfatlarının her birini taşıması nedeniyle Türkiye, farklı bir konuma sahip olmuştur. Dolayısıyla Türkiye'nin uygulamış olduğu uluslararası göç rejimleri, AB odaklı olarak gelişim göstermiştir (Aktel ve Kaygısız, 2018: 593; İçduygu, Erder ve Gençkaya, 2014: 300-301). Yakın döneme bakıldığında ise Türkiye'nin özellikle Suriye iç karışıklarından sonra Orta Doğu ülkelerinden, Afrika'dan ve Asya'dan göç aldığı göze çarpmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Temsilciği bu büyük göç dalgasıyla karşı karşıya kalan Türkiye'yi dünyanın en fazla mülteci barındıran ülkesi ilan etmiştir (Efe, 2018: 25).

Genel bir değerlendirme yapmak adına Türkiye'ye yönelik göç hareketlerine bakıldığında çoğunlukla Balkanlar, Orta Doğu ve eski SSCB ülkelerinden göç edildiği görülmektedir. Söz konusu ülkelerden gelen göçmenler, tarihsel ve coğrafi olarak yakınlık, dil öğrenme kolaylığı, esnek vize sistemine sahip olunması, ülkede geniş bir enformel sektörün bulunması ve en önemlisi de köken olarak Türk olunması nedeniyle göç etmek için Türkiye'yi tercih etmektedir. Türkiye'ye yönelen göç akımı genellikle düzensiz göç olarak gerçekleşmiştir. Düzensiz göç olgusunun özelliklerine bakıldığında; göçmenlerin çoğunlukla Orta Doğu ve Asya ülkeleri ile eski SSCB ülkelerinden gelmeleri, çalışmak için ülkeye giren göçmenlerin ülkede kısa süre ve düzensiz bir şekilde kalmaları, çalışmanın genel anlamda kaçak olarak gerçekleştirilmesi ve Türkiye'ye turist vizesiyle girilmesi öne çıkmaktadır (Dedeoğlu ve Ekiz Gökmen, 2011: 43-44). Türkiye, Sirkeci'nin Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli kapsamındaki göç edenlerin sahip olduğu nitelikler arasında bulunan sermayeler bakımından değerlendirildiğinde, coğrafi olarak söz konusu olan ülkelere yakınlığı nedeniyle yolculuk yani ulaşım masrafının düşük olması avantajını sağlamaktadır. Ayrıca fiziksel ve mali sermaye sahiplerinin Türkiye'yi tercih etmesinde beşerî ve toplumsal sermayenin de önemli olduğu unutulmamalıdır. Özellikle Suriyelilerin Türkiye'ye hareketinde göçü kolaylaştırıcı etmenler olarak sınırdaş olmanın yanı sıra Türkiye sınırı içerisinde Arapça ve Kürtçe konuşulması, akrabalık ve arkadaşlık bağlarının olması gibi toplumsal sermaye unsurları işaret edilmektedir (Sirkeci ve Eroğlu Utku, 2020: 333).

Göçler gerek Osmanlı İmparatorluğu gerekse modern Türkiye tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Geçmişten günümüze dek göçlere sahne olan Türkiye, salt demografik olarak değil siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan da göçlerden etkilenerek toplumsal yapısını şekillendirmiştir. Türkiye, ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu'nun etkileri daha sonra Cumhuriyet'in ilanı ile beraber tarihi mirasının kaynaklık etmesi doğrultusunda göçün yöneldiği bir ülke olmuştur. 1960'lı yıllarda göç veren bir ülke iken 1990'lı yıllardan itibaren komşu ülkelerde yaşanan karışıklıkların etkisiyle göç alan bir ülke haline gelmiştir. Türkiye göçmenler için hem hedef ülke özelliği taşımakta hem de coğrafi konumundan dolayı Avrupa ülkelerine geçmek isteyenler için köprü olacağından transit bir ülke konumunda görülmektedir (Tepealtı, 2019: 129-130).

Türkiye'nin göç bakımından günümüzdeki mevcut durumuna bakıldığında, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 21.04.2021 tarihi itibariyle 2021 yılında 31.623 düzensiz göçmenin yakalandığı ve yakalanan bu göçmenlerin çoğunluğunu oluşturan ilk üç menşe ülkenin sırasıyla Afganistan, Suriye, Pakistan olduğu bilinmektedir. 2020 yılında uluslararası koruma başvurusu yapanların sayısının 31.334 olduğu ve başvuru yapanların çoğunluğunu oluşturan ilk üç uyruğun Afganistan (22.606), Irak (5.875) ve İran (1.425) olduğu ifade edilmiştir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin mevcudiyeti ise 21.04.2021 tarihi itibariyle 3.671.811 olarak kayıtlara geçmiştir. Görüldüğü gibi Türkiye yoğun göç hareketlerinin yaşandığı bir coğrafyadır. Bu noktada Türkiye'de göçmenlere yönelik uygulanan politikalara değinmek gerekmektedir.

2.1.1.1. Türkiye'nin Göç Politikaları

Türkiye, yoğun göç hareketliliklerinin yaşandığı coğrafya olmanın bir getirisi olarak göç konusunda oldukça tecrübe sahibi bir ülkedir. Türkiye'nin göç tarihi kısmında görüldüğü üzere, Osmanlı İmparatorluğu döneminden başlayarak Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar devam eden sürede yoğun göç hareketliliğine sahne olan Türkiye'nin göç politikalarının gelişim sürecini üç dönemde incelemek mümkündür (İçduygu, Erder ve Gençkaya: 2014: 53): Ulus-devlet inşasının erken dönemi olarak kabul edilen 1923-1950 yılları, 1950-1980

yılları arasındaki ulus-devlet inşasının (ve korunmasının) "yerel" ve "ulusal" olarak yerleşik duruma geldiği dönem ve son olarak 1980 yılından itibaren ulus-devlet inşasının (ve korunmasının) "küresel" olarak belirginleştiği dönem.

1923-1950 dönemi içerisinde Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle beraber göç politikaları, "Türk, Müslüman ve Türk kültüründen olanların Türkiye'ye, gayrimüslimlerin Türkiye dışına göçünün sağlanması yolu ile ulus devlet inşası" amacı doğrultusunda şekillenmiştir (İçduygu ve Aksel, 2013: 171). Osmanlı dönemindeki göçlerde "Müslüman olmak", "doğrudan ve bağımsız tek ölçüt" kabul edilirken; Cumhuriyet döneminde kabul edilen 1934 tarihli 2510 sayılı İskân Kanunu'na göre "Türk soyundan olmak veya Türk kültürüne bağlı bulunmak" ifadesiyle "soydaş olmak" ölçüt olarak kabul edilmiştir (Çavuşoğlu, 2007: 132). Bu düzenleme ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında nüfusun saflaştırılması ve millileştirilmesi amacı doğrultusunda Türkiye, Türk ve Müslüman göçmenler için hedef ülke niteliğine sahip olurken, gayrimüslimler için kaynak ülke olarak görülmüştür. Böylece 2006 yılına kadar etkin olan İskân Kanunu'nun, Türkiye'de ulus-devlet inşasına ilişkin önemli bir rol üstlendiği anlaşılmaktadır.

1950-1980 dönemi, Türkiye'de ulus-devlet inşasının "yerel" olarak yerleşik bir boyut kazanmasını kapsamaktadır (İçduygu, Erder ve Gençkaya: 2014: 55). Bu dönemde, 6-7 Eylül 1955 tarihinde Rumlar başta olmak üzere gayrimüslim nüfusa yönelik gerçekleşen şiddet ve saldırılar sonucunda Müslüman olmayan nüfus Türkiye dışına göç etmiştir. Gayrimüslim nüfus Türkiye'den göç ederken 1950-1980 yılları arasında, özellikle Yugoslavya ve Bulgaristan'dan olmak üzere Balkanlardan yaklaşık 800.000 üzerinde kişi Türkiye'ye gelmiştir (Kirişçi, 2000: 8). Böylece Türkiye nüfusunda homojenleşme söz konusu olmuştur.

Bu dönemde gerçekleşen önemli gelişmelerden biri de Cenevre Sözleşmesi'dir. II. Dünya Savaşı nedeniyle meydana gelen nüfus sorunlarına çözüm bulmak amacıyla hazırlanan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi kısıtlama ve zaman kısıtlaması ile kabul eden Türkiye'nin, 1967 yılında Mültecilerin Statüsüne dair Ek Protokole dâhil olunca zaman kısıtlamasından vazgeçerek coğrafi kısıtlamayı korumaya devam ettiği bilinmektedir (Tepealtı, 2020: 189). Türkiye, coğrafi

kısıtlama doğrultusunda yalnızca Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelenleri mülteci olarak kabul etmektedir. Avrupa dışından gelenler ise üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalabilmektir (Ceylan ve Uslu, 2019: 202).

Türkiye göç alan ve aynı zamanda göç veren bir ülkedir.[7] 1980 yıllarıyla beraber Türkiye, yabancıların göçü ile karşılaşarak göç alan ülke niteliğine sahip olmaya başlamıştır. Bu dönemde gerçekleşen göçün daha önce alınan göçlerden farkı, Türk ve Müslüman olmayanların diğer bir ifade ile "yabancıların" Türkiye'ye göçünün söz konusu olmasıdır. Türkiye'nin küresel göç rejimleri içindeki konumunun değişimine küreselleşmenin beraberinde getirdiği yeni koşullar ve Türkiye'nin yakın coğrafyasında yer alan ekonomik ve siyasal dönüşümler sebep olmuştur (İçduygu, Erder ve Gençkaya: 2014: 57-58). 1979'da İran'da yaşanan rejim değişikliği, 1980-1988 yılları arasında gerçekleşen İran-Irak Savaşı, 1989'a kadar süren dokuz yıllık Afganistan Savaşı, 1988'de Irak Hükümeti'nin düzenlediği Halepçe katliamı ve 1990'da yaşanan I. Körfez Savaşı sonucunda sığınma hareketleri ve düzensiz geçiş göçü ile yüz binlerce kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Tepealtı, 2020: 191). Ayrıca bu dönemde dikkat çeken hareketliliklerden biri de Sovyetler Birliği'nde ve Doğu Avrupa'da sosyalist sistemlerin çöküşü neticesinde ekonomik amaçlı hareket eden bu ülke vatandaşlarının Türkiye'ye gelmesidir. Tüm bu gelişmelere bakıldığında Türkiye'nin karşılaştığı göç türünün değiştiği anlaşılmaktadır. Hem göç türünün değişmesi hem de Avrupa Birliği'ne üyelik süreci ile göçe ilişkin politika ve kurumsal düzenlemeler daha da netleşmeye başlamıştır.

---

[7] 1960'ların ilk yıllarında Türkiye göçe ilişkin olarak uluslararası arenada yeni bir konuma sahip olmaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında Batı ülkelerinin ekonomik olarak toparlanabilmesi ve canlanabilmesi için iş gücüne ihtiyaç duyması ardından 1950- 1970 yılları arasında Türkiye, başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine işçi göndermiştir. Resmi kayıtlarına göre, yaklaşık 800.000 kişinin Avrupa'nın iş gücü ihtiyacını karşılamak için göç ettiği ve bu kişilerden 649.000 kişinin Almanya'ya, 56.000 kişinin Fransa'ya, 37.000 kişinin Avusturya'ya ve 25.000 kişinin ise Hollanda'ya gittiği ifade edilmiştir (İçduygu ve Aksel, 2013: 173-174). Bu durum Türk ve Müslüman nüfusun kitlesel olarak Türkiye'den göç ettiğini göstermektedir.

Böylece Türkiye'nin uygulamış olduğu uluslararası göç ve sığınma rejimleri, Avrupa Birliği odaklı olarak gelişim göstermiştir (Aktel ve Kaygısız, 2018: 593).

1990'larda mülteci ve iltica konusuna ilişkin ulusal hukuktaki eksiklikler daha net görünmeye başlamıştır. Körfez Savaşı bu eksikliklerin görülmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. 1991 Körfez Savaşı sonrası Irak'ta vuku bulan olaylar sonucunda, sayıları beş yüz bini bulan Kürt sığınmacı Türkiye sınırına yığılmıştır. Türkiye, ilk olarak sığınmacıların sınırdan içeriye alınmaması yönünde karar almıştır. Bu kararın alınmasında 1988 yılında benzer bir deneyim yaşanması ve ekonomik olarak bu durumun maliyeti üstlenilirken Batılı ülkelerin yardımda bulunmamalarının yanı sıra Türkiye'yi eleştirmiş olmaları etkili olmuştur. Ancak sınırdaki yoğun baskı ve Batı kamuoyundan gelen tepkilerin artması üzerine sığınmacılar sınırdan içeriye kamplara alınmıştır. Böylece Türkiye, dış politikada bir kez daha mülteci sorunu ile karşılaşmıştır (Arıdemir ve Acar, 2018: 90). Türkiye'nin doğudaki kara sınırlarında güvenliği temin edememesi, sınır bölgelerindeki terör sorunu ve sığınma arayan kişilerin sayı olarak fazlalığı, mülteci hukukunun farklı kanunlarda ve dağınık hükümlerle düzenlenmiş olması önemli sıkıntılara yol açmıştır (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1026). Bu doğrultuda sıkıntıların ortadan kaldırılması ve yoğun kitlesel hareketlere karşı hazırlıklı olunması amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" (İltica Yönetmeliği) çıkarılmıştır (İçduygu ve Yükseker, 2012: 453). Bu yönetmelik, Türkiye'nin değişen koşullar içinde göç ve sığınma rejimini, ilgili politika ve uygulamalarını dünyada geçerli rejim, politika ve uygulamalarla uyumlu kılmak için yapılan girişimler içindeki ilk örneği olmuştur (Kirişçi, 2002: 19).

1990'lardan sonra ise göç rotası Avrupa ve diğer gelişmiş bölgeleri göstermiştir. Türkiye, Asya ve Afrika çıkışlı belgesiz göçmenlerin geçiş yaptığı ve yabancıların bazı sektörlerde kayıt dışı istihdam edildiği ülke konumuna gelmiştir. Bu gelişmeler Türkiye'yi göç alanında yeni yasal düzenlemeler yapmaya

yöneltmiştir. 2000'li yıllara gelindiğinde göç ve iltica düzenlemelerinde köklü değişimler yaşanmıştır. Yabancıların Türkiye'ye gelmeleri ve Türkiye'de çalışmalarından yola çıkarak, onların kayıtsız çalıştırılmasına engel olmak ve çalıştırılma koşullarını düzenlemek amacıyla 2003 yılında Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun [8]çıkarılmıştır (İçduygu, Erder ve Gençkaya: 2014: 62). 2004 yılında Uluslararası Göç Örgütü'ne üye olunmuş ve Uluslararası Göç Örgütü ile yasadışı göç, insan ticaretinin önlenmesi konularına ilişkin işbirlikleri gerçekleştirilmiştir. Genel olarak bakıldığında, 2000'li yıllarla birlikte 30 Kasım 2004 tarihinde Uluslararası Göç Örgütü'ne üye olunması, 2003 yılında "İltica Strateji Belgesi ve Göç Strateji Belgesi" ve 2005 yılında ise "İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı" yürürlüğe girmesi, birçok farklı devletle Geri Kabul Antlaşmaları imzalanması ve yasadışı göç ve göçmen kaçakçılığının önlenmesi için ulusal ve uluslararası önlemler alınması göç politikaları açısından çok önemli gelişmelerin yaşandığını göstermektedir (Bayındır Goularas ve Sunata, 2015: 21; Aktel ve Kaygısız, 2018: 594; Şen ve Özkorul: 2016: 94).

Önemli gelişmelerden biri olan ve 1 Ekim 2014 tarihinde TBMM'de onaylanarak yürürlüğe giren Geri Kabul Antlaşması'nın, AB'ne gelen düzensiz göçmenlerin geldikleri ülkelere geri gönderilmesini amaçladığı bilinmekte ancak Türkiye'ye getirilecek göçmenlerin hepsinin kendi ülkelerine gönderilip gönderilmeyeceği tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Dahası böylesi bir gönderilme, düzensiz göçmen grupları içerisinde yer alabilen uluslararası koruma ihtiyacı olanlar içinde büyük riskler içermektedir. [9]Bu kapsamda 2011 yılından beri etkisini gösteren Suriye iç savaşının devam ederken göçmenlerin kendi ülkelerine gönderilmesinin zor olması Suriyeli göçmenlerin durumunu önemli kılmaktadır. Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların hukuki durumu 2013'e kadar belirsizlik

[8] Bkz. Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/ 1.5.4817.pdf. (T. C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Sistemi).

[9] Bkz. "BASIN AÇIKLAMASI: AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın Gölgesinde 18 Aralık Dünya Göçmenler Günü", http://www.multeci.org.tr/haberler/basin-aciklamasi-ab-turkiye-geri-kabul-anlasma sinin - golgesinde-18 -aralik-dunya-gocmenler-gunu/.

taşımaktadır. Bu belirsizliğe Suriye krizinin kısa süreli olacağı düşüncesinin ve Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi kısıtlama şartının kaynaklık ettiği ifade edilmiştir (Vatandaş, 2016: 8). 11 Nisan 2013 tarihinde çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve 22 Ekim 2014 tarihinde yapılan Geçici Koruma Yönetmeliği'ndeki yeni tanımlamalarla gelen Suriyeliler, devlet tarafından geçici koruma altına alınmıştır (İnliceliler, 2019: 47). Bu yönetmelik çerçevesinde geçici koruma altına alınan kişilerin, geçici koruma süresi boyunca bireysel uluslararası koruma başvurusu yapmaları ve genel başvuru yoluyla Türk vatandaşlığına geçmeleri engellenmiştir [10](Tepealtı, 2020: 199).

Türkiye'nin son yıllarda "sistemsiz, esnek ve geçici" göç politikalarını terk ettiği ve AB uyum süreci çerçevesinde ulus üstü ve hükümetler arası örgütlerin işbirlikleri ekseninde kurumsallaşan göç politikaları ve uygulamaları geliştirdiği görülmektedir (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2066). İskân Kanunları, 1994 İltica Yönetmeliği, 5901 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu ve 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Türkiye göç politikalarına yön veren hukuki düzenlemeleri oluşturmaktadır (Tepealtı, 2020: 200-211). 04/04/2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulması, Türkiye'nin göç yönetiminde kurumsallaşması bakımından önem arz etmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev ve yetkileri 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunun 103. ve 104. maddeleriyle düzenlemiştir (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021). Ayrıca Türkiye'nin göç yönetimi konusundaki sistematik çalışmalarını yansıtan Göç Politikaları Kurulu, Göç Danışma Kurulu, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) da merkezi düzeydeki göçle ilgili oluşturulan diğer kurumlardır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 598). Bu doğrultuda Türkiye'nin göç yönetim yapılanmasının merkeziyetçi bir nitelik taşıdığı görülmektedir.

[10] Ancak Suriyeliler için istisnai vatandaşlık yolu açıktır. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, 2019'da yaptığı açıklamada 92 bin 280 Suriyeliye vatandaşlık verildiğini ifade etmiştir (https://tr.euronews.com/2019/08/02/bakan-soylu-92-bin-suriyeliye-vatandaslik-verildi-suleyman-soylu)

Bu çalışmada hizmetler konusu sağlık hizmetleri ile sınırlı tutulacağından Türkiye'nin göçmenlere yönelik sağlık politikaları bir sonraki başlıkta aydınlatılacaktır.

2.1.1.2. Türkiye'nin Göçmenlere Yönelik Sağlık Politikaları

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde sağlık hakkına ilişkin ulusal ve uluslararası mevzuatlara değinilmişti. Bu kısımda Türkiye'nin göçmenlere yönelik sağlık politikaları, göçmenlerin sahip oldukları yasal statüleri ya da statüsüzlükleri doğrultusunda ele alınacaktır. Tüm bu açıklamalar, göçmenlerin güvensizlik algılarını etkileyeceği düşülen sağlık hakkına Türkiye'de erişimle ilgili aydınlatmayı sağlayacaktır.

Dünya Sağlık Örgütü 62. Dünya Sağlık Asamblesi'nin (2009), "Sağlığın Sosyal Belirleyicileri Üzerine Eylem Yoluyla Sağlık Eşitsizliklerinin Azaltılması" kararını takiben IOM**,** göçü sağlığın önemli bir sosyal belirleyicisi olarak kabul etmiştir (IOM, 2021). Ayrıca göçlerin sağlık üzerine etkisi ve göçmenlerin sağlık durumu ülkelerin göç ve göçmen sağlığı politikaları ile yakından ilişkilidir. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de belgesiz göçmenlere sağlık hizmetlerinden yaralanma konusunda sınırlı haklar tanınırken, kayıtlı göçmenler yasal statüleri gereği daha kapsamlı haklara sahip olmaktadır. Bu doğrultuda göçmenlerin yasal statülerine göre uygulanan sağlık politikalarını incelemek gerekmektedir.

Türkiye'deki mevcut kanunlara göre; ırk, din, siyasi görüş, milliyet veya belirli bir toplumsal gruba aidiyet sebebiyle ülkesinde zulme maruz kalan ya da zulüm görme tehlikesi sebebiyle ülkesini terk etmiş ve bu sebeplerden ülkesine dönemeyecek durumda olanlar; savaş veya iç çatışma gibi sebeplerden dolayı kimsenin güvende olmadığı, ayrım gözetmeyen şiddet olayları nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan ve geri dönemeyecek durumdakiler; ülkesine geri dönmesi durumunda ölüm cezasına çarptırılması veya hakkında verilmiş olan ölüm cezasının infaz edilmesi ya da işkence veya başka türlü onur kırıcı muamelelere maruz kalma tehlikesi sebebiyle geri dönemeyecek durumda olan kişiler Türkiye'de uluslararası korumadan yararlanma hakkına sahiptir (Mülteci Hakları Merkezi, 2017a: 3). Üç

farklı uluslararası koruma statüsü vardır (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021): mültecilik, şartlı mültecilik ve ikincil koruma. Mültecilerle şartlı mülteciler arasındaki ayrım yalnızca gelinen ülkeden kaynaklanmaktadır. Uluslararası korumadan yararlanmak isteyen kişi Avrupa'dan geliyorsa mülteci, Avrupa ülkeleri dışındaki bir ülkeden geliyorsa şartlı mülteci sıfatına sahip olmaktadır. İkincil korumadan yararlanabilecek kişiler ise mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen fakat ülkesine döndüğünde kanunda belirtilen olumsuz durumlarla karşılaşabilecek kimseleri kapsamaktadır (Mülteci Hakları Merkezi, 2017a: 9). Uluslararası koruma statüsüne ilişkin 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun "Yardım ve Hizmetlere Erişim" başlıklı 89. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendi 24/12/2019 tarih ve 30988 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kanun ile sağlık sigortalarına ilişkin yeni bir düzenleme yapılmıştır. Yeni düzenlemeyle beraber, sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin genel sağlık sigortaları, uluslararası başvuru kaydından itibaren bir yıl süreyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanacaktır. Özel ihtiyaç sahipleri ve İçişleri Bakanlığınca sigorta kaydının devamı uygun görülen yabancılar için bir yıllık süre sınırının aranmayacağı belirtilmektedir (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). Sağlık hizmetleri alırken 99 ile başlayan yabancı kimlik numarasına sahip olunması önemli bir husustur. Ancak bu numara ile Sosyal Güvenlik Sisteminden provizyon alabilmek mümkün olmaktadır. Eğer yabancı kimlik numarasını içeren "Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi" düzenlenmediyse, sadece acil sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanılmaktadır. Sağlık ocakları, sağlık merkezleri, ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezleri ve verem savaş dispanserleri gibi birinci basamak sağlık kuruluşlarında ilk kademe tanı, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerinden ve ikinci basamak kuruluşu olan Devlet Hastanesi'nden yararlanabilen uluslararası koruma sahipleri; üçüncü basamak kuruluşları olan üniversitelerin sağlık uygulama ve araştırma merkezleri ile özel hastanelere doğrudan başvuramamaktadır. Bazı acil durumlar gibi istisnai haller dışında bu yerlerde sevk olmadan sağlık hizmetinden ücretsiz olarak yararlanmak mümkün değildir. Ayrıca yalnızca doktor tarafından reçete edilen ve Sağlık Uygulama Tebliği (SUT) kapsamında olan ilaçlar anlaşmalı eczanelerden ücretsiz olarak alınabilmektedir.

Ancak bazı illerde ilaç katılım payı ve reçete katılım payı talep edilebilmektedir. Eşdeğer ilaç verildiği hallerde de arada bir ücret farkı söz konusu olursa bu meblağ uluslararası koruma statüsündeki kişiden talep edilebilmektedir (Mülteci Hakları Merkezi, 2017b: 2-5).

Kitlesel akın durumlarında sağlanan "geçici koruma" ise ilk defa 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı YUKK ile hukuki dayanak kazanmıştır (Arpat ve Nurdoğan, 2020: 225). Kanunun geçici korumayla ilgili olan 91.maddesinde, "*Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.*" ifadesi yer almaktadır (T.C. Resmi Gazete, 2013). 2014 yılında kabul edilen 6883 sayılı "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile geçici korumanın uygulama usul ve esasları ortaya konulmuştur. Geçici koruma statüsüne sahip kişiler, kayıt olunan veya geçici koruma kartı alınan ilde bulmak şartıyla sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanmaktadır. Uluslararası koruma statüsüne sahip kişiler gibi geçici koruma statüsüne sahip olanlar da üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezlerine ve özel hastanelere doğrudan başvuramamaktadır (Arpat ve Nurdoğan, 2020: 225). İlaç masrafları konusunda ise yalnızca doktorun reçete ettiği ve SUT kapsamında olan ilaçlar AFAD'la anlaşmalı eczanelerden bedelsiz olarak alınmaktadır. Bazı eczaneler ilaç katılım payı veya reçete katılım payı talep edebilmektedir. Reçeteye yazılan ilacın muadili bir ilaç verildiği durumlarda, eğer iki ilaç arasında bir ücret farkı söz konusuysa bu meblağ geçici koruma statüsüne sahip yabancıdan talep edilebilmektedir (Mülteci Hakları Merkezi, 2017c: 7).

Ayrıca 2017 yılı başından 31 Ocak 2021 tarihine kadar devam eden, Avrupa Birliği'nin mali desteği ile T.C. Sağlık Bakanlığı'nın yürütmüş olduğu "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi" Projesi (SIHHAT) ile Suriyelilere yönelik sunulan birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Suriyelilere koruyucu ve temel sağlık hizmetlerini etkin ve verimli olarak sunabilmek, kültür ve dil farklılığı kaynaklı sorunların üstesinden

gelebilmek ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırabilmek amacıyla aile hekimliği birimlerine tanımlanan fiziki ve teknik standartları taşımakta olan 165 göçmen sağlığı merkezi ile 10 toplum ruh sağlığı merkezi kurularak hizmete sunulmuştur. SIHHAT projesinin devamı olarak yürütülen SIHHAT 2, tüm göçmenlerin Türk sağlık sistemi çatısı altında, özellikle hedeflenen illerde kaliteli tedaviye erişimine katkıda bulunarak Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin, göçmenlerin ve ikincil korumaya uygun kişilerin sağlık durumunu iyileştirmeyi hedeflemektedir (Sıhhat Project, 2021).

Uluslararası koruma ve geçici koruma statü sahibi olan yabancılar belirli koşullar çerçevesinde, kanunlar ve projeler sayesinde sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanabilirken; belgesiz (kayıt dışı) olan göçmenler bu imkâna sahip değildir. Belgesiz göçmenlerin hastanelerde acil durumlar dışında sağlık hizmetlerine erişimleri yok denecek kadar kısıtlıdır. Acil durumlarda ise bazı hastaneler sağlık turizmi genelgesini[11] uygulamakta, bazı hastaneler ise sağlık sigortası olmayan bir kişi gibi değerlendirmektedir. Bunların yanı sıra belgesiz göçmenlerin sağlık hizmetlerine başvurduklarında kolluk kuvvetlerine ihbar edilme durumu da söz konusu olabilmektedir (İstanbul Tabip Odası, 2020).

Uluslararası koruma başvurusu sahibi mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişilerle ve geçici koruma statüsü sahibi yabancılara tam olarak aynı sağlık politikaları uygulanmamaktadır. Uluslararası koruma statüsü, biraz daha zor kazanılan ve sağlık hizmetlerine erişimin bir yıl ile sınırlandırıldığı bir statüdür. Ayrıca uluslararası koruma başvurusu sahibi olan yabancıların (mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri) aldıkları sağlık hizmeti bedeli SGK tarafından ödenirken; geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin sağlık hizmetlerine ulaşımı sonucunda ortaya çıkan harcamalar Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanmaktadır (Arpat ve Nurdoğan, 2020: 236-237). Belgesiz göçmenler ise harcamalarını kendileri karşılamak zorunda kalmaktadır.

[11] Bkz. Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik (2017): https://www.resmi gazete gov.tr/ eskiler /2017/07/20170713-3.htm.

Belirtildiği üzere göçmenlerin sahip oldukları yasal statüleri ya da belgesiz olmaları, sağlık hizmetlerinden eşit şekilde yararlanmalarının önüne geçmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'yi Avrupa'ya bağlayan Edirne ilinde gerçekleştirileceğinden dolayı Edirne'nin göç tarihinden bahsetmek ve göç bakımından öneminden söz etmek gerekmektedir. Bir sonraki bölüm bu aydınlatmaya adanmıştır.

2.1.2. Edirne'nin Göç Tarihi

Türkiye'nin önemli tarihi kentlerinden biri olan ve Osmanlı İmparatorluğu'na uzun yıllar başkentlik yapan Edirne, Türkiye'yi Avrupa'ya bağlayan serhat şehridir. Türkiye'nin Doğu Trakya kesiminde yer alan Edirne ilinin ikisi demiryolu, üçü karayolu olmak üzere toplam beş hudut kapısı bulunmaktadır (Gökalp Aras, 2013: 376-380). Kapıkule ve Hamzabeyli sınır kapıları ile Bulgaristan, Pazarkule ve İpsala sınır kapıları ile Yunanistan üzerinden Avrupa ülkelerine karayolu bağlantıları bulunan Edirne, konumu itibariyle göç olgusu bakımından oldukça önem taşımaktadır.

Şekil 3. Edirne Haritası

Kaynak: https://www.turkiye-rehberi.net/edirne-haritasi.asp (Erişim Tarihi: 27.04.2021).

Edirne ilinin siyasi açıdan önem arz etmesi ilk olarak 1361[12] yılında I. Murat döneminde Lala Şahin Paşa tarafından fethedilmesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinin Bursa'dan Edirne'ye taşınmasıyla gerçekleşmiştir (Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 2020; Büyük, 2009: 7). Edirne fethedildikten sonra fiziki ve nüfus bakımından hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Osmanlı'nın Rumeli yönünde gerçekleştirdikleri fetihlerde Edirne'yi askeri üs olarak kullanması vilayetin önemini daha da arttırmıştır. Şehrin siyasi bakımdan önem kazanması ve fetihler ile beraber nüfusta artış meydana gelmiş ve bu doğrultuda Edirne Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerden oluşan heterojen bir nüfusa sahip olmuştur (Sezgin, 2006: 28-29).

Edirne nüfusunun gelişimi ve yapısal özelliklerinde etkili olan göç olgusunun kökleri 19. yüzyıla kadar uzanmaktadır. 19. yüzyılda Osmanlı'nın çöküş döneminin yaşanması ve Balkanlardaki savaşlar ve göçler neticesinde en çok etkilenen Osmanlı vilayetlerinden biri Edirne olmuştur (Özey, 2002: 5). Balkanlarda yeni ulus devletlerin bağımsızlıklarını elde etmeleriyle buralarda yaşayan Türkler ve Pomaklar gibi Müslüman toplulukların Anadolu'ya doğru hareketliliği sonucunda Edirne nüfusunda önemli değişimler görülmüştür. Gerçekleştirilen göçlerde din unsurunun etkili olduğu öne sürülmektedir (Eroğlu Utku ve Soyer, 2019: 51; İçduygu ve Sert, 2015: 87; İpek, 1999). Daha sonra 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle, Müslüman halkın çoğu Edirne'den göç etmiştir. Göç eden Müslüman halkın yerini Hıristiyanların almasıyla Edirne nüfusunda Gayrimüslim ve Müslüman halk nüfusu eşitlenmiştir (Kayıcı, 2013: 112; Aktaran: Eroğlu Utku ve Soyer, 2019: 51). 1828-1829 ilk Rus işgalinden yıllar sonra 1877-1878'de Ruslar ikinci kez Edirne'yi işgal etmiştir. Tarihte 93 Harbi olarak da bilinen bu işgal ve bu işgalin ardından yaşanan Balkan Savaşları neticesinde birçok insan kaybı ve göç hareketleri meydana gelmiştir (Edirne Vergi Dairesi Başkanlığı, 2020). Osmanlı ve Rusya

[12] Edirne'nin fetih yılı konusunda bazı tarihçiler görüş ayrılığına düşmektedir. A. Burmov, Edirne'nin Çirmen Savaşı'ndan sonra fethedildiğini öne sürerken Uzunçarşılı ise Orhan'nın ölümünden sonra 1362 'de fethedilmiş olabileceğini savunmaktadır. Ancak Halil İnalcık, Oruç Beğ Tarihinde geçen "Edirne şehri güneş tutulduğu sene fetholundu" rivayetini önemli bir ipucu görmüştür. Güneş tutulmasının yaşandığı yıl Babinger tarafından 1361 senesi olarak hesaplanmıştır. Bu ipucuna paralel olarak İnalcık, 1361 yılını Edirne'nin fetih tarihi olarak kabul etmektedir (Tiktaş, 2014: 6).

arasında yapılan Ayastefanos ve Berlin Antlaşmaları sonucunda Rumeli topraklarının büyük bir bölümü Osmanlı İmparatorluğu'nun elinden çıkmıştır. Bu süreçte Edirne, tarih boyunca belki de eşi benzeri olmayan bir göçmen akınına sahne olmuş ve dolayısıyla vilayetin nüfus yapısında büyük çapta değişimler ortaya çıkmıştır (Brassey, 2013: 202).

1897'den 1906'ya kadar Balkanlardan gelen göçmenlerin Edirne'ye yerleşmeleriyle vilayetin nüfusunda büyük bir artış söz konusu olmuştur. Daha sonra 26 Mart 1913 tarihinde Edirne Bulgarlara bırakılmıştır. II. Balkan Savaşı'nın sonunda 29 Eylül 1913 tarihinde Osmanlı ile Bulgaristan arasında imzalanan İstanbul Antlaşması'yla taraflar arasında nüfus mübadelesine ilişkin çerçeve oluşturulmuştur ve Türk Müslüman nüfus ile Bulgaristan arasında karşılıklı olarak göçler yaşanmıştır (Özlem, 2019: 223; Eroğlu Utku ve Soyer, :2019: 54). I. Dünya Savaşı başlayıncaya dek Bulgar bölgesinden 9.714 Müslüman aile ya da 48.570 Müslüman ile Doğu Trakya'dan 9.742 Bulgar aile ya da 46.764 Bulgar'a karşı mübadele edilmiştir. Balkan Savaşları'ndan sonra Trakya'dan 200.000 Bulgar Bulgaristan'a dönmüştür (Önder, 1990: 29-35). Genel olarak bakıldığında I. Dünya Savaşı'na kadar homojen bir toplum yapısı mevcut olmasa da Müslüman nüfusunun giderek arttığı görülmektedir.

Göç hareketliliği, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi mirası üzerinde yükselen Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da devam etmiştir. Özellikle Balkan göçlerine dikkat etmek gerekmektedir. Cumhuriyet'in ilânından 1927 yılına kadar 1.6 milyon civarında Balkan göçmeni kabul edilmiştir (Kirişçi, 2007: 93). Coğrafi olarak Balkanlara yakın olan Edirne ili doğal olarak bu süreçten etkilenmiştir. 1923 Lozan Barış Antlaşması kapsamında Türkiye'de yaşayan yaklaşık 1.200.000 Hıristiyan-Rum Yunanistan'a, Yunanistan'da yaşayan yaklaşık 500.000 Müslüman-Türk Türkiye'ye göç etmiştir (Bahar, 1966: 63; Aktaran: Hatipler, 2018: 428). Mübadiller Anadolu ve Trakya'nın birçok şehrine yerleştirilmiştir. 40.041 mübadele göçmeninin Edirne'ye yerleştirilmesiyle Edirne en fazla göçmenin yerleştirildiği şehir olmuştur. Göçmenlerin en çok Edirne'ye yerleştirilme nedenleri ise göç eden Ortodoks Rumların fazla oluşu ve bıraktıkları işyerleri, meskenler, tarım

alanları ve Edirne'nin verimli tarım arazilerinin olması olarak değerlendirilmiştir (Mazlum, 2017). Cumhuriyet döneminde gerçekleşen en önemli göçlerden biri de Bulgaristan'dan yapılan göçlerdir. Bulgaristan'dan gelen göçler 1925 yılından başlayarak belli dönemlerde olmak üzere 1989'a kadar devam etmiştir ve bu göçmenlere kucak açan illerden biri Edirne olmuştur. 22 Mart 1968'de Türkiye ile Bulgaristan arasında "Yakın Akrabaları 1952 Yılına Kadar Türkiye'ye Göç Etmiş Olan Türk Asıllı Bulgar Vatandaşlarının Bulgaristan Halk Cumhuriyet'inden Türkiye Cumhuriyeti'ne Göç Etmeleri Hakkında Anlaşma" imzalanmış ve bu doğrultuda planlanandan çok daha fazla aile bu kente yerleştirilmiştir. Balkanlardan Anadolu'ya yönelen son büyük kitlesel göç 29 Mayıs 1989 tarihinde gerçekleşmiştir. 1989 yılı sonlarında göç edenlerin sayısının 310 bini geçtiği söylenmektedir (Hatipler, 2018: 428-429). Edirne, yaşanan bu büyük göçten oldukça fazla etkilenmiştir.

Edirne'nin etkilendiği son kitlesel akın, Arap Baharı olarak adlandırılan sürecin Suriye'ye yayılmasıyla meydana gelen Suriyeli göçmenlerin hareketliliği olmuştur. Suriyelilerin Edirne'yi tercih etmelerindeki unsur Avrupa'ya çıkmak istemeleridir. Bugünkü mevcut durumda Türkiye'de 3.671.811 geçici koruma kapsamında Suriyeli göçmen bulunduğu ve bu göçmenlerden 1058'inin Edirne'de kayıtlı olduğu bilinmektedir. Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Edirne toplam nüfusu içerindeki oranın %0,26 olduğu tespit edilmiştir (T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021). Son olarak 2020 yılının şubat ayında gerçekleşen hareketliliğe değinecek olursak, Suriye'nin İdlib kentinde düzenlenen hava saldırısı sonrasında Türkiye'nin açık kapı politikası uygulayacağını duyurmasıyla Avrupa ülkelerine gitmek isteyen göçmenler Edirne'ye gelmiştir. Şehrin çeşitli noktalarında konaklayan farklı uyruklardaki göçmenlerin özellikle otogarda, Bulgaristan'a açılan Kapıkule Sınır Kapısı ve Yunanistan'a açılan Pazarkule Sınır Kapısı'nda buraya yığıldıkları gözlemlenmiştir. Bazı göçmenlerin sınırdan geçebildikleri, bazılarının geldikleri yerlere geri döndükleri öne sürülmektedir.

Tarihsel süreçte Edirne vilayeti incelendiğinde, daha önce bahsetmiş olduğumuz çatışmaların göç hareketliliğine kaynaklık ettiği düşüncesine dayanan ve insani güvensizliğe odaklanan "Göç Kültürleri ve Çatışma Modeli"nin daha

açıklayıcı olduğu görülmektedir (Eroğlu Utku ve Soyer, 2019: 46). Görüldüğü gibi Edirne tarih boyunca göç olgusunun hâkim olduğu bir şehir olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde birçok göçe sahne olan Edirne, Cumhuriyet ilan edildikten sonra da bu özelliğini korumuştur. Osmanlı zamanında Balkanlara olan yakınlığı sebebiyle birçok göç akınına tanıklık ederken, günümüzde Avrupa'ya açılan bir kapı olarak görüldüğü için göçmen hareketliliği varlığını sürdürmektedir. Bu dinamik yapı, derecesi ve sebebi ne olursa olsun güvensizlik algısının devam etmesi ile ilişkilidir. Göçmenler kendilerini güvende hissetmedikleri sürece hareketlilik devam etmektedir ve Avrupa'ya açılan kapı sıfatıyla Edirne, geçmişten günümüze göç güzergâhındaki önemini sürdürmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün güncel verilerine göre, 21.04.2021 tarihi itibariyle Edirne'de yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı 1058 olduğu belirtilmişti. Ancak il bazında güncel olarak düzensiz göçmenlerin ya da uluslararası koruma statüsü sahiplerinin verileri bulunmamaktadır.

3.BÖLÜM

3.1.YÖNTEM

Giriş

Bilimsel araştırmaların en önemli aşamalarından biri yöntemdir. Genel anlamda yöntem, "gerçeğin bilgisine en kısa yoldan ve en etkin şekilde erişmek amacıyla izlenen yol ve bu yolda kullanılan stratejiler, teknikler, zihinsel ve işlemsel süreçlerin tamamı" olarak tanımlanabilmektedir (Arslan, 2018: 65). Bu noktada yöntem ve teknik kavramlarının farklı anlamlar taşıdığını belirtmek gerekmektedir. Yöntem, amacı gerçekleştirme sürecini kapsayan genel bir yaklaşım iken araştırma tekniği, yöntemi gerçekleştirmek için kullanılan bilgi toplama araçlarını ifade etmektedir (Cebeci, 2014: 16-19). Dolayısıyla çalışmaya en uygun yöntem ve araştırma tekniklerinin kullanılması, çalışmaların amacına ulaşabilmesini sağlayan en önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışma amaçların uyuşmadığı her ilişkide çatışma olduğunu benimseyen, göçmenleri ve göç olgusunu kategorilere ayırmayarak göçü güvensizlikten kaçınma olarak ele alan "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli" çerçevesinde yürütülecektir. Edirne'de yaşayan göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin güven(siz)lik algısı üzerindeki etkisi irdelenecektir. Bu bölümde çalışmanın amacına ulaşması için en uygun araştırma yöntemi olarak neden nitel araştırma yönteminin tercih edildiği, çalışmanın deseni, veri toplama ve analiz yöntemi, etik, geçerlik-güvenirlik ve sınırlılıklar detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

3.1.1. Nitel Araştırma

Araştırma problemini yorumlayıcı bir bakış açısıyla inceleyen nitel araştırma yöntemi, farklı disiplinler arasında bütüncül yaklaşımı temel almaktadır. Araştırma yapılan konular, olaylar ve olgular kendi bağlamında değerlendirilerek bireylerin onlara yükledikleri ve algıladıkları anlamlar bakımından yorumlanmaktadır. Nitel araştırma, *"gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi*

ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma" olarak tanımlanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 41).

John W. Creswell, keşfetmek amacıyla gerçekleştirilen çalışmalarda nitel araştırma yöntemine başvurulduğunu öne sürmektedir (Creswell, 2016: 45). Bu araştırma yönteminin temel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür: doğal ortama duyarlılık, araştırmacının katılımcı rolü, bütüncül yaklaşım, algıların ortaya konması, araştırma deseninde esneklik, tümevarımcı analiz ve nitel veri (Akıncı, 2005: 3-5). Araştırma yapılan konular, olgular ve olaylar kendi doğal ortamında incelenmekte ve araştırmacı bu ortama katılmaktadır. Araştırmacı katılımcı rolüne sahip olsa bile bireyleri yönlendirmemekte ve topladığı verileri anlamlı bir bütün oluşturacak bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitel araştırma yönteminde araştırmaya katılan bireylerin söz konusu olan araştırma bağlamındaki olgular veya olaylar ile ilgili algılarını ve deneyimlerini aktarması önemlidir. Çünkü araştırmacıların odaklandıkları nokta deneyimlerin, eylemlerin ve olayların nasıl anlamlandırıldıklarıdır. Nitel araştırmalarda veri toplama, önceden oluşturulmuş hipotezleri test etme gibi bir amaç gütmemekte ve küçük bir örneklem grubu ile belirli bir olgunun tanımlanması, yorumlanması ve anlaşılmasını amaçlamaktadır (Tanyaş, 2014: 26-27). Nitel araştırmaların bir diğer özelliği olan araştırma deseninde esneklik ise araştırmacıların araştırma sürecinin her adımında yeni yaklaşım ve yöntemler geliştirmesiyle beraber yeni bilgilere erişime olanak sağmaktadır (Baltacı, 2019: 371).

Uluslararası göç çalışmalarında en çok benimsenen yöntem nitel araştırmalardır. Özellikle sayısal verilerin kısıtlı ve çok bilinmeyenin olduğu alanlarda, farklı deneyimleri anlamayı amaçlayan araştırmacıların sıklıkla tercih ettiği yöntemdir (Coşkun, Sarıalioğlu ve Dinçer: 2020: 73). Sonuç olarak, bu çalışmanın Edirne'de yaşayan göçmen kadınların güven(siz)lik algılarını ortaya koymayı amaçlayan bir göç çalışması olması ve küçük bir örneklem grubu ile derinlemesine incelemenin hedeflenmesi nitel araştırma yönteminin tercih edilmesini beraberinde getirmiştir.

3.1.2. Araştırma Deseni: Fenomenoloji (Olgubilim)

Nitel araştırmalar, algı ve deneyimlerin ortaya çıkarılmasını amaçlamaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan fenomenoloji ise yaşanılan deneyimlerin anlamlandırılmasını hedeflemektedir (Tekindal ve Uğuz Arsu: 2020: 153). Bu çalışmada bireysel algılar ve deneyimler araştırıldığından dolayı çalışmaya en uygun araştırma deseni "fenomenoloji (olgubilim)" olarak belirlenmiştir.

Fenomenoloji, farkında olunan fakat derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışın mevcut olmadığı olgulara odaklanmakta ve yaşanmış deneyimlerle ilgilenmektedir (Yıldırım ve Şimşek: 2018: 69). Fenomenoloji araştırma desenini tercih eden nitel araştırmacılar, ilk olarak sorunsallaştırdıkları ve hakkında üstünkörü bilgiye sahip olunan veya olunmayan bir fenomen tanımlayarak fenomeni deneyimlemiş küçük bir örneklemden veri toplamaktadır (Çarpar, 2020: 695). Diğer bir ifade ile veri kaynaklarını araştırmanın odaklandığı olguyu yaşayan ve bu olguyu dışarı aktarabilecek veya yansıtabilecek bireyler ya da gruplar oluşturmakta ve bu veri kaynaklarından olgubilim araştırmalarının başlıca veri toplama aracı olan "görüşme" ile veriler elde edilmektedir. Bu tür çalışmalarda olguya yönelik derinlemesine analiz yapılması için uzun görüşmelerin gerçekleştirilmesi ya da tekrar görüşmelerinin yapılması örneklemin sınırlı kalmasına sebep olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 71).

Olgubilim çalışmalarında veri toplanmasının ardından fenomenin ortak özelliklerine ilişkin çıkarım yapan araştırmacılardaki temel amaç fenomenin insanlar tarafından nasıl deneyimlendiğini ortaya çıkarmaktır. Deneyimlerin özüne inmek ve derinlemesine analiz yapabilmek için "neyin nasıl deneyimlendiği" bu araştırma desenindeki temel sorudur (Creswell, 2016: 77). Fenomenoloji araştırmalarının veri analizinde hedeflenen, yaşantıları ve anlamları ortaya koyabilmek olduğundan dolayı verinin kavramsallaştırılması ve olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması çabası söz konusudur (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 72). Belirlenen kategoriler ve temalar altında veriler yorumlanmakta ve bu yorumlar elde edilen verilerden doğrudan alıntılar yapılarak desteklenmektedir.

Bu bölümün başında belirtildiği üzere çalışmanın inceleme alanı bireysel algılar ve deneyimler olduğu için çalışma fenomenoloji araştırma deseni ile örtüşmektedir. Araştırma deseni ve çalışmanın uyumunu daha iyi ortaya koymak adına veri toplama ve veri analiz yöntemleri ile uyumuna da değinmek gerekmektedir. Bu çalışma, Edirne'de yaşayan göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin güven(siz)lik algısı üzerindeki etkisini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu bağlamda Edirne'de yaşayan göçmen kadınlar arasından on kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Analiz kısmında ise görüşme verileri düzenlenerek araştırma yapılan olguyu ayrıntılı olarak ortaya koyabilecek kodlar, kategoriler ve temalar oluşturulmuştur. Belirlenen kategoriler ve temalar altında veriler yorumlanmış ve bu yorumlar elde edilen verilerden doğrudan alıntılar yapılarak desteklenmiştir. Bir sonraki kısımda çalışma için hangi veri toplama yönteminin tercih edildiği ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

3.1.3. Veri Toplama Yöntemi

Bu çalışma bir algı çalışması olduğu için doğrudan birincil kaynaklara ulaşmak amacıyla görüşme yöntemi tercih edilerek araştırılan alan ile ilgili kişilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu bölümde olgubilim araştırmalarının başlıca veri toplama tekniği olan görüşme (mülakat) hakkında detaylı bir şekilde bilgi verilerek çalışma için en uygun görüşme tekniği ortaya konulacaktır.

Nitel araştırmalarda veri toplamak için yaygın olarak gözlemler, görüşmeler, odak grup görüşmeleri ve doküman inceleme yöntemleri kullanılmaktadır (Karataş, 2015: 69). Fenomenoloji araştırma deseni kullanılan çalışmalarda genellikle katılımcılarla derinlemesine ve çoklu görüşmeler yapılarak veri elde edilmektedir (Creswell, 2016: 81). Görüşme, araştırma örneklemi kapsamındaki katılımcıların araştırma konusuna ilişkin bilgi, duygu, düşünce, algı ve deneyimlerini açıkladığı ve yaşam öyküsünü paylaştığı bir veri toplama yöntemidir (Baltacı, 2019: 374). Görüşmeler; yapılandırılmamış görüşme, yapılandırılmış görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme olarak birbirinden ayrılmaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşme türü, görüşme yaparken irdelenecek sorular ya da konular listesini kapsamaktadır. Araştırmacı, önceden sormayı planladığı soruları

bir görüşme protokolü/formu olarak hazırlamaktadır. Araştırmacı, kaynak kişisine hem önceden hazırladığı soruları sormakta hem de bu sorulara ilişkin daha ayrıntılı bilgi sahibi olmak amacıyla farklı sorular yöneltebilmektedir (Türnüklü, 2000: 547). Görüşmenin akışına göre ayrıntılı bilgi almak amacıyla görüşme formunda olmayan farklı sorular sorulması, yarı yapılandırılmış görüşme yöntemini yapılandırılmış görüşme yönteminden daha esnek kılmaktadır. Ayrıca araştırmacının soruların sırasını değiştirebilmesi, bazı soruları atlayabilmesi veya görüşmenin akışına göre bazı soruları sormaktan vazgeçebilmesi de esneklik sağlamaktadır. Bir diğer avantaj ise görüşme formunun olmasına bağlı olarak yapılandırılmamış görüşme türüne kıyasla farklı kaynak kişilerden daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi elde edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 132).

Her veri toplama tekniğinin avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Görüşme tekniğinin avantajlarının başında esneklik gelmektedir (Tekin, 2006: 104). Özellikle anketlerle karşılaştırıldığında veri toplama aracı olarak görüşmeyi tercih eden araştırmacı, veri toplama sürecinde daha fazla kontrole sahip olmaktadır. Çünkü araştırmacı görüşme sırasında katılımcıdan daha ayrıntılı bilgi almak amacıyla ya da görüşmenin gidişatına göre ek sorular sorabilmekte, soruların sırasını değiştirebilmekte ve bazı soruları atlayabilmektedir. Bu faktörler araştırmacıya büyük bir esneklik ve derinlemesine bilgiye erişimi sağlamaktadır. Görüşme ile veri toplanırken veri toplama sürecinde bizzat bulunulması ve doğrudan iletişim kurulması beraberinde birçok avantajı getirmektedir. Bu avantajlar şu şekilde sıralanabilir: Yüksek yanıt oranı, sözel olmayan davranışlarla (yüz ifadesi, vücut hareketleri vb.) verilen bilginin geçerlilik derecesine ilişkin ipuçları, ortam üzerindeki kontrol, veri kaynağının teyit edilmesi (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 133-134). Diğer bir ifade ile araştırmacı daha etkili bir görüşme gerçekleştirmek için ortamı düzenleyerek ortam üzerinde kontrol sağlamakta, katılımcıya bizzat sorular sorarak veri kaynağını teyit etmiş olmakta ve elde edilen bilginin geçerlilik derecesi hakkında ipuçlarına ulaşmaktadır.

Veri toplama aracı olarak görüşmeyi tercih eden araştırmacılar, birtakım dezavantajları da göz önünde bulundurmalıdır. Görüşme tekniğinin kullanıldığı

araştırmalar, diğer tekniklere kıyasla daha maliyetli ve daha fazla zaman gerektiren çalışmalardır (Yüksel, 2020: 551). Görüşme yapılacak mekâna ulaşım sağlarken masraflar ortaya çıkmaktadır. Katılımcıları belirlemek, katılımcılarla randevu ayarlamak, mülakat yapılacak mekâna ulaşım süreci, ses kaydı alınan görüşmeler mevcutsa bu görüşmelerin yazıya geçirilmesi ve görüşme transkriptinin düzenlenmesi hayli zaman almakta ve uğraş gerektirmektedir (Neuman, 2014: 436-437). Araştırmacının katılımcının verdiği bilgileri yanlış anlayabilmesi ya da katılımcının verdiği bilgileri kendi öznel süzgecinden geçirerek yorumlayabilmesi diğer bir dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra araştırmacının cinsiyeti, yaşı, dış görünüşü ya da tavırları katılımcıyı olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca katılımcılara kimlik bilgilerinin gizli tutulacağına ilişkin bilgilendirme yapılsa dahi araştırmacı katılımcıyla doğrudan iletişim kurduğu için gizliliğin ortadan kalkmasına dair çekinceler meydana gelebilmekte ve dolayısıyla katılımcılar görüşmede kendi fikirleri yerine kabul edilen ortak görüşleri aktarabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 135).

Görüşme tekniğinin avantajları ve dezavantajlarının bilincinde olarak bu çalışmada, sahadan daha ayrıntılı bilgiler toplamak amacıyla belirli bir seviyede standartlık ve aynı zamanda esneklik sağlayan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. Önceden hazırlanan soru formu ile veriler düzenli bir şekilde kaydedilerek, hazırlanan sorulara yapılandırılmış görüşme tekniğindeki gibi tam olarak bağlı kalmadan görüşmenin gidişatına göre sorular üzerinde değişiklikler yapabilme avantajlarını kullanarak sağlık hizmetlerine erişimin göçmen kadınların güvenlik algılarını nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Görüşmecilere ulaşırken "kartopu yöntemi" kullanılmıştır. Öncelikle bir kişiyle görüşülerek daha sonra o görüşmecinin önerdiği başka bireylere ulaşılmıştır. Daha önceden Uluslararası Göç Örgütü'nün projesinde görev almış olmam görüşmelere katılacak bireylere ulaşılmasında kolaylık sağlamıştır. Sonuç olarak hedeflenen on kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan katılımcıların özellikleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Meslek	Menşe Ülke	Statü
1	25	Ev hanımı	Afganistan	Uluslararası Koruma
2	23	Ev hanımı	Afganistan	Belgesiz
3	46	Ev hanımı	İran	Uluslararası Koruma
4	25	Ev hanımı	Suriye	Geçici Koruma
5	38	Ev hanımı	Suriye	Geçici Koruma
6	34	Ev hanımı	Suriye	Geçici Koruma
7	28	Ev hanımı	Fas	Belgesiz
8	35	Ev hanımı	Afganistan	Uluslararası Koruma
9	30	Ev hanımı	Suriye	Geçici Koruma
10	26	Ev hanımı	Suriye	Geçici Koruma

Katılımcı 1, iş buldukça çalışmakta olduğunu ancak düzenli bir işi olmadığı için ev hanımı olarak ifade ettiğini belirtmiştir. Katılımcı 3, asıl mesleğinin öğretmenlik olduğunu ancak burada bir geçerliliği olmadığından dolayı öğretmenlik yapamadığını ve iş buldukça çalıştığını söylemiştir. Katılımcı 10 ise asıl mesleğinin gazetecilik olduğunu ancak burada mesleğini yapmadığını ifade etmiştir.

Katılımcılar 23-46 yaş aralığındaki göçmen kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcıların menşe ülkeleri Afganistan, İran, Suriye ve Fas'tır. Her biri bulunduğu yerdeki şiddetli çatışma durumu sonucunda güvensizlik algısı oluşan ve güvenli bir yer arayışı nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş, Edirne'de yaşamını sürdüren kişilerdir. Katılımcıların hepsi mevcut durumda ev hanımıdır. Bunun yanı sıra tüm katılımcılar çocuk sahibidir. Çeşitli menşe ülkelerden gelerek idari kararların ürettiği yapay sınıflandırmalar sonucu farklı göçmen statüleri kazanan katılımcılar, bu çalışmada hiçbir sınıflandırma yapılmaksızın "göçmen" olarak değerlendirilmiştir.

3.1.4. Veri Analiz Yöntemi

Çalışmanın amacı doğrultusunda toplumsal hayatta dezavantajlı konumda bulunan ve Edirne'de yaşan göçmen kadınlar ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler tematik analiz yöntemi ile incelenecektir.

Veri analizi, iyi bir nitel araştırmanın ortaya konulması için oldukça önemli bir aşamadır. Tematik analiz, Braun ve Clarke (2012) tarafından "sistematik olarak tanımlama, organize etme ve veri topluluğu üzerinden tema örüntüsüne ilişkin bir anlam sunma yöntemi" olarak tanımlanan; verilerdeki temaları belirlemek, analiz etmek ve raporlamak amacıyla verileri en küçük boyutlarıyla düzenleme ve derinlemesine betimleme sağlayan bir yöntemdir (Aykaç, Gençtürk ve Kılıç, 2018: 506; Braun ve Clarke, 2006: 79). Bu yöntem verilerin anlamlı ve zengin tanımlanmasına olanak sağlayan esnek bir yöntem özelliği taşımaktadır (Galea, 2018: 52). Tematik analiz, elde edilen nitel verilerdeki kodları ve temaları belirleme sürecini kapsamaktadır (Maguire ve Delahunt, 2017: 3352). Kodlar temaların yapı taşlarıdır (Braun ve Clarke: 2017: 297). Araştırmacıların görevi, katılımcıların ifadelerinin altında yatan anlam örüntülerini keşfederek bunları araştırmanın amacına uygun temalar halinde ortaya koymaktır (Taşdemir, 2019: 98). Bu doğrultuda araştırmacı tümevarım-tümdengelim metotlarını kullanabilmektedir. Tümevarım metodu tercih edildiğinde, tanımlanmış tema ve kategorilerin verilerle güçlü bir ilişkisi olduğu için veriler araştırmacının önyargılarına ya da önceden var olan bir kod şemasına bakılmaksızın kodlanmaktadır (Thomas, 2003; Aktaran: Esentürk ve Güngör: 2019: 254). Diğer bir ifade ile tümevarımda ham veriler temaları yakalayabilmek için yönlendirici olurken, tümdengelimde araştırmacı teoriden çıkarılan temaları esas almaktadır (Joffe, 2012, s: 210). Ayrıca araştırma sorusu ile temalar belirlenebilmekte ancak bu durum araştırmacının değerlendirmesine bağlı olmaktadır (Braun ve Clarke, 2006: 82; 2012, :57). Elde edilen veriler kodlar ile küçük anlam parçalarına indirgenmekte ve ardından kodlar bir araya getirilip incelenerek temalara ulaşılmaktadır (Maguire ve Delahunt, 2017: 3355; Yıldırım ve Şimşek, 2018: 249).

Bu çalışmada, Braun ve Clarke'ın(2006) altı aşamalı tematik analiz yöntemi benimsenmiştir. Bu yöntemin tercih edilmesinin nedeni ise sosyal bilimlerde etkili bir yaklaşım olmasının yanı sıra Braun ve Clarke'ın tematik analizi gerçekleştirmek adına oldukça net ve uygulanabilir bir taslak ortaya koymuş olmalarıdır (Maguire ve Delahunt, 2017: 3353). Braun ve Clarke'ın(2006) belirttiği ve bu çalışmanın analiz yöntemi olarak tercih edilen tematik analizin altı aşaması şu şekildedir:

1. Aşama: Verileri tanıma

İlk aşamayı görüşmelerden elde edilen verilerin tekrar tekrar okunması ve deşifre edilmesi oluşturmaktadır (Maguire ve Delahunt, 2017: 3355). Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler, araştırma yöntem etiği normlarına uygun olarak yürütülmüştür. Katılımcılarla yüz yüze görüşülmüştür ve ses kaydı alınmasına izin veren katılımcıların görüşmeleri ses kaydına alınmıştır. Görüşmeler 20 dakika ile 50 dakika arasında gerçekleştirilmiştir. Her katılımcının verileri birbirinden bağımsız olarak defalarca okunarak başlangıç notları alınmıştır. Görüşme yapılan kişilerin kişisel bilgilerinin gizliliğine önem verilmiş ve isimleri gizlenerek "katılımcı" adı altında sunulmuştur.

2. Aşama: Başlangıç kodlarının belirlenmesi

Bu aşama verilerin anlamlı ve sistematik olarak düzenlenmeye başladığı ve kodların belirlendiği aşamadır. İlk olarak hem teori ve araştırma sorusundan kaynaklanan hem de ham veride dikkat çeken göç, kadın, tehdit, korku, silahlı çatışma, güvenlik ve sağlık gibi kodlar öne çıkmaktadır. Veriler incelendikçe savaş, hareketlilik, ayrımcılık, işsizlik, şiddet, hizmet maliyeti, sağlık hizmetleri, sağlık güvenliği gibi kodlar listeye eklenmiştir.

3. Aşama: Temaları arama

Üçüncü aşamada belirlenen kodların analiz edilerek farklı kodların nasıl birleştirileceğine odaklanılmaktadır. Kodların birleştirilmesiyle daha kapsayıcı temalar elde etmek amaçlanmaktadır (Braun ve Clarke, 2006: 89). Bu noktada, teoriden ve görüşme sorularından kaynaklanan kodlar ve verilerden elde edilen yeni

kodlar ışığında tematik başlıklar belirlenmiştir. Kodlar doğrultusunda katılımcıların güvensizlik algısından uzaklaşarak daha güvenli yere hareket etmesi, hareketlilik sermayelerinin göç sürecine etkisi, sağlık hizmetlerine erişimin engelleri, sağlık güvenliğinin hareketlilikteki rolü gibi geniş temalar oluşturulmuştur.

4. Aşama: Temaların gözden geçirilmesi

Bu aşamada kodların belirlenen temalara uygun olup olmadıkları gözden geçirilerek temalar değiştirilmekte ve geliştirilmektedir (Maguire ve Delahunt, 2017: 3358). Görüşme analizleri yeniden incelenerek temaların kodlara ilişkin kapsayıcılığının muhakemesi yapılmıştır.

5. Aşama: Temaları tanıma ve isimlendirme

Temaların son olarak ayrıntılandırıldığı aşamadır. Bu aşamada amaç her temanın özünü tanımlamaktır (Braun ve Clarke, 2006: 92). Bulgular kısmında incelenecek olan bu temalar; güvensizlikten güvenli yere geçiş, hareketlilik sermayelerinin belirlediği göç süreci, sağlık hizmetlerine erişimin bariyerleri ve sağlık hizmetlerinin hareketlilikteki rolü başlıklarıyla isimlendirilmiştir.

6. Aşama: Raporun hazırlanması

Son aşama nihai analizden ve raporlamadan oluşmaktadır. Yapılan analizin araştırma verilerinden hareketle hem tek tek temalara hem de toplamda bütün temalara ilişkin açık, anlaşılır, tutarlı, mantıklı ve ilginç bir hikaye sunması önem arz etmektedir (Braun ve Clarke: 2006: 93). Bu doğrultuda bulgular kısmında, tema başlıkları katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerden alıntılar yapılarak açıklanmakta ve araştırma sorularına yanıt aranmaktadır.

3.1.5. Etik

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilecek görüşmelerde katılımcılara yöneltilecek sorular, T.C. Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı'na gönderilerek etik kurulu onay raporu temin edilmiştir. Görüşmeye katılımlar, gönüllülük esasına dayanmaktadır. Katılımcıların

ruhsal, fiziksel ya da statü bakımından bir zarara uğramaması için isimlerinin ve kimlik bilgilerinin gizli tutulması konusunda itinalı davranılmıştır.

Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara görüşmeye başlamadan önce görüşmenin nasıl yapılacağı, ortalama ne kadar süreceği ve araştırma içeriğinden bahsedilerek ardından ses kaydı alınıp alınamayacağı sorulmuştur. Ses kaydı alınmasına müsaade eden katılımcılardan izin belgesi alınarak görüşme ses kaydına alınmıştır. Ses kayıtları daha sonra yazıya dökülmüştür. Ses kaydı alınmasını istemeyen kişilerle görüşme yapılırken olabildiğince detaylı not tutulmuştur. Tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş gönüllü onam formu alınmıştır. Görüşmeden önce mülakat sorularını görmek isteyen katılımcılara mülakat soruları gönderilmiştir. Ayrıca katılımcılar yabancı uyruklu olduğu için dil konusunda zorluklarla karşılaşıldığı durumlarda çocuklarından tercüme desteği alınmıştır. Katılımcıların uzun yıllardan beri Türkiye'de bulunmaları ve çocuklarının Türkiye'de eğitim görmeleri, çocukların daha iyi Türkçe bilmelerine olanak sağladığından dolayı başka bir tercümana ihtiyaç duyulmamıştır. Böylece görüşmeler etik kurallara uygun bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

3.1.6. Geçerlik ve Güvenirlik

Bilimsel araştırmalarda sonuçların inandırıcılığı önem arz eden hususlardan biridir. Bu kapsamda bilimsel araştırmaların sonuçlarının inandırıcılığını ve bilimselliğini ortaya koyarken en çok tercih edilen iki ölçüt karşımıza çıkmaktadır: "geçerlik" ve "güvenirlik". Nitel ve nicel araştırmaların farklı özelliklere sahip olması, geçerlik ve güvenirliklerin ortaya konulurken farklı stratejiler benimsenmesini ve bu iki ölçütten birine ağırlık vermelerini beraberinde getirmiştir.

Bu kısımda öncelikle geçerlik ve güvenirlik tanımları yapılacak ve iç geçerlik-dış geçerlik gibi kavramlar açıklanacaktır. Daha sonra ise nitel ve nicel araştırmaların özelliklerinin gerektirdiği doğrultuda geçerlik ve güvenirliğe ilişkin tutumları ele alınarak, geçerlik ve güvenirlik ölçütlerinden hangisine ağırlık verdikleri ortaya konulacaktır. Son olarak geçerlik ve güvenirliği sağlamak için nitel araştırmalarda hangi stratejiler olduğu ortaya konulacak ve böylece bu çalışmanın hangi stratejilerle geçerlik ve güvenirliğini artırdığı ifade edilecektir.

Geçerlik, "*Nicel araştırmada geçerlik, ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı olguyu doğru ölçmesi ile yakından ilişkilidir. Bu durumda toplanan veriler gerçeği yansıtır ve araştırma sonuçlarının geçerliğine katkıda bulunur. Nitel araştırmada ise geçerlik araştırmacının araştırdığı olguyu, olduğu biçimiyle ve olabildiğinde yansız gözlemesi anlamına gelmektedir."* (Kirk ve Miller, 1986; Aktaran: Yıldırım ve Şimşek, 2018: 269). Başka bir ifadeyle araştırmacılar, nitel araştırmalarda araştırılan olay ya da olguyu yansız ve nesnel bir şekilde ortaya koyarak bütüncül bir resim meydana getirmelidir. Geçerlik, iç geçerlik ve dış geçerlik olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

İç geçerlik, araştırma sonuçlarına ulaşırken izlenen sürecin araştırılan gerçekliği ortaya koymadaki yeterliliği olarak ifade edilmektedir (Karataş, 2015: 77). Diğer bir deyişle araştırmadan elde edilen veriler ile araştırılan olay veya olgunun ne ölçüde örtüştüğüdür. Dış geçerlik ise araştırma sonuçlarının genellenebilir olup olamamasına ilişkindir. Bu nedenle elde edilen sonuçlar, başka bir olaya da uyarlanabilir mi? sorusu üzerinde durulmaktadır (Merriam, 2013: 203-214).

Güvenirlik, araştırma sonuçlarının tekrar edilebilirliği ile ilişkilidir. Çalışma ikinci kez yürütülmüş olsa aynı sonuçları verir mi? sorusuna odaklanılmaktadır (Karataş, 2015: 77). Geçerlik ve güvenirlik tanımlarının yapılmasından sonra nitel ve nicel araştırmaların bu kavramlara yönelik tutumlarını incelemek gerekmektedir.

Nitel araştırmalar; öznelliğin yüksek olması, belgelere ya da bulgulara ilişkin raporlandırmaların düşük niteliğe sahip olması dolayısıyla geçerlik ve güvenirliğin düşük olması bakımından eleştiriye maruz kalmaktadır. Bilgi edinmenin güç olduğu, fenomenlerle ilgili bütüncül bir bakış açısı sunan nitel araştırmalara yönelik bu eleştirinin pek de adil olmadığı söylenebilmektedir. Bilfiil nitel araştırma yöntemleri insan yaşamının ve sosyal hayatın anlamını ve deneyimlerini anlamayı amaçlamakta; istatistiksel ya da ampirik hesaplamalara dayanmamaktadır (Arastaman, Öztürk Fidan ve Fidan: 2018: 47).

Nitel araştırmalar nicel araştırmalara kıyasla güvenirliği karşılamada zorluklarla karşılaşmakta ve daha çok geçerliliğe önem vermektedir. Çünkü nitel

araştırmaların temel özellikleri geçerlik bakımından önemli fırsatlar sunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 270). Araştırmacı veri toplama sürecinde özellikle de görüşmelerde esnektir. Araştırmacının görüşmenin akışına göre bazı soruları sormaktan vazgeçebilmesi, sondalarla yeni veriler elde edebilmesi, alanda fazla zaman geçirerek derinlemesine bilgilere ulaşabilmesi, elde edilen verileri teyit etmek veya yeni bilgiler elde etmek amacıyla alana tekrar girebilmesi, erişilen verileri onaylamak için farklı stratejiler izleyebilmesi esneklik özelliğini meydana getiren faktörlerdir (Creswell, 2016: 243-250). Bu faktörler nitel araştırmaların iç geçerlilik bakımından güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Nitel araştırmalar her ne kadar iç geçerlilik açısından güçlü olsa da dış geçerlilik yönünden zayıftır. Çünkü daha önce bahsedildiği gibi dış geçerlilik, sonuçların genellenebilmesiyle bağlantılıdır. Nitel araştırmalar, sosyal olay ve olguları incelediğinden dolayı elde edilen bilgiler doğrudan farklı bir duruma uyarlanamamakta ancak dolaylı yoldan genelleme yapılabilmektedir. Diğer bir ifadeyle genellemeler; ilkeler ve kurallar biçiminde değil, örnekler ve deneyimler biçiminde analitik genelleme yoluyla gerçekleştirilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 271).

Nitel araştırmalar geçerliliğe önem verirken nicel araştırmalarda güvenirlik öne çıkmaktadır. Nitel araştırmalarda güvenirliği elde etmek zor iken nicel araştırmalarda geçerliği elde etmek zordur. Nicel araştırmalarda ölçme aracının güvenirliği temel etken olduğundan yapılan güvenirlik hesaplamaları ölçme aracına yönelik olmaktadır (Türnüklü, 2000: 550). Nitel araştırmacılar olay ve olguları doğal ortamlarında incelemekte ve algıya önem vermektedir. Diğer bir ifadeyle kişisel düşünceler zamana ve koşullara bağlı olarak değişebildiğinden dolayı bu çalışmaları farklı kişi, ortam ve zamanlarda tekrarlayarak aynı sonuçları elde etmek çok da mümkün olmamaktadır. Bu durumda nitel araştırmaların temel özelliklerinin geçerlilik açısından önemli fırsatlar sunsa bile güvenirlikle çeliştiği anlaşılmakta ve nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik farklı stratejilerle sağlanmaya çalışılmaktadır.

3.1.6.1 Geçerlik ve Güvenirlik Stratejileri

Nitel araştırmalarda iç geçerlik-dış geçerlik ve güvenirliği ortaya koymak amacıyla kullanılan stratejiler bulunmaktadır. Ancak bu stratejiler nicel araştırmaların önemli değer ölçütleri olan geçerlik ve güvenirlik kavramları çerçevesinde değil, nitel araştırmaların doğasına uygun olabilecek alternatif kavramlarla ortaya konulmaktadır. Lincoln ve Guba'nın (1985), doğal araştırmaya daha sadık olduğunu iddia ettikleri alternatif kavramlar ve bu kavramların temsil ettiği ölçütleri karşılamak adına kullanılan yöntemler aşağıdaki tabloda yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 276-277; Creswell, 2016: 246).

Tablo 2. Geçerlik ve Güvenirlik Konusunda Nicel ve Nitel Araştırmalara İlişkin Kavramların Karşılaştırılması

Nicel Araştırma	**Nitel Araştırma**	**Kullanılan Yöntemler**
İç geçerlik	İnandırıcılık	Uzun süreli etkileşim Derin odaklı veri toplama Çeşitleme Uzman incelemesi Katılımcı teyidi
Dış geçerlik	Aktarılabilirlik	Ayrıntılı betimleme Amaçlı örnekleme
Güvenirlik	Tutarlık Teyit edilebilirlik	Tutarlık incelemesi Teyit incelemesi

Kaynak: Yıldırım ve Şimşek, 2018: 277.

İç geçerliği artırmak amacıyla kullanılan yöntemlerden ilki araştırmacının incelenen ortamlar, dokümanlar ya da katılımcılar gibi veri kaynakları ile uzun süre etkileşimidir. Araştırmacının gözlem sayısı ve süresi uzadıkça gözlenen süreç kendi doğal ortamına geri dönecek ve böylece veriler gerçeği yansıtma bakımından daha güçlü bir niteliğe sahip olacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 278). Bu bağlamda çalışmanın veri toplama aşamasında Edirne'de yaşayan göçmen kadınlarla uzun süreli ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Gerektiğinde görüşme yapılan katılımcılarla tekrar görüşmeleri gerçekleştirilerek görüşülen katılımcılarda güven algısı oluşturulmuştur. Böylelikle daha samimi ve gerçeği yansıtan veriler elde edilmiştir.

Derin odaklı veri toplama stratejisi, araştırmacının veri toplama işlevinin yanı sıra teyit mekanizması görevini üstlendiği stratejidir. Başka bir ifade ile araştırmacı topladığı verileri karşılaştırıp yorumlamalı ve elde edilen verilen araştırma sorusuna yanıt vermede yeterliliğini kontrol etmelidir. Bu kapsamda göçmen kadınlardan elde edilen verilerin araştırma sorusu için yeterli ve anlamlı olup olmadığı analiz edilmiştir. Toplanan veriler karşılaştırılıp yorumlanarak örüntüler oluşturulmaya çalışılmıştır.

İç geçerliğin diğer bir stratejisi olan çeşitleme, araştırmacının incelediği olay ve olgulara ilişkin farklılıkları göz ardı ederek ortak bir sonuca varmak yerine bu farklılıkları ortaya koyarak inandırıcılığı ve geçerliği attırmaya çalışmaktadır. Çeşitleme veri kaynakları, yöntem ve araştırmacı çeşitlemesi gibi farklı başlıklar altında ele alınabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 279). Bu çalışmada farklı menşe ülkelerden, farklı yaş gruplarından ve farklı statülere sahip Edirne'de yaşayan göçmen kadınlarla görüşmeler yapılarak veri kaynaklarında çeşitleme sağlanmıştır. Böylelikle farklılıklara rağmen ortak algıların neler olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

İç geçerliğe ilişkin uzman incelemesi stratejisi ise araştırma konusuna dair genel olarak bilgi sahibi olan ve nitel araştırma yöntemleri konusunda uzmanlaşmış kişilerin gerçekleştirilen araştırmayı farklı boyutlardan inceleyerek geri bildirimde bulunmasını kapsamaktadır. Böylece araştırmanın inandırıcılığı ve niteliği artırılabilmektedir. Bu bağlamda çalışma hakkında yeterli bilgiye sahip, nitel

araştırma yöntemlerine hâkim olan tez danışmanı tarafından araştırma incelenmiş ve geri dönüşler dikkate alınarak çalışmanın geçerliğine katkıda bulunulmuştur.

İç geçerliği arttırmaya ilişkin bir diğer strateji katılımcı teyididir. Katılımcı teyidi, araştırmacının ulaştığı sonuçları ve yorumları katılımcılarla paylaşarak teyit etmesini ifade etmektedir. Bu çalışma için Edirne'de yaşayan göçmen kadınlarla gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda toplanan veriler, görüşme tamamlandıktan sonra katılımcıya özet olarak sunulmuştur. Böylelikle katılımcının araştırmacı tarafından yanlış anlaşılabilecek noktaları düzeltmesi ve yeni bilgiler paylaşması sağlanmıştır.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi Lincoln ve Guba (1985), nitel araştırmada genelleme ölçütünün karşılığı olan dış geçerlik kavramı yerine nitel araştırmalarda aktarılabilirlik kavramını öne sürmüştür (Creswell, 2016: 246). Daha önceden de bahsedildiği gibi nitel araştırmalarda düşünceler, duygular ve algılar üzerinde analiz yapılmaktadır. İnsanların zaman ve ortam gibi çeşitli faktörlere bağlı olarak algılarında değişim meydana gelebileceğinden dolayı nitel araştırmalarda genelleme yapmak pek mümkün değildir. Bu duruma paralel olarak nitel araştırmada dış geçerlik, genelleme yerine aktarılabilirlikle arttırılmaktadır. Nitel araştırmalarda aktarılabilirlik kavramı, araştırma sonuçlarının doğrudan benzer ortamlara genellenemeyeceği ancak bu tür ortamlara sonuçların uygulanabilirliğine ilişkin geçici yargılara ulaşılması ve test edilebilecek denenceler oluşturulması anlamına gelmektedir. Nitel araştırmalarda dış geçerliği arttırmak için ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme stratejileri kullanılmaktadır. Amaçlı örnekleme stratejisi, genele ait bilgileri öne çıkarmak yerine hem genele hem de özele ait bilgilere erişme amacıyla veri kaynaklarının söz konusu farklılığı gösterecek şekilde seçilmesini içermektedir. Ayrıntılı betimleme ise toplanan verilerden ortaya çıkan kavramlara göre yeniden düzenlenmesi ve verinin özüne dokunmadan, yorum katmadan aktarılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 281-282). Bu çalışmada dış geçerliği arttırmak için ayrıntılı betimleme stratejisi kullanılmıştır. Edirne'de yaşan göçmen kadınlarla gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler özüne dokunulmadan çalışma içerisinde doğrudan alıntılarla aktarılmıştır.

Güvenirlik kavramı, nitel araştırmaların temel nitelikleriyle çelişmekte ve nitel araştırmalar için farklı bir anlam kazanmaktadır. Nitel araştırmalar genel olarak insan davranışlarına odaklanmaktadır. İnsan davranışları dinamik bir niteliğe sahip olduğu için araştırma tekrarlandığında aynı bulgulara ulaşmak pek mümkün olmamaktadır. Tekrar edilebilirliği öne çıkaran güvenirlik kavramının ölçütleri tutarlığı sağlama, nesnel ve yansız olma olarak karşımıza çıkmakta; tutarlığı arttırmak için tutarlılık incelemesi kullanılırken teyit edilebilirliği arttırmak için teyit incelemesi stratejisi kullanılmaktadır (Creswell, 2016: 246; Yıldırım ve Şimşek, 2018: 272-277). Tutarlık incelemesinde elde edilen verilerin dışarıdan bir gözle incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmasının her aşaması tez danışmanı tarafından incelenerek belirtilen öneri ve eleştiriler neticesinde eksiklikler giderilmiştir. Güvenirlik kavramı kapsamında değinilmesi gereken bir diğer nokta nesnelliktir. Nitel araştırmalarda veri toplayan kişi, araştırmacının kendisi olduğundan dolayı tam anlamıyla nesnellik sağlanamamaktadır. Bu nedenle nitel araştırmalarda nesnellik yerine teyit edilebilirlik kavramı öne çıkmaktadır. Teyit edilebilirlikte amaçlanan, araştırmacının ulaştığı sonuçları ham verilerle karşılaştırmasıdır. Bu bağlamda elde edilen ham verilerin tümü özenle arşivlenerek analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular teyit amaçlı tez danışmanı ile paylaşılmıştır.

3.1.7. Çalışmanın Kısıtları ve Sınırlılıkları

Bu araştırmadaki amaç Edirne'deki göçmen kadınların güvensizlik algısını incelemektir. Bu nedenle çalışma, kendi ülkelerinden güvensizlikten dolayı göç etmek zorunda kalan, toplumsal hayatta dezavantajlı konumda bulunan göçmen kadınlar özelinde gerçekleştirilerek Edirne ili ile sınırlandırılmıştır. Konu kapsamı bakımından ise daha çok sağlık hizmetlerine ilişkin güvensizlik algısını ortaya çıkaracak nitelikte sorular yöneltilerek hizmetler konusu sağlık hizmetleri ile kısıtlı tutulmuştur.

4. BÖLÜM

4.1. SAHA ÇALIŞMASI VE BULGULAR

Giriş

Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli çerçevesinde göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin güvenlik algılarını nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmanın, saha çalışması ve bulgular bölümünde Edirne'de yaşayan göçmen kadınlar ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler ortaya konulacaktır. Sunulan bulgular, katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen verilerin doğrudan alıntılanması ile desteklenecektir.

Bulgular dört tema altında analiz edilecektir. Bu temalar; güvensizlikten güvenli yere geçiş, hareketlilik sermayelerinin belirlediği göç süreci, sağlık hizmetlerine erişimin bariyerleri ve sağlık hizmetlerinin hareketlilikteki rolü başlıklarıyla isimlendirilmiştir. Temaların oluşturulmasında teori, araştırma soruları ve ham veride dikkat çeken kodlar etkili olmuştur.

4.1. 1. Güvensizlikten Güvenli Yere Geçiş

Bireyler çatışmalardan uzaklaşarak daha güvenli bir yere gitme eğilimi göstermektedir. Ancak buradaki çatışma kavramı, yalnızca silahlı çatışmalar ya da savaşları değil; gerilimleri ve anlaşmazlıkları da içermektedir. Çatışmalar kendisini güvensizlik algısı olarak göstermektedir. Güvensizlik algısı oluşan bireyler, kendilerini daha güvenli hissedecekleri yere doğru hareket etmektedir. Gerçekleştirilen görüşmelerde, bir faktörün hareketliliğe neden olabileceği gibi birden çok faktörün de etkili olabileceği ortaya çıkmıştır.

Bazı katılımcıların söylemlerinde "savaş" ve "kaçmak" kavramları dikkat çekmektedir. Savaş, ölüm korkusuna sebep olmakta ve insani güvensizliğin en yoğun hali olarak kendini göstermektedir.

"Biz ne güzel Suriye'de oturuyorduk. Ama Suriye'de savaş oldu, savaştan kaçtık. Kurtuluşu buraya gelmekte bulduk. Oradan kurtulmasak ölürdük." (Katılımcı 4)

"Suriye'de savaş olduğu için kaçtık. Kalsak ölecektik. Zaten eşim de kayıptı. Savaştan kaçmak ve onu bulmak istedik." (Katılımcı 5)

"Suriye'de savaşın çıkmasıyla hayatımız tamamen değişti. Üç kardeşimden birini savaşta keskin nişancı kalbinden vurdu, biri daha savaşta öldü. İki kardeşimi savaşta kaybettim. Bir kardeşim yurt dışına kaçtı, ondan bir daha haber alamadık. Annem ve babam savaştan önce ölmüştü. Kocamın Suriye'deki akrabalarıyla yaşıyorduk. Zulüm dayanılmaz hale gelince onlarla birlikte kaçmaya karar verdik. Savaş olduğu için kaçtık." (Katılımcı 6)

Katılımcı 5'in eşinin kayıp olduğunu, onu bulmak istediklerini ve katılımcı 6'nın erkek kardeşlerini savaşta kaybettiğini ifade etmesi göçmen kadınların güvensizliklerini aktarmalarında dikkat çekicidir. Bu doğrultuda ailedeki erkeklerin savaş sonucunda kaybedilmesiyle beraber kadın göçmenlerin kendilerini daha güvensiz hissettikleri ortaya çıkmaktadır. Katılımcı 5'in kayıp eşini bulmak için harekete geçmesi ve katılımcı 6'nın erkek kardeşlerini kaybetmesi ardından kocası ile beraber hareket etmesi, katılımcıların güvensiz hissetmeleri sonucunda gerçekleştirdikleri davranışlar olarak değerlendirilmektedir.

Bazı katılımcılar ise birkaç faktör sonucunda hareketliliğe karar vermiştir. Söylemlerdeki "savaş" kodu yine öne çıkmıştır. Ancak savaşın yanı sıra yeni bir düzen kurma isteği, işsizlik, siyasi korkular ya da kamu hizmetlerinin (eğitim, sağlık vb.) yetersizliği de göçün itici faktörleri olarak ortaya konulmuştur.

"...çünkü Afganistan'da savaş vardı. İmam nikâhıyla evlenmiştim. Resmi nikâhım yoktu. Eşim şiddet uyguluyordu bana. Kayınvalidem ve kayınpederim çocuklarımı alıyordu, bana göstermiyordu. Eşimle bu sebeplerden 2 yıl aynı odaya bile girmedim. Sonunda dedim ki aile olmak istiyorsan çocukları alıp Türkiye'ye gidelim. Eşim kabul etti. Yeni bir hayat

kurmak istiyordum. Yani hem savaş var diye hem de düzeni kurmak için buraya geldim." (Katılımcı 1)

"Fas'ta sorunlarım vardı. Yaşayacak yer bulamadık. Maddi olarak sıkıntımız vardı. Fas'ta eğitim, sağlık hepsi sıkıntılıydı. Orada fakir çok fakir, zengin çok zengin. Mesela burada verdiğimiz kadar kira parasıyla orada sadece bir odada kalabiliriz. Yani orada bir evin her odasında başka aile kalıyor ama normal buradaki bir ev kirası kadar para veriyor. Orada fakirlerin geçinmesi çok zor." (Katılımcı 7)

"Savaş çıktı ve savaştan kaçtık. Hem Afganistan'da iş yoktu." (Katılımcı 8)

"Suriye'de savaş çıktı. Ben Suriye'de gazetecilik yapıyordum. Savaş muhabirliği de yapıyordum. Rejim beni yakalar, hapse girerim diye korktum. O yüzden Suriye'den kaçmak istedim. Artık orada düzen yoktu. Savaş çıkmıştı. Orada kalmamalıydım." (Katılımcı 10)

Katılımcı 1'in eşinin şiddet uygulaması ve eşinin ve ailesinin şiddeti, ataerkil sistemde kadının güvensizliğini işaret etmektedir. Katılımcıların söylemlerinden anlaşılacağı üzere, bireyler sebebi her ne olursa olsun daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak amacıyla güvenlik tehdidi oluşturan faktör ya da faktörler sonucunda daha güvenli bir yere göç etmeye karar vermiştir. Söylemlerin devamında bazı katılımcıların göç edeceği yere belirli amaçlar doğrultusunda karar verdiği, bazı katılımcıların ise yalnızca bulundukları yerden kaçmak için göç ettiği ortaya çıkmıştır. Bu noktada Türkiye göç rotasında "kolay ulaşılabilen" destinasyon olarak belirmektedir.

"Başka ülkelere gitmek daha zor, en kolayı Türkiye'ye gelmekti. Kolay diye buraya geldik." (Katılımcı 1)

"Nereye kaçacaksam kaçacaktım. Çünkü Suriye'de savaş vardı. Sadece oradan çıkmak istedim yani Suriye'den. Gözümde burasını gördüm, burasını bildim. Başka yol yoktu. En kolayı Türkiye'ye gelmekti. Tek isteğim savaştan kaçabilmekti." (Katılımcı 4)

"Sadece Türkiye kabul ediyordu. O yüzden başka ülkeye gidemezdik. Buraya gelmekten başka çare göremedim." (Katılımcı 10)

Yukarıdaki ifadelerde "kolaylık" ve "çaresizlik" kavramları dikkat çekmektedir. Söylemlerden anlaşıldığı gibi katılımcılar başka ülkeye gitmenin olanaksızlığı sonucunda Türkiye'ye göç etmeye karar vermiştir. Amaçlarının savaştan kaçmak, güvenlikli bir sığınak bulmak olduğu anlaşılmaktadır.

Bazı katılımcılar ise Türkiye'nin çekici özelliklerini göz önünde bulundurarak Türkiye'ye göç etmeye karar vermiştir. Bu çekici faktörler katılımcılara göre farklılık göstermektedir. Bazıları akrabalarının Türkiye'de bulunmasını, eğitim ve din gibi faktörlerin çekiciliğini ifade etmiştir. Göç edilecek yerde akrabaların var olması, daha sonra göç edecek bireylere entegrasyon, barınma, beslenme ya da iş bulma gibi hususlarda kolaylık sağlayabileceğinden dolayı önem taşımaktadır.

"Türkiye'de akrabalar vardı ondan buraya geldik." (Katılımcı 2)

"Burada akrabalarımız vardı. İlk onlar geldi, sonra bizi de çağırdılar. Biz de geldik. İslam burada daha güzel yaşanıyor. Kızım için okullar, eğitim burada daha güzel. Çocukların eğitimi için burada kalıyorum." (Katılımcı 7)

Bazı katılımcılar da Türkiye'nin coğrafi konumu göz önünde bulundurarak Türkiye'yi Avrupa'ya gitmek için bir geçiş noktası olarak görmeleri sonucunda Türkiye'ye göç etmiştir.

"Aslında Türkiye'ye gelmek istemiyordum ama Türkiye'nin İran'la sınırı var. Hem Avrupa'ya gitmek için köprü gibi düşündüm. Transit geçmek istedim ama geçemedim. Yunanistan sınırında yakalandım. Sonra da Türkiye'de kaldım." (Katılımcı 3)

"Kocam ve akrabaları nereye giderse bende gidecektim. Çünkü ailem yoktu, yalnızdım. Savaştan kaçıyorduk ve vadi Türkiye sınırına çok yakındı. Hem Türkiye'den Avrupa'ya gitmek kolay görünüyordu." (Katılımcı 6)

"Aslında yurt dışına çıkacaktık. Transit geçecektik. Çünkü Almanya'ya gitmek istiyorduk. Bir defa iki defa denedik olmadı. Sonra burasını beğendik, burada kalmaya karar verdik." (Katılımcı 9)

Katılımcı 6'nın eşi ve akrabaları nereye gidecekse kendisinin de oraya gideceğini ifade etmesi kadının erkek egemenliğinde hareketliliği gerçekleştirdiğini ve göç sürecindeki ikincil konumunu göstermektedir. Ancak ister kadın ister erkek olsun, güvensizlik algısı yaratan faktörler nedeniyle daha güvenlikli bir yere gitmek için göç etmeye karar veren bireylerin göç edebilmek için bazı niteliklere sahip olmaları gerekmektedir.

4.1.2. Hareketlilik Sermayelerinin Belirlediği Göç Süreci

İnsanlar çeşitli olumsuz faktörler sonucunda daha iyiye ulaşmak amacıyla göç etmektedir. Ancak teori bölümünde belirtildiği üzere, göç etmek sebebi her ne olursa olsun tüm bireyler için külfetli bir durumdur. Göç edenler ve etmeyenler arasındaki temel fark göç edebilme kabiliyetleri ve göç edenlerin bazı niteliklere sahip olmasıdır. Bu nitelikler Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli kapsamında hareketliliğin şartları veya sermayeleri olarak ele alınmaktadır. Fiziki sermaye, mali sermaye, beşerî sermaye ve toplumsal sermaye olarak dört çeşit sermaye bulunmaktadır. Katılımcıların göç sürecinde yaşadıklarını anlatan ifadeleri hangi hareketlilik sermayesine sahip olduklarını göstermektedir. Bazı göçmen kadınların fiziki sermayeye sahipken bazılarının mali sermayeye sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

"Çok zorluklarla karşılaştık. Her şey çok zor geldi bize. Kaçak geldik. Çok yürüdük. Soğuk havada aç, susuz kaldık. Çok yorulduk. Yatacak yer bulamadık. Sokakta yattığımı biliyorum. Çok zordu çok." (Katılımcı 4)

"Çok zordu. Önce yaşadığımız köyden başka bir köye kaçtık. Sonra Rakka'da kocamın kardeşini bekledik. Kardeşi arabayla gelip bizi İdlib'e götürecekti. Kaçmaya çalışırken teröristlerin kontrol noktalarıyla karşılaştık. Bir kontrol noktasından kaçarken diğerine yakalandık. Çok zordu. Teröristler paralarımızı aldı. Yemeğimiz, suyumuz yoktu. Yorgunduk

ve hep beraber koşuyorduk. Koşarken iki kez bacağımı incittim. Kaçamazsak ölürdük. Sonra İdlib'de bir vadiye geldik, vadinin adı Ölüm Vadisi. Vadi Türkiye sınırına çok yakın. Çok uzun ve geçmesi işkence gibi bir vadiydi. Vadiden Türkiye sınırını geçtik…" (Katılımcı 6)

"Çok zor bir süreçti. İlk olarak yürüyerek İran'a gittik. Orada birkaç gün kaldık. Sonra yine yürüyerek Türkiye'ye geldik. Çocuklar küçüktü, korktu. Van'dan bu tarafa gelirken akşam gemiye bindik. Sabah yürüyeceğimiz yere geldik. Gündüzleri bir yerlerde kaldık, geceleri yürüdük yakalanmamak için. Çok aç ve susuz kaldık… Kalacak yer bulamadık. 3 gün camide kaldık." (Katılımcı 8)

Katılımcı 1, 5 ve 10 da katılımcı 4, 6 ve 8 gibi yürüyerek geldiklerini, aç kaldıklarını belirtmiştir. Bu katılımcıların "yürüdük", "aç ve susuz kaldık", "çok zordu" gibi ifadeleri zorlu şartlar karşısında fiziki olarak dayanıklı olduklarını göstermekte ve fiziki sermayeye sahip olduklarını kanıtlamaktadır. Ancak katılımcıların ifadelerinin devamından bu dayanıklılığın sağlık bakımından olumsuz etkilenmenin önüne geçemediği anlaşılmaktadır.

"Psikolojim çok bozuldu… Göç en çok psikolojimi etkiledi. Zaten yolda göç ederken perişan haldeydik. Çok yürüdük, aç ve susuz kaldık. Ama psikolojik olarak etki daha çoktu." (Katılımcı 1)

"…Soğukta yollarda aç aç yürümekten yorgun düştük. Hem vücut olarak bittik hem de psikolojik olarak." (Katılımcı 4).

"Fiziki olarak etkilemedi. Ama psikolojik olarak çok yoruldum. Çünkü birkaç kez Türkiye'ye girmeyi denedikten sonra artık giremeyiz diye umudumuzu kesmiştik. Psikolojik olarak çöktüm. Savaş var diye kaçıyorum ama Türkiye'ye de giremiyorum. Ne kadar zor bir durum." (Katılımcı 10)

Katılımcı 3, 6, 8 ve 10 da yukarıdaki katılımcılarla benzer ifadeler kullanmışlar ve sürecin zorluğunu vurgulamışlardır. Katılımcıların söylemlerinden anlaşılacağı üzere fiziki sermayeye sahip olunsa bile zorlu şartlar barındıran göç

beden sağlığını, ruh sağlığını ya da hem beden hem de ruh sağlığını olumsuz etkilemiştir.

Bazı katılımcıların söylemlerinde ise göç ederken uçak kullanmalarını ifade etmeleri mali sermayeye sahip olduklarını göstermektedir. İfadelerde kullanılan "rahat" kelimesi dikkat çekmekte ve göç sürecinin rahat olması uçakla göç etmekle ilişkilendirilmektedir. İfadelerinin devamında mali sermayeye sahip olmaları doğrultusunda beden sağlığı bakımından etkilenmedikleri ortaya çıkmaktadır.

> *"Rahattı. Çünkü uçakla geldik. Yani kocam da yanımdaydı. Dükkân yandıktan sonra babamdan borç para istedik. O parayla uçakla geldik. Göç ederken sıkıntı yoktu… Ondan sağlığımı etkilemedi… Göç ederken rahattım."* (Katılımcı 2)

> *"Fas'ta para topladık ve uçakla geldik. Rahat geldik, zorluk yoktu gelirken. Kendi kendime ağlamaya başladım. Psikolojik olarak çok etkilendim."* (Katılımcı 7)

Görüldüğü gibi daha güvenli bir yere gitmek için göç etmeye karar veren göçmen kadınlar, göç sürecinde birçok zorlukla karşılaşmış ve göç sürecindeki bu zorluklar neticesinde sağlık bakımından olumsuz etkilenmişlerdir. Söylemlerin devamında bazı göçmen kadınlar için Türkiye'ye geldikten sonra da zor şartların varlığını devam ettirdiği ortaya çıkmıştır.

> *"… 2 aydır çalışmıyorum maaşım yok. Çalışma iznim olmadığı için sosyal haklardan da faydalanamıyorum. Onun için siyah çalışıyorum. Siyah derken yani yasal değil kaçak çalışıyorum. Eskiden çalıştığım yerlerde yasal olarak çalışmadığım için bazı patronlar paramı vermedi. Sigortam da yok…"* (Katılımcı 3)

> *"… Savaştan kaçtık geldik ama burada insanlar bizi sevmedi, kabul etmediler. Bizi hiç istemediler, hala istemiyorlar. Bizimle kavga yapıyorlar. Burada kiradayız. Çok masraf var. Geçinmek çok zor, hem de istenmiyoruz.*

Ama burada kalmaya mecburuz. Nereye gidelim başka? Mecbur dayanıyoruz." (Katılımcı 4)

"… Fabrikaya işe girmek istedim ama Suriyeliyim, çalışma iznim yok diye almadılar. Sonra kocam Edirne'de iş buldu… Ama sonra o da gidince önce akrabalarının yanında kaldım. Kayıt yaptırdığım ile dönmek zorunda kalınca Edirne'ye geldim. İşte o zaman her şey daha da zor oldu. Yemek yoktu, param, evim yoktu ve kocam gitmişti. Ben 5 aylık kızımla yalnızdım… 2 odalı bir ev tuttuk ve ilk kirayı verdik. Ama yemek, su, elektrik yoktu. Nerdeyse üç ay öyle geçti. Mültecilerle ilgilenen bir dernek buldum… Dernekler yardım etti sağ olsunlar. Ama insanlar sevmedi bizi, kabul etmediler. İş bulamadım…" (Katılımcı 6)

Katılımcıların söylemlerinden göç sonrasında da olumsuz koşulların devam ettiği anlaşılmaktadır. "Bizi kabul etmediler" ifadesi entegrasyonun sağlanamadığını işaret ederken; yasal olarak çalışılmaması ve çalışma izninin bulunmaması katılımcı 6'nın da aktardığı gibi çalışma sonucu hak edilen ücretin işveren tarafından ödenmediği durumlarda yasal yollardan hak aramaya engel teşkil ettiğini göstermektedir. Farklı zorluklarla mücadele eden katılımcıların öne çıkan ortak sorununun "ekonomik güvensizlik" olduğu söylenebilir. Bazı katılımcıların ifadeleri ise ekonomik sıkıntının yanı sıra hem göçmen hem de kadın olmanın kırılganlığını daha net ortaya koymaktadır.

"Her şey çok zordu. Önce İstanbul, sonra Ankara sonra da Nevşehir'e gittik. Nevşehir'deyken eşim çocukları alıp kaçmayı düşündü. Küçük çocuğumun üstüne kaynar su döktü. Beni öldürmek istedi. Sonra beni korumaya aldılar. Edirne'ye geldim. O da kaçtı gitti. Türkiye beklentimi karşıladı ama iş bulmak çalışmak zor. Yabancıyız diye farklı davranıyorlar. Patronlar çok pislik yapıyor. Şu an çocuklarımla tek başımayım. İş buldukça çalışıyorum. Yabancıyız diye farklı muamele yapılıyor. Kızılay yardım yapıyordu o da kesildi. Şartlar zor çünkü sürekli bir işim yok. Afganistan'a göre daha huzurluyum. Çocuklarım yanımda, eşim gitti şiddet de yok. Maddi olarak zor." (Katılımcı 1)

"… Bizi geri göndermeye gönderdiler. Orda çok şiddet gördüm. El uzatmak istediler izin vermedim…" (Katılımcı 2)

Bu söylemlerde yer alan "şiddet", "patronlar pislik yapıyor", "el uzatmak istediler" ifadeleri katılımcıların hem kadınlık hem de göçmenlik statülerinden dolayı göç ettikleri toplumda dezavantajlı grup olmaya devam ettiklerini göstermektedir. Ancak bazı katılımcıların söylemlerine bakıldığında, amaçlarına ulaştıkları diğer bir ifade ile bulunduğu yerden daha güvenli olarak gördükleri Türkiye'de hayatlarından memnun oldukları anlaşılmaktadır.

"Burasının insanları çok iyi. Bize çok yardım ettiler. Dernekler, Kızılay, belediye bize yardım etti. Kızılay'ın aşevinden yemek alıyorduk. Çocuklar için aylık toplam 840 Türk lirası yardım alıyoruz. Çocuklarımı okula kabul ettiler. İnsanlar iyi, güzel karşıladılar bizi." (Katılımcı 8)

"Bize burada iyi davranıyorlar. Başka illerde yakınlarımız var. İstanbul'da, Antep'te olan yakınlarımıza kötü davranıyorlarmış. Burada nerelisiniz diye soranlar oldu, başka sorular da sordular. Ama kimse bir şey demedi, kötü davranmadı. Kimseden yardım istemedik, yardım almadık. Biz burada rahatız, kimse karışmıyor ve iyi davranıyorlar. Bizim kimseye zararımız yok, kimseden bir şey beklemiyoruz. Buraya gelen Suriyeliler Avrupa'da nasıl 250-300 Euro yardım oluyorsa burada da yardım bekliyorlar, devlet ona baksın istiyorlar. Ama bir insan çalışıyorsa, durumu iyiyse, sıhhati yerindeyse, ihtiyacı yoksa kimseden yardıma gerek yok." (Katılımcı 9)

Katılımcı 5 ve katılımcı 10'un ifade ettiği şekilde "yardım" kavramı öne çıkmaktadır. Türkiye'de iyi karşılanmadığını ya da istediği hayat şartlarına sahip olamadığını ifade eden göçmen kadınlar genellikle entegrasyon sorunu yaşayan, ekonomik olarak daha çok sıkıntı çeken ve buna rağmen pek fazla yardım alamayan göçmenlerdir. Ancak yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere durumu biraz daha iyi olan ya da daha çok yardım alan göçmen kadınların Türkiye'deki hayatlarından memnun oldukları görülmektedir. Katılımcıların devam eden açıklamalarında kendilerini güvenliksiz hissetmemelerinde ve hayatlarından memnun olmalarında

sağlık hizmetlerine erişimin ve sağlık hizmetlerinden faydalanmanın da etkili olduğu ortaya konulmuştur.

4.1.3. Sağlık Hizmetlerine Erişimin Bariyerleri

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin de işaret ettiği üzere (madde 25), herkesin kendisinin ve ailesinin "sağlık hakkı" bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile bu hak hiçbir ayrımcılık gözetmeksizin tüm bireylerin hakkıdır. Yaşam hakkının parçası olan sağlık hakkını gerçekleştirebilmek için de herkesin sağlık hizmetlerine erişimi gerekmektedir. Ancak gerçekleştirilen görüşmelerde çeşitli faktörlerin sağlık hizmetlerine erişimi etkilediği ortaya çıkmıştır. İlk olarak dikkat çeken sağlık hizmetlerinin maliyeti olmuştur.

> *"Sağlık ocağı ücretsiz. Ama diğer her şey parayla… Çok para istiyordu doktorlar. Ben de para biriktirip özel hastaneye gittim. Neden bunu özel hastane yapıyor da devlet hastanesi yapmıyor? Film çektiler Ekol'de 2000 lirayı geçik para verdim. Şimdi de dişim ağrıyor ama param yok gidemiyorum. Her yere gittim: Sosyal yardımlaşmaya, Göç İdaresi'ne her yere. Yardım istedim ama yok."* (Katılımcı 1)

> *"… Masraflar karşılanmıyor. Ağrım olsun hastalık olsun para korkusundan gidemiyorum."* (Katılımcı 2)

Katılımcı 1 ve 2'nin ifadelerinin devamında polikliniklerden ziyade acilden tedavi olmayı tercih ettikleri ve bu durumu sağlık hizmetlerinin maliyetli olmasıyla ilişkilendirdikleri ortaya çıkmıştır.

> *"Genel olarak randevu alıyordum. Ama şimdi acile gidiyorum. Çünkü her doktor başkasına gönderiyor. Hepsi ayrı para tutuyor. Bir keresinde hastaydım ama sonunda oradan oraya gidip para ödememek için iyileştim dedim. Artık param bitmişti, başka çarem yoktu." (Katılımcı 1)*

> *"Daha çok acile gidiyoruz. Çünkü zaten hastaneler hep para. Daha çok acile gittik."* (Katılımcı 2)

Söylemlerden anlaşılacağı üzere sağlık hizmetleri maliyetlerini karşılarken zorlanılmakta ve hizmet maliyetleri yapısal engel olarak kendini göstermektedir. Ancak burada dikkat çekilmesi gereken bir nokta vardır: Göçmenlerin yasal statüleri. Yukarıda açıklamaları aktarılan göçmen kadınlardan biri uluslararası koruma altında, birisi ise belgesiz olarak Türkiye'de bulunmaktadır. Bu doğrultuda sağlık hakkına erişim konusunda farklı göçmen statüleri için farklı düzenlemeler bulunduğu anlaşılmaktadır.

İdari kararların ürettiği sınıflandırmalar sonucunda farklı statülere sahip olan göçmenler, sağlık hizmetlerinden faydalanırken farklı uygulamalarla karşılaşmaktadır. "Geçici Koruma Yönetmeliği"[13] ile kayıt olunan veya geçici koruma kartı alınan ilde bulunulması halinde temel sağlık hizmetlerinin hepsine ücretsiz bir şekilde ulaşılabilmektedir. Diğer bir ifade ile geçici koruma [14]statüsüne sahip göçmenler, kayıt olunan veya geçici koruma kartı alınan ilde bulunmak şartıyla sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanmaktadır. Uluslararası koruma [15] statüsüne ilişkin 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun "Yardım ve Hizmetlere Erişim" başlıklı 89. maddesinin üçüncü fıkrasının (a) bendi 24/12/2019 tarih ve 30988 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Kanun ile sağlık sigortalarına ilişkin yeni bir düzenleme yapılmıştır. Yeni düzenlemeyle beraber,

[13] Bkz. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf.

[14] Türkiye'ye kitlesel akınla gelen Suriyelilere sağlanan koruma uluslararası literatürde "Geçici Koruma" olarak yer almaktadır**.** Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun "Geçici Koruma" başlıklı 91. maddesinde ***şu*** şekildedir: "*Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." (*T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021*).*

[15]"Irk, din, siyasi görüş, milliyet veya belirli bir toplumsal gruba aidiyet sebebiyle ülkesinde zulme maruz kalan ya da zulüm görme tehlikesi sebebiyle ülkesini terk etmiş ve bu sebeplerden ülkesine dönemeyecek durumda; savaş veya iç çatışma gibi sebeplerden dolayı kimsenin güvende olmadığı, ayrım gözetmeyen şiddet olayları nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalan ve geri dönemeyecek durumda; ülkesine geri dönmesi durumunda ölüm cezasına çarptırılması veya hakkında verilmiş olan ölüm cezasının infaz edilmesi ya da işkence veya başka türlü onur kırıcı muamelelere maruz kalma tehlikesi sebebiyle geri dönemeyecek durumda olunması halinde Türkiye'de uluslararası korumadan yararlanma hakkı söz konusu olmaktadır." (Mülteci Hakları Merkezi, 2017).

sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin genel sağlık sigortaları, uluslararası başvuru kaydından itibaren bir yıl süreyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanacaktır. Özel ihtiyaç sahipleri ve İçişleri Bakanlığınca sigorta kaydının devamı uygun görülen yabancılar için bir yıllık süre sınırının aranmayacağı belirtilmektedir (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020). Katılımcıların aktardıkları ifadelere göre, uluslararası koruma statüsü daha zor kazanılan bir statüdür. Başvuru yapılması ardından yıllarca beklemek zorunda kalınabilmektedir. Biraz önce bahsedilen 24/12/2019 tarihli düzenleme bir yıl süreyle genel sağlık sigortalarının karşılanacağını, özel ihtiyaç sahipleri ve İçişleri Bakanlığınca sigorta kaydının devamı uygun görülen yabancılar için bir yıllık süre sınırının aranmayacağını içermekte ancak katılımcıların aktardıkları ifadelerde bir yıl sonra genel sağlık sigortalarının sonlandığı yer almaktadır. Belgesiz göçmenlerin ise herhangi bir sağlık hizmetinden ücretsiz faydalanma imkânı yoktur.

Görüldüğü üzere göçmenlerin yasal statüleri, sağlık hizmetlerinden aynı şekilde faydalanmalarının önüne geçmektedir. Geçici koruma statüsüne sahip göçmenler, sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanma konusunda en avantajlı olan yasal statü sahipleri olarak görülmektedir. Geçici koruma altında bulunan göçmen kadınların rahatsızlıklarının ivediliğine göre poliklinik ya da acili tercih etmeleri bu durumu desteklemektedir.

> *"Genel olarak randevuyla gidiyorum. Arada acile gittiğim de oldu."* (Katılımcı 4)

> *"Genelde randevu alarak gidiyoruz. Ama acil bir şey olursa acile gidiyoruz tabi."* (Katılımcı 9)

> *"Duruma göre değişiyor. Çok acilse acile gidiyorum. Ama acil bir durum yoksa randevu alıyorum."* (Katılımcı 10)

Poliklinik ya da acilde tedavi tercihleri haricinde, on katılımcıdan sekizinin aile sağlık merkezleri hakkında bilgi sahibi olması ve aile sağlık merkezlerinin hizmetlerinden faydalanmaları, göçmen kadınların sağlık hizmetlerine ilişkin bilgi

sahibi olduklarını göstermektedir. Aile sağlık merkezlerinin tercih edilmesinde sağlık hizmetlerinin ücretsiz olması etkili olmuştur.

> *"Sağlık ocağı ücretsiz… Çocuklar üşüttüğünde falan sağlık ocağına götürüyorum. Orada para almadan çocuklarıma baktılar."* (Katılımcı 1)

> *"Aile hekimimiz var. Çocuklarıma aşı yaptırıyorum. Gerektiğinde kendim için de gidiyorum."* (Katılımcı 9)

Katılımcıların devam eden ifadelerinde sağlık hizmeti alırken karşılaştıkları diğer bir sorunun göç ettikleri ülkedeki dili bilmemeleri diğer bir ifade ile dil bariyeri olduğu ortaya çıkmıştır. Bazı göçmen kadınlar zamanla dili öğrenerek bu sorunu çözmüştür.

> *"Üç buçuk yıl önce psikiyatriye gittim. Psikolojim çok bozuktu. Dil bilmediğim için derdimi anlatamadım. İngilizce konuşmayı denedim yine anlaşamadık. Derdimi anlatamadım ama el hareketleriyle uyumak istediğimi anlatabildim sadece. Çünkü geceleri uyuyamıyordum. Doktor sonunda bana uyku ilacı verdi. Tek onu anlatabildim. Önceden Türkçe bilmediğimden sorun oluyordu. Ama şimdi kendimi anlatabiliyorum"* (Katılımcı 1)

> *"Eskiden daha az biliyordum Türkçe'yi. O zaman zor oluyordu. Şimdi dil problem olmuyor. Anlatmak istediğimi anlatabiliyorum."* (Katılımcı 9)

Bazıları ise hastanelerde tercüman olduğunu söylemiş fakat "tercüman olunca sıkıntı olmuyor", "çocuklardan birini alıyorum yanıma", "tercüman olduğu zamanlar oluyor" ifadeleri hastanede her zaman tercüman bulunmadığını veya tercüman sayısının yetersiz olduğunu ortaya çıkarmıştır.

> *"Kendimi anlatabiliyorum ama yine de anlatamadığım bir şey olursa diye çocuklardan birini alıyorum yanıma. Onlar daha iyi Türkçe biliyor."* (Katılımcı 8)

"Eskiden hastanede tercüman yoktu. O zaman çok zor oluyordu. Şimdi hastanelerin iki tercümanı oluyor. Tercüman olunca sıkıntı olmuyor ama tercüman yoksa kendimi anlatmakta zorlanıyorum." (Katılımcı 10)

"… Önceden çok zor oldu. Şimdi biraz daha iyi. Hastanede tercüman olduğu zamanlar oluyor. Ama o da üstten üsten bakıyor insana." (Katılımcı 6)

Katılımcı 6'nın ifadelerinde yer alan tercümanlar için "üstten bakıyor insana" ifadesi ayrımcılık kavramını düşündürmektedir. Sağlık hizmetlerine erişim en temel insan haklarından biri olarak düşünülse de katılımcıların söylemlerinden anlaşılacağı üzere, bu hizmetleri alırken zaman zaman ayrımcı muameleler ile karşılaşabilinmektedir.

"Evet. Devlet Hastanesi'nde çok oluyor. Yabancıyız diye ilgilenmedikleri oluyor, dikkat etmiyorlar çok. Sanki bakmış olmak için bakıyorlar." (Katılımcı 1)

"Evet. Hastaneye gitmek istemiyorum. İyi davranmıyorlar, çok kötü. "Suriyeli Suriyeli" diyorlar bize. İyi doktorlar da vardır elbet ama yabancıyız diye çok kötü davranıyorlar." (Katılımcı 4)

"Her zaman olmasa da ayrımcılık oluyor. Oradaki yabancı tercümanlar bile bazen küçümser gibi davranıyor. Doktor bazen ilgilenmiyor ama çok az böyle durumlar." (Katılımcı 6)

"Evet, oluyor. Kendimi kötü hissettiriyorlar, insanlar kötü kötü bakıyor." (Katılımcı 7)

On katılımcıdan yedi katılımcı az ya da çok ayrımcılığa uğradığını ifade ederken, üç katılımcı ayrımcılığa uğramadığını belirtmiştir.

"Hayır." (Katılımcı 8)

"Bize çok iyi davranıyorlar, sorular soruyorlar, saygı duyuyorlar. Ayrımcılık görmedim." (Katılımcı 9)

Katılımcı 8'in daha önce aktarılan açıklamalarında ayda 840 Türk lirası çocuklar için yardım almaları ve katılımcı 9'un kimseden bir şey beklemediklerini ifade etmeleri yardımlarla ya da kendi imkânlarıyla maddi olarak daha iyi bir durumda olduklarını kanıtlamıştır. Katılımcıların söylemleri bütüncül olarak düşünüldüğünde, ayrımcılık görmediğini ifade eden göçmen kadınların ekonomik olarak daha iyi bir durumda oldukları dikkat çekmiştir.

Göçmen kadınların söylemlerinin devamında sağlık hizmetlerinden faydalanmayı etkileyen diğer bir faktörün hizmet sunanlardan kaynaklanan, sağlık personeline olan güven ya da güvensizlik olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu sağlık personellerine olan güven ya da güvensizliğin sağlık hizmetlerinden faydalanmalarında etkili olduğunu ifade etmiştir.

"Evet. Güveniyorum sağlık personeline genelde. Ama başıma böyle bir şey gelmişti: Doktor yabancı olduğum için çok dikkat etmedi. İlgilenmedi fazla ve çok ilaç verdi. Çok ilaç kullandım ama çözüm olmadı. İyileşmedim. Bende doktora güvenmedim bir daha ona gitmedim. Oradan oraya gönderiyorlar, çözüm yok yine hastalık devam ediyor. Hem güvenim bitiyor hem param. Sonra hastaneye gidemiyorum." (Katılımcı 1)

"Güvensizlik olacak bir şey olsa gitmem. Ama benim öyle olmadı. Ben hastayken bana çok yardım ettiler, ilgilendiler. Güvendim onlara. Özellikle kanserken çok yardım ettiler." (Katılımcı 3)

"Evet. Güvendiğim için hastalandığımda hastaneye gidebiliyorum. Yoksa gitmem." (Katılımcı 6)

On katılımcıdan dokuzu sağlık personeline güvenmeleri sonucunda sağlık hizmetlerinden faydalandıklarını ve güvensizlik söz konusu olursa sağlık hizmetlerinden faydalanmayacaklarını ifade etmiştir. Bir katılımcı ise "*Güvensem de güvenmesem de gidiyorum. Hasta olunca mecburuz ne yapalım.*" diyerek sağlık

personeline güvenmese dahi çaresiz olduğu için sağlık hizmetlerinden faydalanacağını belirtmiştir.

4.1.4. Sağlık Güvenliğinin Hareketlilikteki Rolü

Sağlık hizmetlerine erişimi etkileyen tüm bu faktörler sonucunda göçmen kadınların hangi sağlık hizmetlerinden faydalandıkları araştırılmıştır.

> *"Devlet Hastanesi'ndeki, sağlık ocaklarındaki sağlık hizmetlerinden faydalanıyorum. En çok kadın hastalıkları ve çocuk hastalıkları için hastaneye gidiyoruz."* (Katılımcı 5)

> *"Devlet Hastanesi'ne, sağlık ocaklarına gidiyorum. Kendim için birkaç kere kadın hastalıkları doktoruna gittim. Daha çok çocuğum için gidiyorum."* (Katılımcı 6)

> *"Sağlık ocağına, Devlet Hastanesi'ne gidiyorum. En çok çocuğum sonra kendim için gidiyorum. Kendim için kadın hastalıklarına gittim. Enfeksiyon vardı."* (Katılımcı 10)

Katılımcı 4, 7 ve 9 da katılımcı 5, 6 ve 10'un ifadelerini destekler nitelikte ifadelerde bulunmuştur. Katılımcıların bu açıklamaları doğrultusunda göçmen kadınların en çok mücadele ettikleri sağlık sorununun kadın hastalıkları olduğu ortaya çıkmıştır. Göçmen kadınların söylemlerinde tekrarlanan "sağlık ocağı" ve "Devlet Hastanesi" ifadeleri de dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda katılımcıların sağlık hizmetlerini daha çok sağlık ocakları ve Devlet Hastanesi'nden almayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Aktarılan ifadeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde ise sağlık ocakları ve Devlet Hastanesi'ndeki sağlık hizmetlerinden faydalanma tercihini maddi imkânların şekillendirdiği ortaya çıkmaktadır.

Dikkat çeken diğer bir nokta, göçmen kadınların faydalandıkları sağlık hizmetlerini anlatırken sıklıkla çocuklarından bahsetmeleridir. Toplumsal cinsiyet kalıplarında yer alan çocukların bakımından daha çok kadınların sorumlu olduğu düşüncesi kadın göçmenlerin hayatlarında oldukça belirgin gözükmektedir. Katılımcıların hangi sağlık hizmetlerinden faydalandıklarını anlatan söylemlerinde

çocuklarından da bahsetmeleri çocuklarının sorumluluğunun daha çok onlarda olduğunu ve çocuklarla kendilerini bir bütün olarak düşündüklerini göstermiştir. Bu durum beraberinde göçmen kadınların güvenlik algısında çocuklarının ya da çocuk sayısının etkili olabileceği ihtimalini getirmektedir.

> *"2 çocuğum var. İnsanların bence en çok 3-4 çocuğu olmalı. Çünkü çocuk sorumluluk oluyor. Çocuklarım için savaştım hep. Daha güzel hayatları olsun, terbiye alsın diye. Tek başına göç etmek kolay ama çocuklarla zor. Güvenlik endişesi var. Hep ne olacak diye düşündüm. Şimdi hep onları düşünüyorum. Benden önce onların iyi olması geliyor. Hep gittiğim işim yok ne zaman iş bulursam o zaman çalışıyorum. Hastaneler parayla. Bu haldeyken bir de çocuklarım olunca çok zor. Daha güvensiz oluyor insan çocuklar olunca."* (Katılımcı 1)

> *"4 yaşında kızım var. Kendimi çok güvensiz hissediyorum. Para yok. Çocuk hastalansa hastaneye gidemiyorum. Hastaneye gitmek için para lazım. Tek başıma olsam neler yapardım ama çocuk var. Çocuk olmasa çalışırım. Şimdi tek kocam çalışıyor. Kocamla tek olsak daha kolaydı. Böyle güvensiz hissediyorum çocuk var diye. Çünkü ne para var ne de doktora gidebiliyoruz."* (Katılımcı 2)

> *"Çocuğum olmasa daha rahat olurdum. Çünkü ona bakmak için çalışmak istiyorum. Ama iş bulamıyorum ve daha küçük. Kocamın akrabalarına sordum ben çalışırsam bakar mısınız diye ama kabul etmediler. Daha güvensizim çocuğum olduğu için. Ona bakacak param yok çünkü işim yok. Sadece yardım parası var."* (Katılımcı 6)

Katılımcıların ifadeleri göçmen kadınların güvenlik algısını etkileyen diğer bir faktörün çocuklarının olması ve çocuk sayısı olduğunu desteklemiştir. Çocukları olduğu için çalışamamaları, çocukların bakımından yalnızca kendilerinin sorumlu olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra göçle beraber toplumsal cinsiyet rollerinde değişim yaşandığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kapsamında kadınlar sadece hane içindeki işlerden ve çocuk bakımından sorumlu olan kişiler olarak

konumlandırılırken; erkekler çalışıp para kazanan, ailesinin maddi giderlerini karşılayarak evine bakan kişiler olarak görülmüştür. Ancak katılımcılar ifadelerinde göç ettikten sonra iş bulup çalışmak istemeleri ve iş buldukça çalışmaları toplumsal cinsiyet kapsamındaki işbölümünün ve rollerin değiştiğini göstermektedir.

Göçmen kadınlar sağlık güvenliğinin hareketlilikteki rolü teması kapsamındaki söylemlerinin devamında sağlık konusunda kendilerini güvenliksiz hissetmeleri ve sağlık hizmetlerinden faydalanamamaları halinde bulundukları yerden başka bir yere göç edeceklerini ifade etmiştir. Diğer bir ifade ile sağlık güvensizliği, geleceğe yönelik göç planları üzerinde şekillendirici olabilmektedir.

> *"… 4-5 ay adet olmamama çözüm bulamadılar. Bu kadın hastalığı. Hem bu adet olmamaktan psikolojim de bozuluyor başka hastalıklar da oluyor… Hep para. Böyle olunca tabi güvensiz hissederim. Burada ilk zamanlar doktorlara gittim. Ama çok ilgilenilmiyor ve çok para. Şu an bazen Yunanistan'a gitmeyi düşünüyorum. Çünkü burada çok ilgilenmiyorlar yabancılarla ve sağlık hizmetleri her şey parayla."* (Katılımcı 1)

> *"…Rahimde kist varken gittim. Sonra adetim düzgünken bozuldu, iyileşmek yerine daha kötü oldu. Şimdi hastaneye gidemiyoruz. Çünkü para lazım. Güvensiz nasıl hissetmeyim hasta olduğum halde gidemiyorum. Burada ben hastalıklarımı tedavi yaptıramıyorum. Kocamın beli sıkıntı. O da tedavi olamıyor çünkü çok masraf tutuyor. Yardım eden yok. O düşse kalsa bir şey olsa ben ne yaparım? 4 yaşında çocuğa mı, kocaya mı, eve mi bakayım? Param yok ki başka ülkeye gideyim. Burada tedavi olmuyor ne bana ne kocama. Sağlık hizmetinden faydalanmamak göçmeyi etkiler ama para varsa. Param olsa imkân olsa başka ülkeye giderim. Çünkü burada düzgün tedavi olamıyoruz."* (Katılımcı 2)

> *"Hastaneye para ödemiyoruz, muayene bedava. İlaç alırken eczaneden yarısının parasını veriyoruz. Ama ayrımcılık yaptıkları için sağlık olarak güvenli hissetmiyorum… Burada hastanelerde kötü davranıyorlar. İmkân olsa, Suriye biraz daha iyi olsa ve savaş olmasa oraya dönmek isterim.*

Çünkü burada da hastanelerde kötü davranıyorlar, ayrımcılık var. Hem insanlar bizi istemiyor." (Katılımcı 4)

Katılımcı 3 de yukarıdaki katılımcılara benzer yorumlarda bulunarak "*Burada sağlık hizmetlerinden faydalanamıyorsam param da varsa giderdim"* ifadesini kullanmıştır. Katılımcıların söylemlerinde "para" kelimesi öne çıkmaktadır. Kendilerini sağlık konusunda güvenliksiz hisseden göçmen kadınlar, maddi imkânlarının uygun olması halinde bulundukları yerden başka bir yere göç edeceklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcı 4'ün ifadesinde "*Suriye biraz daha iyi olsa ve savaş olmasa oraya dönmek isterim*." demesi uygun şartlar oluştuğunda tersine göç gerçekleştirmeyi düşündüğünü göstermektedir. Sağlık hizmetlerinden faydalanmanın göç etme kararındaki etkisini daha net ortaya çıkarmak adına, mevcut durumda sağlık konusunda kendini güvende hisseden göçmen kadınların sağlık hizmetlerinden faydalanamamaları halinde göç edip etmeyecekleri sorulmuştur.

"…Güvensiz hissetmiyorum. Para vermeden doktora gidiyoruz. Eğer doktora gidemesem buradan gitmeyi düşünürdüm…" (Katılımcı 6)

"…Randevu alsak da acile gitsek de ücret almıyorlar. Eczaneden ilaç alırken az bir para alıyorlar, fark parası. 3 tl, 5 tl, 9 tl kadar. Hastalandığımızda kolayca doktora gidebiliyoruz. Güvenliksiz hissetmem için hiçbir neden yok. Halimizden memnunuz… Ama hastaysak ve bize burada bakmıyorlarsa, doktora gidemiyorsam buradan çıkmayı düşünürüm. Hastaysam bakmıyorlarsa ne yapacağım? Başka ülkeye giderim." (Katılımcı 9)

"… Bize burada çok iyi bakıyorlar. Hastaneler ücretsiz. İlaç alırken de çok az alıyorlarsa alıyorlar. Sağlık hizmetlerinden memnunum ve güvenli hissediyorum… Ama burada hiçbir şekilde sağlık hizmetlerinden faydalanamasam başka ülkeye giderim." (Katılımcı 10)

Bu söylemler doğrultusunda, göçmen kadınların sağlık hizmetlerinden faydalanamamalarının güvensizlik algılarını artırdığı, tersine ya da başka bir ülkeye göç etme eğilimlerini ortaya çıkardığı sonucuna varılmaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışma "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli" çerçevesinde, Edirne'de yaşayan göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişimlerinin güven(siz)lik algıları üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Sıklıkla Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde tartışılan güvenlik konusunu, "Eleştirel Güvenlik Yaklaşımı" bağlamında bireylerin güvenliğini esas alarak kamusal hizmetlerden faydalanma noktasında tartışmıştır. Bu tartışmada hizmetler konusu sağlık hizmetleri ile kısıtlı tutulmuştur. Bu bağlamda ilk olarak "Eleştirel Teori" ve "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli" derinlemesine incelenmiştir. Literatürde Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli çerçevesinde göçmen kadınların güvensizlik algısını sağlık hizmetleri odaklı ele alan ve bu bağlamda algı incelemesi gerçekleştiren benzer bir çalışmaya rastlanmamıştır. Dolayısıyla çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

İnsanlık tarihini etkileyen en önemli unsurlardan biri olan göç, çatışmaların meydana getirdiği güvenlik sorunları sonucunda ortaya çıkan bir olgudur. Güvenlik kavramının özünde "varlığını koruma ve devam ettirme" düşüncesi bulunmaktadır. Ancak güvenlik tanımı zamanla değişen şartlara paralel olarak dönüşüme uğramıştır. Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde güvenlik kavramı ilk olarak salt devlet odaklı olarak düşünülmüştür. Soğuk Savaş'ın son yıllarından itibaren çeşitlenen tehdit algıları, tek boyutlu olan güvenlik kavramını çok boyutlu bir olgu haline getirmiştir. Güvenlik olgusunun çok boyutlu niteliğe sahip olması geleneksel güvenlik anlayışının eleştirilmesiyle ortaya çıkan eleştirel teori ile gerçekleşmiştir. Eleştirel Güvenlik Çalışmaları öncülerinden Barry Buzan, Ken Booth ve Andrew Linklater devlet güvenliğinin yanı sıra toplum ve birey güvenliğini öne çıkarmıştır. İnsani güvenliğin kavramsallaşması ise BM 1994 İnsani Kalkınma Raporu ile gerçekleşmiştir. İnsanların güvenliklerini tehdit eden açlık, salgın hastalıklar, etnik çatışmalar, siyasi baskılar gibi sorunlara odaklanılarak geleneksel güvenlik yaklaşımlarının tek boyutlu (askeri güç odaklı) güvenlik anlayışından çok boyutlu yeni bir güvenlik anlayışına geçilmiştir. Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli çerçevesinde, tüm bu güvensizlik algısı yaratan faktörler bir çatı altında toplanmıştır: "çatışma". Ancak burada çatışmanın yalnızca silahlı çatışmalar ya da savaşlarda değil; gerilimlerde, anlaşmazlıklarda veya yarışmalarda da meydana gelebileceğini

işaret eden Ralf Dahrendorf'un (1959) çatışma tanımı benimsenmiştir. Çatışmalar kendisini güvensizlik algısı olarak göstermiş ve güvensizlik algısı oluşan bireyler daha güvenli bir yere gitme eğiliminde bulunmuştur. Teorik çerçeveyi oluşturan "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli" kapsamında zorunlu ve gönüllü göç ayrımı reddedilerek her seviyedeki çatışmanın, gerilimin ve anlaşmazlıkların hareketliliğe neden olduğu kabul edilmiştir (Tilbe ve Sirkeci, 2015: 1). Bu doğrultuda bu tez, ne göç ne de göçmen kavramını kategorilere ayırmış ve sınıflandırmıştır.

Kuramsal zemin ortaya konulduktan sonra, göç ve toplumsal cinsiyet çalışmaları, göçmenlerin sağlık hizmetlerine ulaşımına ve göçmen kadınların sağlık sorunlarına odaklanan çalışmalar ve algı çalışmaları üzerine literatür taraması yapılmıştır. Alandaki eksikler doğrultunda bahsedilen çalışma alanlarından faydalanan bu araştırma çok disiplinli bir bakış açısı ile hazırlanmıştır.

Edirne'de yaşayan göçmen kadınların deneyimlerine odaklanması nedeniyle veri toplama aşamasının oldukça önemli olduğu bu çalışmada, deneyimlere ulaşmak için tercih edilen veri toplama tekniği derinlemesine görüşmeler olmuştur. Görüşmecilere ulaşırken "kartopu yöntemi" kullanılmıştır. Öncelikle bir kişiyle görüşülerek daha sonra o görüşmecinin önerdiği başka bireylere ulaşılmıştır. Daha önceden Uluslararası Göç Örgütü'nün projesinde görev almış olmam görüşmelere katılacak bireylere ulaşılmasında kolaylık sağlamıştır. Sonuç olarak hedeflenen on kişi ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişiler, bulundukları yerde şiddetli çatışmanın var olması nedeniyle güvenliksiz hisseden ve güvenli olarak gördükleri Türkiye'ye göç eden kadınlardan oluşmaktadır. Diğer bir ifade ile hiçbir göç türü (gönüllü, zorunlu vb.) ya da göçmen sınıflandırması yapılmamış ve yalnızca "güvensizlik algısı" sonucunda göç eden göçmen kadınlar katılımcı grubunu oluşturmuştur. Gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda çalışma, alandan birinci el verileri analiz etmiş, bu özgünlüğü ile alana katkı sunmayı hedeflemiştir.

Görüşmeler yarı yapılanmış görüşme formu ile ve yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında yarı yapılandırılmış görüşmenin esneklik özelliğinden faydalanılarak görüşmenin akışına göre ayrıntılı bilgi almak amacıyla

katılımcılara görüşme formunda olmayan farklı sorular da yöneltilmiştir. Ses kaydı alınmasına müsaade eden katılımcılardan izin belgesi alınarak görüşme ses kaydına alınmıştır. Ses kayıtları daha sonra yazıya dökülmüştür. Ses kaydı alınmasını istemeyen kişilerle görüşme yapılırken olabildiğince detaylı not tutulmuştur. Tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş gönüllü onam formu alınmıştır. Ayrıca katılımcılar yabancı uyruklu olduğu için dil konusunda zorluklarla karşılaşıldığı durumlarda çocuklarından tercüme desteği alınmıştır. Tüm bu süreç kişilerin ruhsal ve fiziksel bütünlükleri gözetilerek, araştırmanın etik ilkelerini takip edilmesi ile gerçekleşmiştir.

Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler tematik analiz yöntemi ile incelenmiştir. Tematik başlıklar, teoriden ve görüşme sorularından kaynaklanan kodlar ve verilerden elde edilen yeni kodlar ışığında belirlenmiştir. Görüşme yapılan kişilerin kişisel bilgilerinin gizliliğine önem verilmiş ve isimleri gizlenerek "katılımcı" adı altında sunulmuştur. Belirlenen tema başlıkları, katılımcılarla gerçekleştirilen görüşmelerden doğrudan alıntılar yapılarak açıklanmış ve araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

Görüşmeler sonucu elde edilen bulgulardan bahsedecek olursak; Sirkeci, Utku ve Yüceşahin'in (2019) işaret ettiği gibi katılımcıların güvensizlik algılarıyla göç etme kararları arasında bir bağlantı olduğu görülmektedir. Literatürde olduğu gibi savaş, işsizlik, istihdam olanakları, sunulan hizmetlerin yetersizliği, siyasi korkular, ekonomik ve siyasal değişimler, ülkelerarası çatışmalar, iç savaşlar, daha iyi bir hayat isteği vb. nedenlerin göçe neden olduğu yeniden ortaya konulmuştur (Zhanadilova, 2018; Aksu ve Sevil, 2010). Cohen ve Sirkeci'nin (2011) belirttiği üzere işsizlik, sağlık ve eğitim sisteminin yetersizliği, etnik ayrımcılık, siyasi baskı ve asimilasyon çabaları güvensiz ortamı yaratabilecek unsurlar olarak işaret edilmiştir. Katılımcıların ifadeleri göz önüne alındığında "savaş", insani güvensizliğin en yoğun hali olarak kendini göstermiştir. İnsani güvensizlik algısı yaratan bu nedenler toplumdaki tüm bireylerin hareketlilik kararında etkili olan sebeplerdir. Ancak uzun süre göç çalışmalarında görünmez olan kadınların, sadece kadın olmalarından kaynaklanan göç nedenleri literatürde yeni yeni yer bulmaya

başlamıştır. Görüşmeler sonucunda kadınlara özgü güvensizlik yaratan nedenler; ataerkil bir toplum düzenin hâkim olması, kadına karşı şiddet, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılıklar ve kısıtlamalar olarak sunulmuştur. Böylece Buz'un (2007) işaret ettiği "bulundukları yerdeki baskıcı yapıdan kaçma, ailedeki konumu nedeniyle ayrımcılık görme, ataerkil bir toplumda yaşama ve kadınlardan beklenen toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği kısıtlamalar" gibi nedenler desteklenmiştir.

Göçmen kadınların göç etmek için Türkiye'yi seçmelerinde, bazen tek amacın savaştan kaçıp güvenlikli bir sığınak bulma doğrultusunda Türkiye'yi göç rotasında "kolay ulaşılabilen" destinasyon olarak görmeleri etkili olmuştur. Bireysel olarak çekici faktörler çerçevesinde ise Türkiye'de akrabalarının bulunması, eğitim ve din faktörleri öne çıkmıştır. Bu doğrultuda Türkiye hedef ülke olarak sunulmuştur. Ancak coğrafi konumun çekiciliği paralelinde katılımcıların Türkiye'yi Avrupa'ya gitmek için bir geçiş noktası olarak gördükleri anlaşılmıştır. Tepealtı'nın (2019) belirttiği gibi Türkiye hem hedef ülke özelliği taşımakta hem de coğrafi konumundan dolayı Avrupa ülkelerine geçmek isteyenler için transit bir ülke konumunda görülmektedir.

Gerek hedef ülke gerekse geçiş noktası olarak Türkiye'ye göç etmeye karar veren göçmen kadınların, göç sürecinde yaşadıklarını anlatan ifadeleri sahip oldukları hareketlilik sermayelerini ortaya koymuştur. Hareketlilik sermayeleri, yazarların göçün gerçekleştirilebilmesi için bireylerin ihtiyaç duydukları fiziksel, mali, beşerî ve toplumsal sermayeler olarak ele alınmaktadır (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019; Sirkeci, 2018). Katılımcıların ifadelerinde özellikle fiziksel ve mali sermayenin öne çıktığı görülmüştür. Bu bağlamda keşfedilen önemli noktalardan biri ise sahip olunan sermayeler doğrultusunda göçmen kadınların göç sürecinde sağlık bakımından etkilenmeleri arasındaki farklılıktır. Fiziksel sermayeye sahip olan göçmen kadınlar, zorlu şartlar barından göç sürecinde beden sağlığı, ruh sağlığı ya da hem beden hem de ruh sağlığı bakımından olumsuz etkilemiştir. Ancak mali sermaye sahibi olanlar yalnızca psikolojik olarak etkilenmiş ve göç ederken uçak kullanmaları dolayısıyla beden sağlığı açısından bir etkilenme söz konusu olmamıştır.

Güvenli bir yer arayışı sonucunda göç eden göçmen kadınların bir kısmı için göç sonrasında da olumsuz koşulların devam ettiği, bir kısmı içinse bulunduğu yerden daha güvenli olarak gördükleri Türkiye'de hayatlarından memnun oldukları öğrenilmiştir. Türkiye'deki yaşam koşullarından memnun olan, entegrasyon sorunu yaşamayan ya da az yaşayan göçmen kadınlar ekonomik durumları daha iyi olan kişilerdir. Ancak aktarılan ifadelerin çoğu entegrasyonun sağlanamadığını işaret etmektedir. Farklı zorluklarla mücadele eden göçmen kadınların öne çıkan ortak sorununun "ekonomik güvensizlik" olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra bazı katılımcılar hem göçmen hem de kadın olmanın kırılganlığını vurgulamıştır. Kendi yaşadığı toplumda ya da ülkede dezavantajlı olan kadınlar, daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek için göç ettiği yerde hem "kadınlık" hem de "göçmenlik" statülerinden dolayı daha donanımsız ve savunmasız kalmıştır.

Göçmen kadınların hayatlarından memnun olmalarında ve kendilerini güvenliksiz hissetmemelerinde sağlık hizmetlerine erişimin ve sağlık hizmetlerinden faydalanmanın etkisini anlamak adına yöneltilen sorular sonucunda, sağlık hizmetlerine erişimde engellerle karşılaşılmasının ve sağlık hizmetlerinden faydalanamamanın güvensizlik algısını artırdığı ortaya çıkmıştır. Sağlık hizmetlerine erişim hakkı, hiçbir ayrımcılık gözetmeksizin tüm bireylerin hakkıdır. Ancak çeşitli faktörlerin sağlık hizmetlerine erişimi etkilediği bilinmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen görüşmelerde sağlık hizmetlerine erişim bariyerleri; dil engeli, sağlık hizmetlerinin maliyeti, ayrımcılık, sağlık personeline olan güvensizlik olarak ortaya konulmuş ve Beşer ve Tekkaş Kerman'ın (2017) çalışmasında yer alan yapısal, bireysel ve hizmet sunandan kaynaklı engeller desteklenmiştir. Göçmen kadınlar Türkçe öğrenmeye çalışarak, sağlık hizmetlerinden faydalanacakları zaman daha iyi Türkçe bilen çocuklarından tercüme desteği alarak ya da hastanelerdeki tercümanlardan yararlanarak sağlık hizmetlerine erişimde karşılaşılan dil engelini ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Ancak katılımcıların ifadelerine göre hastanelerdeki tercüman sayısının dil bariyerini ortadan kaldırmak için yetersiz olduğu ortaya çıkmıştır. Dil bilmemenin yanı sıra yabancı uyruklu oldukları için ayrımcılığa uğrayan göçmen kadınlar, sağlık personelinin özensiz davranışlarıyla karşılaşmıştır. Genç'in (2016) ifade ettiği üzere, göçmenler yerleştikleri toplumun dilini

öğrenmekte gecikmekte ve dil engelinin çeşitli olumsuz sonuçları doğrultusunda sisteme olan güvenini kaybedebilmektedir.

Ekonomik durumu daha iyi olan katılımcılar, sağlık hizmetlerine erişimde daha az engelle karşı karşıya kalmıştır. Ancak daha dar gelirli ve yardıma muhtaç olan göçmen kadınlar hem hizmet maliyetlerini karşılarken zorlanmış hem de ayrımcılığa uğramıştır. Hizmet maliyetlerinin yüksek oluşu, dar gelirli göçmen kadınların polikliniklerden ziyade acilden tedavi olmayı tercih etmelerine sebep olmuştur. Burada dikkat çekilmesi gereken bir nokta vardır: Göçmenlerin yasal statüleri ya da statüsüzlükleri. Bu çalışmada, Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli benimsenmiş ve bu kapsamda kaçak göçmen, sığınmacı, mülteci, düzensiz göçmen ve göçmen işçi gibi tanımlar idari kararların ürettiği yapay sınıflandırmalar olarak kabul edilmiştir (Sirkeci, Utku ve Yüceşahin, 2019; Atilla Demir ve Yazgan, 2019). Ancak idari kararların ürettiği yapay sınıflandırmalar sonucunda farklı statülere sahip olan göçmenlerin, sağlık hizmetlerinden faydalanırken farklı uygulamalarla karşılaştıkları keşfedilmiştir. Geçici koruma statüsüne sahip göçmenler, kayıt olunan veya geçici koruma kartı alınan ilde bulunmak şartıyla sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanmaktadır. 24/12/2019 tarihinde 6458 sayılı YUKK'da yapılan sağlık sigortalarına ilişkin yeni bir düzenlemeyle beraber, "sağlık güvencesi olmayan ve ödeme gücü bulunmayan uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerinin ise genel sağlık sigortalarının, uluslararası başvuru kaydından itibaren bir yıl süreyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanacağı" ifade edilmiştir. Özel ihtiyaç sahipleri ve İçişleri Bakanlığınca sigorta kaydının devamı uygun görülen yabancılar için bir yıllık süre sınırının aranmayacağı belirtilmiştir. Bu düzenleme her ne kadar özel ihtiyaç sahipleri ve İçişleri Bakanlığınca sigorta kaydının devamı uygun görülen yabancılar için bir yıllık süre sınırının aranmayacağını içerse de katılımcıların aktardıkları ifadelerde bir yıl sonra genel sağlık sigortalarının sonlandığı yer almaktadır. Belgesiz göçmenler ise herhangi bir sağlık hizmetinden ücretsiz faydalanamamaktadır. Uluslararası koruma ve geçici koruma statü sahibi olan yabancılar belirli koşullar çerçevesinde, kanunlar ve projeler sayesinde sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanabilirken belgesiz (kayıt dışı) olan göçmenler bu imkâna sahip değildir. Belgesiz göçmenlerin hastanelerde acil durumlar haricinde

sağlık hizmetlerine erişimleri neredeyse yok denecek kadar azdır. Ayrıca uluslararası koruma başvurusu sahibi olan yabancıların (mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri) aldıkları sağlık hizmeti bedeli SGK tarafından ödenirken; geçici koruma statüsünde bulunan Suriyelilerin sağlık hizmetlerine ulaşımı sonucunda ortaya çıkan harcamalar Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından karşılanmaktadır. Belgesiz göçmenler ise harcamalarını kendileri karşılamak zorunda kalmaktadır. Bunların yanı sıra belgesiz göçmenlerin sağlık hizmetlerine başvurduklarında kolluk kuvvetlerine ihbar edilme durumu da söz konusu olabilmektedir. Yakalanma korkusu içerisinde olan belgesiz göçmenler sağlık hizmetleri almaktan vazgeçmektedir.

Katılımcıların aktardıkları ifadelere göre, uluslararası koruma statüsü daha zor kazanılan bir statüdür. Başvuru yapılması ardından yıllarca beklemek zorunda kalınabilmektedir. Göçmenlerin sahip oldukları yasal statüleri ya da belgesiz olmaları sağlık hizmetlerinden eşit şekilde yararlanmalarının önüne geçmektedir. Geçici koruma statüsüne sahip göçmenler, sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak faydalanma konusunda en avantajlı olan yasal statü sahipleri olarak görülmektedir. Geçici koruma altında bulunan göçmen kadınların rahatsızlıklarının ivediliğine göre poliklinik ya da acili tercih etmeleri bu durumu desteklemektedir. Ayrıca poliklinik ya da acilde tedavi tercihleri haricinde, katılımcılarının çoğunun aile sağlık merkezleri hakkında bilgi sahibi olması ve aile sağlık merkezlerinin hizmetlerinden faydalanmaları, göçmen kadınların sağlık hizmetlerine ilişkin bilgi sahibi olduklarını göstermektedir.

Sağlık hizmetlerine erişimi etkileyen tüm bu faktörler sonucunda göçmen kadınların hangi sağlık hizmetlerinden faydalandıkları araştırılmıştır. Göçmen kadınların en çok mücadele ettikleri sağlık sorunu kadın hastalıklarıdır. Ayrıca yasal statü sahibi olan göçmen kadınların, sağlık hizmetlerini daha çok sağlık ocakları ve Devlet Hastanesi'nden almayı tercih ettikleri ve bu tercihi maddi imkânların şekillendirdiği ortaya çıkmıştır. Katılımcıların faydalandıkları sağlık hizmetlerini anlatırken sıklıkla çocuklarından bahsetmeleri dikkat çekmiştir. Toplumsal cinsiyet kalıplarında yer alan çocukların bakımından daha çok kadınların sorumlu olduğu

düşüncesi kadın göçmenlerin hayatlarında oldukça belirgin gözükmektedir. Bu doğrultuda göçmen kadınların güvenlik algısını etkileyen diğer bir faktörün çocuklarının olması ve çocuk sayısı olduğu keşfedilmiştir. Ayrıca göçle beraber toplumsal cinsiyet rollerinde değişim yaşandığı görülmektedir. Toplumsal cinsiyet kapsamında kadınlar sadece hane içindeki işlerden ve çocuk bakımından sorumlu olan kişiler olarak konumlandırılırken; erkekler çalışıp para kazanan, ailesinin maddi giderlerini karşılayarak evine bakan kişiler olarak görülmüştür. Ancak katılımcıların göç ettikten sonra iş bulup çalışmak istemeleri ve çocuklarına bakabilmek için iş buldukça çalışmaları toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimi işaret etmektedir.

Göç, tüm bireyler için travmatik bir süreçtir. Ancak toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle karşılaşılaşılan sosyal ve psikolojik sorunlar sonucunda bu süreç kadınlarda daha derin izler bırakmaktadır. Sağlık hizmetlerine erişim en temel insan haklarından biri olarak düşünülse de katılımcıların söylemlerinden anlaşılacağı üzere, bu hizmetleri alırken zaman zaman ayrımcı muameleler ile karşılaşabilinmektedir. Bu doğrultuda katılımcılara sağlık hizmetlerinden faydalanma/ faydalanamama durumlarının göç kararlarında etkili olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcıların Türkiye'ye göç etmelerinde doğrudan ve yalnızca sağlık hizmetlerinden faydalanmamanın etkili olmadığı, çeşitli faktörler sonucu Türkiye'ye geldikleri; ancak sağlık konusunda kendilerini güvenliksiz hissetmeleri ve sağlık hizmetlerinden faydalanamamaları halinde bulundukları yerden başka bir yere göç edeceklerini keşfedilmiştir. Diğer bir ifade ile sağlık güvensizliği, geleceğe yönelik göç planları üzerinde şekillendirici bir etkiye sahiptir. Kendilerini sağlık konusunda güvenliksiz hisseden göçmen kadınlar, maddi imkânlarının uygun olması halinde bulundukları yerden başka bir yere göç edeceklerini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, göçmen kadınların sağlık hizmetlerinden faydalanamamalarının güvensizlik algılarını artırdığı, tersine ya da başka bir ülkeye göç etme eğilimlerini ortaya çıkardığı ortaya konulmuştur.

Çalışma hedeflediği üzere, "Çatışma ve Göç Kültürleri Modeli" çerçevesinde, Edirne'de yaşayan göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişimlerinin güven(siz)lik algıları üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Ancak çalışmanın

kırılgan bir grupla ve hassas bir konu üzerine yürütülmesi, katılımcıların yabancı uyruklu olması veri toplamayı güçleştirmiştir. Katılımcılarla gerçekleştirilen devam görüşmeleri ile güven ilişkisi oluşturulmuş fakat yine de bazı sorular belli sınırlar bağlamında cevaplandırılmıştır. Bu sınırlar bağlamında ulaşılan bulgular ile çalışma tamamlanmıştır.

Bu tez, Edirne'deki göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişimine yönelik güven(siz)lik algılarını ortaya koymuştur. Göçmen kadınlar, bireysel güvensizlik sonucunda sağlık hizmetlerinden yararlanamamakta ve sağlık hizmetlerinden faydalanamadıklarında da güvensizlik algıları artmaktadır. Bu bağlamda ileriki çalışmalar, Edirne ili dışında göçmen kadınların sağlık hizmetlerine erişiminin aynı sonuçlar doğurup doğurmadığını, sağlık alanı dışında farklı hizmet alanlarının güvensizlik algısı üzerindeki rolünü, çocuklarının sağlık durumunun ailenin göç etme kararındaki etkisi gibi konuları inceleyebilirler.

6. KAYNAKÇA

Akıncı, Z. (2005): "Nitel Araştırma Teknikleri" (Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).

Aksu, H. ve Sevil, Ü. (2010): "Göç ve Kadın Sağlığı", *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:3, ss: 134-138.

Aksu, M. ve Turhan, F. (2012): "Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik", *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2, ss: 69-80.

Aktar, A. (2012): *Varlık Vergisi ve 'Türkleştirme' Politikaları*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Aktel, M. ve Kaygısız, Ü. (2018): "Türkiye'de Göç Yönetimi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 23, Sayı:2, ss: 579-604.

Araç, M. S. (2019): "Siyasal Şiddet Ekseninde Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Türkiye'de Mültecilik" (T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi)

Arastaman, G. , Öztürk Fidan İ. ve Fidan, T. (2018): "Nitel Araştırmada Geçerlik ve Güvenirlik: Kuramsal Bir İnceleme", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, ss: 37-75.

Arıdemir, H. ve Acar, A. (2018): "Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına Yönelik Sürekliliğin I.Körfez Savaşı Bağlamında Değerlendirilmesi", Akademik *Bakış Dergisi*, Sayı: 65, ss: 82-93.

Arpat, B. ve Nurdoğan, A. K. (2020): *Güncel Sosyoloji Araştırmaları* içinde "Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Sunulan Sağlık Hizmetlerinin Değerlendirilmesi" (Editör: Mustafa Talas), İKSAD, ss: 205-238.

Arslan, D. A. (2018): *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri* içinde "Bilimsel Araştırma Süreci ve Araştırma Teknikleri" (Editör: Durmuş Ali Arslan), Paradigma Akademi, ss: 63-87.

Atilla Demir, S. ve Yazgan, P. (2019): "Göç Çatışma Modeli Temelinde Hedef Ülkedeki Güvensizlik Algısına Yönelik Analitik Bir Çerçeve: Göçmen Destek Grupları, Pozitif Psikolojik ve Sosyal Sermaye", *Göç Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 2, ss: 229-248).

Aydoğan, S. ve Metintaş, S. (2017): "Türkiye'ye Gelen Dış Göç ve Sağlığa Etkileri", *Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, ss: 37-45.

Aykaç, B., Gençtürk, B. ve Kılıç, M. (2018): *I. Uluslararası Göç ve Mülteci Kongresi Bildirileri* içinde "Mültecilerin Aile Yapıları Bağlamında Türk Kültürüne İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi" (Editör: Ali Ertuğrul ve Mehmet Emin Uludağ), Düzce Üniversitesi, ss: 499-518.

Bakan, S. ve Şahin, S. (2018): "Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler", *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, Cilt: 4, Sayı: 2, ss: 135-152.

Baltacı, A. (2019): "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, ss: 368-388.

Barbak, A. (2018), "Değişen Güvenlik Anlayışı ve Devlet", https://www.academia.edu/ 36211958/DEVLET_VE_DE%C4%9E%C4%B0%C5%9EEN_G%C3%9CVENL%C4%B0K_ANLAYI%C5%9EI (Erişim Tarihi: 27.12.2019).

Bayındır Goularas, G. ve Sunata, U. (2015): "Türk Dış Politikasında Göç Ve Mülteci Rejimi", *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:1, ss: 12-40.

Bayraktar, H. (2007): "Kırım ve Kafkasya'dan Adana Vilayeti'ne Yapılan Göç ve İskânlar (1869-1907)", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 22, ss: 405-434.

Beşer, A. ve Tekkaş Kerman, K. (2017): "Göç Eden Bireylerin Öncelikli Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmetine Ulaşımdaki Engeller", *Turkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*, Cilt: 3, Sayı: 3, ss: 143-148.

Biehl, K. ve Danış, D. (2020): *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları* içinde "Giriş: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları" (Der. Kristen Biehl ve Didem Danış), Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR) ortak yayını, ss: 8-17.

Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara (UNICANKARA), *Belgeler*, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin134.pdf (Erişim Tarihi: 05.02.2020).

BM 1325 Eylem Planı, "BMGK 1325", http://bm1325eylemplani.org/#:~:text=Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%201325%20say%C4%B1l%C4%B1%20G%C3%BCvenlik,%C3%B6nlenmesi%2C%20y%C3%B6netilmesi%20ve%20%C3%A7%C3%B6z%C3%BClmesiyle%20ilgili (Erişim Tarihi: 16.05.2021).

Born, H. (2003): *Güvenlik Sektörünün Parlamenter Gözetimi, İlkeler, Mekanizmalar ve Uygulamalar* (Çeviren: Esra Ortakan Kaliber ve Alper Kaliber), PAB-DCAF Yayını: Cenevre (ISSN: 9758112430; 9291421812).

Brassey, L. (2013): "1878 Yılı Edirne İzlenimleri", *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* (Çeviren: Soner Tursun), Cilt: 3, Sayı: 6, ss: 195-203.

Brauch, H. G. (2008): "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 5, Sayı: 18, ss:1-47.

Braun, V. ve Clarke, V. (2006): "Using Thematic Analysis in Psychology", *Qualitative Research in* Psychology, Volume: 3, Issue: 2, pp: 77-101.

Braun, V. ve Clarke, V. (2017): "Thematic Analysis", *The Journal of Positive Psychology*, Volume: 12, Issue: 3, pp: 297-298. DOI: 10.1080 / 17439760.2016.12626 13.

Buz, S. (2007): "Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Cilt: 18, Sayı: 2, ss: 37-50.

Büyük, O. (2009): "Şer'iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Ortalarında Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayat", (T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilimdalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi), http://193.255.140.18/Tez/0075343/METIN.pdf (Erişim Tarihi: 19.02.2020).

Cebeci, S. (2014): *Bilimsel Araştırma Ve Yazma Teknikleri*, Alfa Yayınları, 4. Basım: İstanbul.

Ceylan, A. ve Uslu, İ. (2019): "Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelen Kitlesel Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri", *Recent Period Turkish Studies*, Sayı: 36, ss: 199-221.

Cohen, J. H. ve Sirkeci, İ. (2011): *Cultures of Migration: The Global Nature of Contemporary Movement*, University of Texas Press Austin.

Connell, W. R. (2016): *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Toplum, Kişi ve Cinsel Politika* (Çeviren: Cem Soydemir), Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Coşkun, E., Sarıalioğlu, Ö. ve Dinçer, C. G. (2020): "Göç Araştırmalarında Söylem, Yöntem ve Etik: Feminist Bir Yöntem Mümkün Mü?", *Fe Dergi*, Cilt: 12, Sayı: 1, ss: 70-81.

Council Of Europe, "*Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi*", https://rm.coe.int/1680462545 (Erişim Tarihi: 05.04.2021).

Council Of Europe, "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi", https://rm.coe.int/1680462545 (Erişim Tarihi: 18.04.2021).

Crawley, H. ve Skleparis, D. (2018): "Refugees, Migrants, neither, both: Categorical Fetishism and the Politics of Bounding in Europe's 'Migration Crisis'.", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume: 44, Issue: 1, pp: 48-64, Web. 20 Temmuz 2019.

Creswell, J.W. (2016): *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, Çeviren: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, 3. Baskıdan Çeviri, Siyasal Kitabevi: Ankara.

Çakran, Ş. ve Eren, V. (2017): "Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması", *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 39, ss: 1-30.

Çarpar, M. C. (2020): "Sosyolojide İki Niteliksel Desen: Fenomenolojik ve Etnografik Araştırma", *The Journal of Social Science*, Cilt: 4, Sayı: 8, ss: 689-704.

Çavuşoğlu, H. (2007): "Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri", *Bilig*, Sayı: 41, ss: 123-154.

Danıştay, *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi,* https://www.danistay.gov.tr/upload/ insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf (Erişim Tarihi: 04.02.2020).

Dedeoğlu, S. ve Ekiz Gökmen, Ç. (2011): *Göç ve Sosyal Dışlanma Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar*, Efil Yayınevi, 1.Basım: Ankara.

Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015): "Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi", *Birey ve Toplum Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, ss: 23-62.

Dorn, W. (2011): "Human Security: An Overview", https://walterdorn.net/23-human-security-an-overview (Erişim Tarihi: 26.12.2019).

Ecevit, Y. (2003): "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?", *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 4, ss: 83.88.

Edirne Haritası, https://www.turkiye-rehberi.net/edirne-haritasi.asp (Erişim Tarihi: 27.04.2021).

Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, *Edirne'nin Tarihi*, http://etso.org.tr/site/edirne/edirnenin-tarihi (Erişim Tarihi: 18.02.2020).

Edirne Vergi Dairesi Başkanlığı, *Edirne'nin Yaşadığı İşgaller-Dört İşgal Dönemi*, http://www.edirnevdb.gov.tr/kultur/isgaldonemi.html (Erişim Tarihi: 20.02.2020).

Efe, H. (2018): "Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de Yaşanan Göçler ve Etkileri", *Sosyal Bilimler Metinleri*, Sayı: 1, ss: 16-27.

Emeklier, B. ve Sandıklı, A. (2012): *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri* içinde "Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm", Bilgesam Yayınları, ss: 3-67.

Erdem, E. İ. (2016): "İnsani Güvenlik Kavramı Bağlamında Çevre Güvenliği", *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 19 , ss: 255-277.

Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B. (2013): "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 62, Sayı: 4, ss: 1007-1062.

Eroğlu Utku, D. (2017): *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kuramları ve Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar* içinde "Eleştirel Güvenlik Perspektifinden Göç ve Güvenlik İlişkisi" (Edt. Nergiz Özkural Köroğlu ve Sibel Turan), ss: 97-116, Londra: Transnational Press London.

Eroğlu Utku, D. (2021): *Uluslararası Göç* içinde "Eleştirel Güvenlik: "Tehdit" Eden Göçmenden "Referans Objesine" Göç ve Güvenlik İlişkisi"

(Hazırlayanlar: Z. Banu Dalaman, Deniz Yetkin Aker, Deniz Eroğlu Utku, M. Gökay Özerim), Transnational Press London, ss: 105-119.

Eroğlu Utku, D. ve Soyer, B. (2019): *Kentleşme ve Yerelleşme Sürecinde Edirne Monografisi* içinde "Göç Kültürleri ve Çatışma Bağlamında Edirne İlinin Nüfusu Üzerinde Göçün Etkisinin İncelenmesi" (Edt. Mahmut Güler ve Seyhan Bilir Güler), ss: 45-72, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları: İstanbul.

Ertem, M. ve Keklik, K. (2019): *Göç ve Sağlık* içinde "Türkiye'de Göç Olgusu ve Göçmenler" (Edt. Yıldız Pekşen, Fatih Kara, Murat Topbaş, Melikşah Ertem ve Özlem Boztaş), T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1147, Ankara.

Esentürk, O. K. ve Güngör, N. B. (2019): "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Yöneticiliğe Yönelim Nedenleri", *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, Cilt:17, Sayı: 4, ss: 250- 264.

Euronews, https://tr. euronews.com/2019/08/02/bakan-soylu-92-bin-suriyeliye-vatandaslik-verildi-suleyman-soylu (Erişim Tarihi: 28.04.2021).

Galea, M. (2018): "The Two Faces of Spirituality in Time of Traumatic Loss: A Thematic Analysis Study", *Open Journal of Social Sciences,* 6(8), 49-63.

Genç, H. D. (2016): "Göçmenlik, Dil Engeli ve Sağlık Hizmetleri", *Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, Cilt: 40, Sayı: 3, ss: 44-47.

Genç, H. D. ve Öztürk, D. (2016): "Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar: Mevcut Durumları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Liberal Düşünce Dergisi*, Yıl: 21, Sayı: 84, ss: 67-91.

Giddens, A. (2013): *Sosyoloji*, Kırmızı Yayınları, 1. Baskı: İstanbul.

Göç Terimleri Sözlüğü (Editörler: Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath), 2. Basım, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_ turkish_2ndedition.pdf (Erişim Tarihi: 27.01.2020).

Gökalp Aras, N. E. (2013): "A Multı-Level And Multı-Sıted Analysıs Of The Erropean Unıon's Immıgration And Asylum Policy Concerning Irregular Migration And Its Implications For Turkey: Edirne And Izmir As Two Major Gateway Cities", Middle East Technical University (The Degree Of Doctor Of Philosophy In Sociology).

Gönül, S. (2020): *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları* içinde "Zorunlu Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Suriyeli Kadınların Evlilik Deneyimleri" (Der. Kristen Biehl ve Didem Danış), Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR) ortak yayını, ss: 80-100.

Gümüş, Y. ve Bilgili, N. (2015): "Göçün Sağlık Üzerindeki Etkileri", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt:18, Sayı: 1, ss: 63-67.

Hanbay Çakır, E. ve Karabacak, H. (2019): *Mülteci Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Temelli Ayrımcılık ve Şiddetle Mücadele*, Şen Matbaa: Ankara.

Hatipler, M. (2018): "Cumhuriyet Dönemi Balkan Göçlerinin Sosyal Politikalar İle İlişkileri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 2, ss: 423-445.

Hourani, G. And Sensenig-Dabbous, E. (2007): "Insecurity, Migration and Return: The Case of Lebanon following the Summer 2006 War", *CARIM Research Reports*, No: 2007/01, RSCAS, European University Institute.

IOM, "*Social Determinants of Migrant Health",* https://www.iom.int/social-determinants-migrant-health (Erişim Tarihi: 12.04.2021).

İçduygu, A. , Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014): *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-ötesi Dönüşümlere,* MiReKoç Proje Raporları 1, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi: İstanbul.

İçduygu, A. ve Aksel, D. (2013): "Turkish Migration Policies: A Critical Historical Retrospective", *Journal of International Affairs*, Cilt: 18, Sayı: 3, ss: 167-190, https://dergipark.org.tr/tr/pub/perception/issue/48972/624814.

İçduygu, A. ve Kirişçi, K. (2009): *Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration In Turkey*, İstanbul Bilgi University Press: İstanbul.

İçduygu, A. ve Sert, D. Ş. (2015): The Changing Waves of Migration from the Balkans to Turkey: A Historical Account, In: Vermeulen, H., Baldwin-Edwards, M.&Van Boeschoten R. (Ed.), Migration in the southern Balkans, London: SpringerOpen, https://www.researchgate.net/publication/284897275_The_Changing_Waves_of_Migration_from_the_Balkans_to_Turkey_A_Historical_Account.

İçduygu, A. ve Yükseker, D. (2012): "Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Re-Presentation in the Creation of a Migratory Phenomenon", *Population, Space and Place*, Cilt:18, Sayı: 4, ss: 441-456.

İnce, C. (2019): "Göç Kuramları ve Suriye Göçü Üzerine Bir Değerlendirme", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 18, ss: 2579- 2615.

İnliceliler, N. D. (2019): "1923 Yılından Bugüne Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları ve Sosyal-Ekonomik Etkileri" (Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).

İpek, N. (1999): *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri (1877-1890)*, Türk Tarih Kurumu, 1. Baskı, Ankara.

İstanbul Tabip Odası (2020): "Pandemi Sürecinde Göçmenler ve Mültecilerle İlgili Durum", https://www.istabip.org.tr/koronavirus/Haberler/5718/saglik-calisanlari (Erişim Tarihi: 13.04.2021)

Joffe, H. (2012) : *Thematic Analysis* içinde "In Qualitative Research Methods in Mental Health and Psychotherapy: A Guide for Students

andPractitioners" (Editor: David Harper ve Andrew Thompson), Vol: 1, pp: 209-223, https://www.academia.edu/26140328/Thematic_Analysis.

Kara, P. ve Nazik, E. (2018): "Göçün Kadın ve Çocuk Sağlığına Etkisi", *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, ss: 58-69.

Karabulut, B. (2009): "Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler: Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: 6, Sayı: 23, ss: 1-11.

Karadağ, Ö. & Altıntaş, K. H. (2010): "Mülteciler ve Sağlık", *TAF Preventive Medicine Bulletin,* 9(1), 55-62.

Karataş, Z. (2015): "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmacıları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, ss: 62-80.

Karpat, K. (2015): "Önsöz" (Derleyen: M. Murat Erdoğan ve Ayhan Kaya) *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* içinde "(XXIII-XL.)", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Kılınç, A. (2018): "Sınır Aşan Göçler: Mülteci Sorunu ve Göç Yönetimi", Ombudsman Akademik, Sayı: 8, ss: 75-102 (ISSN: 2148-256X).

Kirişçi, K. (2000): "Disaggregating Turkish Citizenship and Immigration Practices", *Middle Esatern Studies*, Cilt: 36, Sayı: 3, ss: 1-22.

Kirişçi, K. (2002): *Justice and Home Affairs Issues in Turkish-EU Relations*, TESEV Publications, İstanbul.

Kirişçi, K. (2007): "Turkey: A Country of Transition from Emigration to Immigration", Mediterranean Politics, Cilt: 12, Sayı: 1, ss: 91-97.

Kocadal, F., Tekin, N. E., Gökşin, S., Erbaş, U. E. (2019): "Göçmenlere Uygulanan Sağlık Politikaları", Konak Sağlık ve Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:2, https://konak dergisi.hayatvakfi.org.tr/2019/04/24/gocmenlere-uygulanan-saglik-politikalari/ (Erişim Tarihi: 05.02.2020).

Kolasi, K. (2014): *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Teorik Değerlendirmeler* içinde "Eleştirel Teori ve Güvenlik: Kimin İçin Güvenlik?" (Der. Emre Çıtak ve Osman Şen), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Yayınevi.

Kurtuldu, K. ve Şahin, E. (2018): "Göçün Kadın Yaşamı ve Sağlığı Üzerine Etkileri", Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, ss: 37-46.

Maguire, M. & Delahunt, B. (2017): "Doing a Thematic Analysis: A Practical, Step-by-Step Guide for Learning and Teaching Scholars", All Ireland Journal of Higher Education, 9(3), 3351-3364.

Mandacı, N. ve Özerim, G. (2013): "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 39, ss: 105-130.

Mazlum, G. (2017): "Mübadil Kent Edirne-3", Hudut Gazetesi, http://www.hudutgazetesi.com/haber/37533/mubadil-kent-edirne-3.html (Erişim Tarihi: 17.12.2020).

Mercan, S. (2016): "Geri Kabul Anlaşması ve Mülteci Krizi Etkisinde Türkiye-AB İlişkileri", *EURO Politika*, Sayı: 2, ss:12-19.

Merriam, S. B. (2013): *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*, Çeviren: Selahattin Turan, 3.Baskıdan Çeviri, Nobel Yayınları: Ankara.

Ministry of Foreign Affairs [MFA], https://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa#:~:text=Almanya%2C%20Andorra%2C%20Arnavutluk%2C%20Avusturya,%2C%20Litvanya%2C%20L%C3%BCksemburg%2C%20Macaristan%2C (Erişim Tarihi: 21.04.2021).

Mülteci Hakları Merkezi (2017a): "Türkiye'de Uluslararası Koruma Prosedürü HAKLAR ve YÜKÜMLÜLÜKLER", https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar/MHM-13.pdf (Erişim Tarihi: 08.04.2021).

Mülteci Hakları Merkezi (2017b): "Türkiye'de Uluslararası Koruma Arayan Kişiler İçin SAĞLIK HİZMETLERİ", https://multecihaklari.info/wp-content/uploads/2018/11/IP-HEALTH-TURKISH.pdf (Erişim Tarihi: 12.04.2021).

Mülteci Hakları Merkezi, 2017c: "Suriye'den Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye'deki SAĞLIK HİZMETLERİ", https://www.mhd.org.tr/images/yayinlar /MHM-4.pdf (Erişim Tarihi: 12.04.2021).

Mülteci"BASIN AÇIKLAMASI: AB-Türkiye Geri Kabul Anlaşması'nın Gölgesinde 18 Aralık Dünya Göçmenler Günü", http://www.multeci.org.tr/ haberler/basin-aciklamasi-ab-turkiye-geri-kabul-anlasma sinin - golgesinde-18 - aralik-dunya-gocmenler-gunu/ (Erişim Tarihi: 28.04.2021).

Nazır B. (2016): *Osmanlı'ya Sığınanlar (Macar ve Polonyalı Mülteciler)*, Yeditepe Yayınevi, 4. Baskı.

Neuman, W. L. (2014): *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I-II* (Çeviren: Sedef Özge), Yayınodası Yayıncılık, I. Cilt, 7. Baskı: Ankara.

Ölmez Kıyıcı, G. ve Kaygısız, U. (2018): "Avrupa Birliği'nin Geri Kabul Anlaşmalarının Avrupa Birliği Göç Politikaları ve İnsan Hakları Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 25, ss: 467-484.

Önder, S. (1990): "Balkan Devletleriyle Türkiye Arasındaki Nüfus Mübadeleleri (1912-1930)", (T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi)

Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2016): "Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 43, ss: 2063-2072).

Özey, R. (2002): "19. Asırda Edirne Vilayeti Coğrafyası", *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı: 6, ss: 1-36, İstanbul.

Özgülnar, N. (2016): *Savaş, Göç ve Sağlık* içinde "Kadınların Sorunları", Türk Tabipleri Birliği Yayınları, ss: 52-56, Ankara (ISBN 978-605-9665-01-8).

Özkösedağ, Ö. (2017): "Değişen Güvenlik Anlayışının Uluslararası Örgüt Örnekleri Üzerinden Analiz Edilmesi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 25, ss: 99-148.

Özlem, K. (2019): "Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi İle Türkiye-Yunanistan Nüfus Mübadelesi Arasındaki Etkileşimin Değerlendirilmesi", *International Journal of Social Inquiry*, Cilt: 1, Sayı: 12, ss: 219-238.

Parlak Börü, Ş. (2017): "Kadının Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Özel Sayı: 53, ss: 43-63.

Polat, D. Ş. (2017): Devlet Doğasının Değişimi: Güvenliğin Sınırları içinde "Ulus-Devletin Değişen Doğası ve Ulusal Güvenliğin Dönüşümü" (Editör: Tolga Sakman), TASAM Yayınları, ss: 81-99.

Resmi Gazete (2017): "Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı HakkındaYönetmelik",https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/20170713-3.htm (Erişim Tarihi: 13.04.2021).

Rumelili, B. ve Karadağ, S. (2017): "Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar", *Toplum ve Bilim Dergisi*, İletişim Yayınları, Sayı: 140, ss: 69-93.

Sancak, K. (2013): "Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü", *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 6, ss: 123-134.

Sayın, A. (2021): "İstanbul Sözleşmesi", British Broadcasting Corporation (BBC), https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-56492232 (Erişim Tarihi: 05.04.2021).

Servantıe, D. (2017): *Türkiye-AB Mülteci Sözlüğü*, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, https://www.ikv.org.tr/images/files/multecisozlugu.pdf (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

Sezgin, İ. (2006): "XVIII. Asırda Edirne'nin İktisadi ve Ticari Durumu", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, ss: 27-35.

Sıhhat Project (2021): "Sıhhat Projesi", http://www.sihhatproject.org/ (Erişim Tarihi: 12.04.2021).

Sirkeci, I. and P.L. Martin (2014): "Sources of Irregularity and Managing Migration: The Case of Turkey", Border Crossing, *Transnational Press London*, 4(1–2): 1–16.

Sirkeci, İ. (2012): "Transnasyonal Mobilite ve Çatışma", *Migration Letters*, Cilt: 9, Sayı: 4, ss: 353-363.

Sirkeci, İ. (2018): *Göçün 3 KA'sı*. içinde "Dünyaya ve Türkiye'ye Sosyolojik Bakış: Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Paneller Dizisi I-II" (Uğuzman T, Fırıncı Orman T, Coşkun Ç, Karan O, Özüz E). Başkent Üniversitesi Geliştirme Vakfı İktisadi İşletmesi. Ankara.

Sirkeci, İ. ve Cohen, J. H. (2015): "Hareketlilik, Göç, Güvensizlik", *İdealkent Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 15, ss: 8-21.

Sirkeci, İ. ve Eroğlu Utku, D. (2020): "Türkiye'nin Kitlesel Akınlar Deneyiminin Çatışma Modeli ve 3Ka Ekseninde Değerlendirilmesi", *Göç Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 2, ss: 319-342.

Sirkeci, İ. ve Göktuna Yaylacı, F. (2019): *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler* içinde "Küresel Hareketlilik Çağında Göç Kuramları ve Temel Kavramlar" (Der. Filiz Göktuna Yaylacı), ss: 15-41, Londra: Transnational Press London.

Sirkeci, İ., Utku, D. ve Yüceşahin, M. M. (2019): "Göç Çatışma Modelinin Katılım, Kalkınma ve Kitle Açıkları Üzerinden Bir Değerlendirmesi", *Journal of Economy Culture and Society*, Sayı: 59, ss: 157-184.

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi, http://www.stgm.org.tr/tr/manset/detay/goc-kadinlarin-sagligini-tehdit-ediyor (Erişim Tarihi: 16.02.2020)

Şeker, D. ve Uçan, G. (2016): "Göç Sürecinde Kadın", *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, ss: 199-214.

Şen, Y. F. ve Özkorul, G. (2016): "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi Bağlamında Bir Değerlendirme", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, ss: 86-119.

Şener, B. (2017): "Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme", *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, ss:1-31.

T.C. Anayasası, https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf (Erişim Tarihi: 05.02.2020).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Sistemi, "Geçici Koruma Yönetmeliği" https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf. (Erişim Tarihi: 20.04.2021).

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Sistemi, "Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun", https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/ 1.5.4817.pdf. (Erişim Tarihi: 20.04.2021).

T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf (Erişim Tarihi: 06.01.2020)

T.C. Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/who.tr.mfa (Erişim Tarihi: 05.02.2021).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/duzensiz-gocle-mucadele-dairesi-baskanliginin-gorevleri (Erişim Tarihi: 18.02.2021).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 (Erişim Tarihi: 18.12.2020).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/genel-mudurlugun-gorevleri (Erişim Tarihi: 11. 04. 2021).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi (Erişim Tarihi: 09.12.2020).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/files/goc_tasar%c4%b1m_icler.pdf (Erişim Tarihi: 18.02.2021).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma (Erişim Tarihi: 08. 04. 2021).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi (Erişim Tarihi: 18.02.2021).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *Uluslararası Mevzuat*, https://www.goc.gov.tr/ uluslararasi-mevzuat (Erişim Tarihi: 28.01.2020).

T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, *Yabancıların Genel Sağlık Sigortaları*, https://www.goc.gov.tr/yabancilarin-genel-saglik-sigortalari (Erişim Tarihi: 16.02.2021)

T.C. Resmi Gazete (2013): "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/201304112.htm#:~:text=(2)%20T%C3%BCrkiye'den%20s%C4%B1n%C4%B1r,fala%20on%20y%C4%B1l%20daha%20art%C4%B1r%C4%B1labilir. (Erişim Tarihi: 12.04.2021).

T.C. Resmi Gazete (2021): https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03 / 20210320-49.pdf (Erişim Tarihi: 05.04.2021).

Tanyaş, B. (2014): "Nitel Araştırma Yöntemlerine Giriş: Genel İlkeler ve Psikolojideki Uygulamaları", *Eleştirel Psikoloji Bülteni*, Sayı: 5, ss: 25-38.

Taşdemir, N. (2019): "Bayrağa Yüklenen Anlamlar: Sosyal Kimlik Motivasyonlarının Rolü", *Türk Psikoloji Yazıları*, Cilt: 22, Sayı: 44, ss: 94-102.

TDK, Göçmen Tanımı, https://sozluk.gov.tr/ (Erişim Tarihi: 15.06.2021).

Tekin, H. H. (2006): "Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:13, ss: 101-116.

Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020): Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme", *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, Cilt: 20, Sayı:1, ss: 153-182.

Tepealtı, F. (2019): "Avrupa Birliği'ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 41, ss: 125-140.

Tepealtı, F. (2020): "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye" (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi).

Tiktaş, S. (2014): "XVI. Yüzyıl Edirne Şehri: Demografik, Toplumsal ve Ekonomik Yapı", (T.C. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Yüksek Lisans Programı), İstanbul.

Tilbe, A.ve Sirkeci, İ. (2015): "Editörden Göç ve Göçmen Yazını Üzerine", *Transnational Press London*, (2) 1, ss: 1-4.

Tire, O. (2017): "Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından Türkiye'de Kadın Yoksulluğu", *Mavi Atlas Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, ss: 97-112.

Toker Erdoğan, M. (2010): *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Medya Okuryazarlığının Rolü*, Uzmanlık Tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü: Ankara.

Toksöz, G. (2020): *Toplumsal Cinsiyet ve Göç* [video dosyası], https://www.youtube.com/watch?v=7K1rI5Hv6DM (Erişim Tarihi: 20.10.2020).

Toksöz, G. ve Ünlütürk, Ç. (2011): *Birkaç Arpa Boyu… 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar* içinde "Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış" (Der. Serpil Sancar), Koç Üniversitesi Yayınları, ss: 157-179, http://kasaum.ankara.edu.tr/files/2013/02/G%C3%BClay-Toks%C3%B6z-%C3%87a%C4%9Fla-%C3%9Cnl%C3%BCt%C3%BCrk-G%C3%B6%C3%A7-Kad%C4%B1nla%C5%9F%C4%B1yor-mu_.pdf (Erişim Tarihi: 20.11.2020).

Tuzcu, A. ve Ilgaz, A. (2015): "Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerinde Etkileri", Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, Cilt: 7, Sayı: 1, ss: 56-67.

Tuzi, I. (2019): "From Insecurity to Secondary Migration: "Bounded mobilities" of Syrian and Eritrean Refugees in Europe", Migration *Letters*, Vol: 16, No: 4, pages: 551–561.

Türk Dil Kurumu (TDK), Sağlık Tanımı, https://sozluk.gov.tr/?kelime=sa%C4%9Fl%C4% B1k%20hizmetleri (Erişim Tarihi: 05.02.2020).

Türk Kadınlar Birliği, http://www.turkkadinlarbirligi.org/tr/kurumsal/5/%C4%B0stanbul+S%C3%B6zle%C5%9Fmesi (Erişim Tarihi: 07.01.2020).

Türnüklü, A. (2000): "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, Cilt: 24, Sayı: 24, ss: 543-559.

Uçan Çubukçu, S. (2013): "Küreselleşme, Göç ve Kadın Üzerine", *Kadın Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 12, ss: 227-233.

Uçar Akbulut, S. ve Akbulut, E. (2012): "BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 12. Maddesi Çerçevesinde Sağlık Hakkı ve İdarenin Sorumluluğu", *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1, ss: 261-269.

Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik (2017): https://www.resmi gazete gov.tr/ eskiler /2017/07/20170713-3.htm (Erişim Tarihi: 25.04.2021).

UNDP, *İnsani Gelişme Raporu*, https://www.tr.undp.org/ content/turkey/tr/home/ library/national-hdrs/nhdr-1994.html (Erişim Tarihi: 26.12.2019).

UNHCR (2017): *"Mültecileri Korumak"*, BMMYK Kıbrıs Ofisi, https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/05/UNHCR_Brochure_ TR.pdf (Erişim Tarihi: 21.05.2021).

UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME (1994): "Human Development Report", http://hdr.undp.org/ en/content/human-development-report-1994 (Erişim Tarihi: 05.01.2020).

Uzun, E. (2016): "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK'nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, ss: 60-85.

Ünlütürk Ulutaş, Ç. ve Kalfa, A. (2009): "Göçün Kadınlaşması ve Göçmen Kadınların Örgütlenme Deneyimleri", *Fe Dergi*, Cilt: 1, Sayı: 2, ss: 13-28.

Vatandaş, S. (2016): "AB Nüfusunda Yaşlanma Sorunu ve Çözüm Seçenekleri",https://ilke.org.tr/images/yayin/pdf/avrupaya_gocmen_akisi_ve_turkiye de_goc_politikalari.pdf (Erişim Tarihi: 11.04.2021).

WHO, "Migration and Communicable Diseases: No Systematic Association" https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-determinants /migration-and-health/migration-and-health-in-the-european-region/ migration-and-health-key-issues#292117 (Erişim Tarihi: 24.04.2021).

WHO, http://www.euro.who.int/en/countries/turkey (Erişim Tarihi: 05.02.2020).

Yalçın, Ç. (2015): "Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar ve Ekonomik Şiddet", *Fe Dergi*, Cilt: 7, Sayı: 1, ss: 50-60.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018): *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 11.Baskı, Seçkin Yayınevi: Ankara.

Yılmaz, S. (2007): "Güçsüz Güç", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 5, ss: 67-103.

Yılmaz, S. (2018): "Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği", *İmgelem Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, ss: 59-79.

Yorulmaz, M. (2014): " "Değişen" Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde "Değişmeyen" Güvenlik Paradoksu", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt:3, Sayı: 1, ss: 103-135.

Yüksel, A. N. (2020): "Nitel Bir Araştırma Tekniği Olarak Görüşme", *International Social Sciences Studies Jourmal*, Cilt: 6, Sayı: 54, ss: 547-552.

Zhanadilova, A. (2018): "Farklı Kuramlar Çerçevesinde Uluslararası Göç Sorunu", *Muhakeme Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, ss: 116-122.

7. EKLER

EK-1. Ses Kayıt İzin Belgesi

SES KAYDI İZİN BELGESİ

Trakya Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi olan Elif GENCAY'ın "Göçmen Kadınların Güvensizlik Algısı: Edirne Örneği" adlı tezi için gerçekleştireceği görüşmelerde, kişisel bilgilerimin gizli tutulacağı ve aktardığım bilgilerin yalnızca bu araştırmada kullanılacağı doğrultusunda zamanı daha verimli kullanmak adına görüşme esnasında ses kaydı alınmasına izin veriyorum.

Ad Soyad:

İmza:

EK-2. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Trakya Üniversitesi Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi olan Elif GENCAY'ın Edirne'de yürütülen "Göçmen Kadınların Güvensizlik Algısı: Edirne Örneği" adlı tez araştırmasına davet ediyoruz. Bu çalışmaya katılıp katılmamaya karar vermeden önce araştırmanın ne amaçla yapıldığını bilmeniz ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan ayrılma hakkınız bulunmaktadır. Araştırmanın sonuçları bilimsel ve eğitim amaçları ile kullanılacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak ve kişisel bilgiler gizli tutulacaktır.

Araştırmanın Amacı

Gönüllü olarak katılmanızı teklif ettiğimiz çalışma bir yüksek lisans tez mülakatıdır. Çalışmanın amacı; Edirne'de yaşayan göçmen kadınların güvensizlik algısını incelemektir. Bu nedenle çalışma, kendi ülkelerinden güvensizlikten dolayı göç etmek zorunda kalan ve toplumsal hayatta dezavantajlı konumda bulunan göçmen kadınlarla gerçekleştirilecektir. Araştırma, Trakya Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Elif GENCAY tarafından Edirne ilinde yürütülecektir. Araştırmaya katılması beklenen gönüllü sayısı on kişidir. Mülakat süresi için öngörülen süre 20-60 dakikadır.

Yukarıda amacı belirtilen araştırmaya ilişkin bilgilendirme bölümünü okudum. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli ya da gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğimi ve kendi isteğime bakılmasızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakabileceğimi biliyorum. Hiçbir baskı altında kalmadan ve bilinçli olarak bu araştırmaya katılmayı onaylıyorum.

Ad Soyad:

İmza:

EK-3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Kişisel Bilgiler

Ad- Soyad:

Yaş:

Meslek:

Menşe Ülke:

1. Soru: Türkiye'ye göç etme nedeniniz neydi?

2. Soru: Nasıl bir göç süreci yaşadınız?

3. Soru: Neden göç etmek için Türkiye'yi seçtiniz?

4. Soru: Türkiye'de nasıl karşılandınız?

5. Soru: Şu an hangi statüdesiniz?

6. Soru: Göç süreci sağlığınızı etkiledi mi? Etkiledi ise nasıl?

7. Soru: Aile Sağlık Merkezleri'nin hizmetleri hakkında bilginiz var mı?

8. Soru: Sağlık sorununuz olduğunda tedavi için daha çok poliklinikleri mi yoksa acili mi tercih ediyorsunuz?

9. Soru: Çocuk sayınız güvenlik algınızı nasıl etkiliyor?

10. Soru: Sağlık personeline olan güven/güvensizlik sağlık hizmetlerinden faydalanmanızı etkiliyor mu?

11. Soru: Sağlık hizmetleri alırken dil problemi yaşıyor musunuz?

12. Soru: Sağlık hizmetleri alırken ayrımcılığa uğradığınızı düşünüyor musunuz?

13. Soru: Hangi sağlık hizmetlerinden faydalanıyorsunuz?

14. Soru: Sağlık hizmetlerinden faydalanma/faydalanamama durumunuz göç kararınızı etkiledi mi?

15. Soru: Sağlık konusunda kendinizi güvenliksiz hissediyor musunuz?